

Aitzema, L. van, Saeken van Staet en Oorlogh i.d. Ver. Ned. (1655-'71)

Lieuwe van Aitzema, geb. Dokkum 19-11-1600, gest. Den Haag 23-02-1669.

Nederlandsche geschiedschrijver; sedert 1629 resident van de Hansesteden te Den Haag; schreef belangrijke uitvoerige werken over de geschiedenis van zijn tijd, cynisch van toon en rijk voorzien van officiële documenten die hij soms op oneerlijke wijze in bezit had had gekregen.

'Saeken van Staet en Oorlogh in 12 dln. 1657 – 1668
in 6 dln. 1669 – 1672

In bk. 7 (uitgave 1669) p. 680-684.

Het Beleg en de Verovering van Grol door Prins Frederik Hendrik. 1627.

De Somer ende tijdt van Campaigne aenkomende en alnoch vermerckt wordende dat de Spaensche vermoeyt sijnde deur de kostbare belegeringh van Breda, oock Spinola meer tot den oorlogh en afbreuck ter Zee als tot belegeringh te Lande radende, soo hebben haer Ho: Mog: ende de Heer Prins het ooghe laten gaen om eens te hervatten het offensijf oorlogh voorleden jaer begost.

Ende ten deele op het hart aenraden van de vier Oost-zijde Rhijns gelegen Provintien; ten deele oock omdat de Spaensche het oogh meest hadden op Hollandt ende Zeelandt, ende d'oost-zijde Rhijns schenen te negligeren of de sorghe van dien aen den steeds toenemende macht des Keyzers te beveelen: soo heeft men gheresolveert Grol aen te tasten.

Met inbeeldinghe dat Oldenzeel nu wech zijnde, Lingen daer mede afghesneden, ende de gemelde Provintien seer bedeckt souden worden. Tot dien eynde liet den Heere Prince den twaelfden Juny proponeren ende resolveren een lichtighe van veertich Compagnien Waertgelders tot acht duysent man; de welcke compleet moesten zijn den vijf en twintichsten van de selve maendt: met verbodt van gheen vreemde Natien (of Fransche, Engelsche, Schotten) daer onder te moghen aennemen; oock gheen Duytsche in oude Compagnien dienende.

Met de selve Waertgelders de Frontieren meest beset zijnde, soo toogh sijn Excellentie de Guarnisoenen of oudt Krijghs-volks daer uyt ten ghetalle van hondert acht ende tsestich Compagnien te voet ende vijf ende vijftich te paerde. Tot defensie ende behoudt van 't Legher waren noch vijf en tseventich soo groote als kleyne stucken Gheschuts ende duysent Waghene om allerhande Bagagie, oock ammunitien, instrumenten, materialen ende Vivres te voeren.

Terstont nae gehoudene solemniteyt van de Ridderlijcken Coussebant aen den Prince, heeft sijn Excellentie sich ghereet ghemaect om op te trecken.

Uyt den Staten Generael wierden naer gewoonte hem bijghevoeght de Heeren Rantwijk, Brouckhoven, Oetgens, Vosbergen, Hartevelt, Walta, Harsolte, Schaffer ende uyt den Raede de Rovere.

Door contrarie wint quam d'Infanterye, die men de Revieren op voerde te schepe, wel thien dagen laeter als men gegist hadde.

Tot Embrick gelandt zijnde wierden eenige Pionniers ghesonden om de weggen te slechten nae de Nieuwe vaert van Rhijnberck op Venlo ghegraven als oft het Legher derwaerts soude gaen. Maer in aller haest wierden den twintichsten July door Graef Harmen Otto van Styrum, d'avenuen en passen rondtom Grol beset: daer op volghde de Luytenant Generael Stakenbrouck met de resterende Cavaillerye.

De velden ende Landen rondtom Grol zijn effen: nochtans daer het Quartier was van den Prins een weynigh verheven: het Quartier aen de Oost-zijde wierdt, ghegheven aen Graef Ernst Casimir, met de Vriesche, Groeningsche, Duytsche ende Schotsche Compagnien.

In 't Zuydt-Westen lagh de Prins self; ende nae 't Noorden hadde Joncker Willem van Nassouw, natuyrljcke zoon van Prins Maurits, admirael van Hollandt, een kleen Quartier. Daer nae oock de Colonel Pinsen en Varick, elck een kleen Quartierken, nadat te voor Pinsen bij Schenckenschans, ende Varick bij de Schants te Voorn eenigh tijdt hadden ghelegen.

In de stadt commandeerde Mathijs Dulcken (door de surprinse van Wachtendoncq, in 't jaer seshien hondert en twee wel eer sich bekent gemaect hebbende) hadde tot Guarnisoen acht Compagnien te voet ende een Vaen ruyters, onder Lodowijck Vereycken, des Auditeurs zoon, die naemaels voor den Bosch dootd bleef. Sijne Luytenant was Jan de Weert, naemaals een Generaels persoon in den Duytschen Oorlogh onder de Keyzersche. Daer was oock binnen d'Auditeur Generael van de Spaensche Guarnisoenen Oost-zijde Rhijns Lodowijck de Korte, naermaels van 's Konings Opperste Admiraliteyts Raadt tot Brussel; ende in 't jaer neghen en veertigh van weggen den Koningh ghesonden in den Haghe om met Haer Hoog: Mog: te tracteren van een Tractaet van Commerce; 't welck eyndtljck Anno vijftich met den Ambassadeur de Brun wierdt ghesloten.

De stadt hadde ses goede, hooge ende breede, bolwercken met faussebrajen, ende van buyten met ravelins ende contrescharpen. De plaets den achienden berent sijnde; soo is sijn Excellentie met d'infanterie 't gros van 't legher en den treyn ghekomen. Den twintighsten dede terstont soo dapper wercken aen de quartieren: dat in vier ende twintich uyren de selve in defensie waeren: werdende naerderhandt met ghemack vergroot, verdiept,

verdickt ende verdubbelt: ende met soodanige linien van Communicatie aen een gehegt die vast ende schootvrij waeren.

In 't Legher voor Grol bracht men met het fortificeren der Quartieren ende Linien ende 't maecken van de Batteryen vijf daghen toe; soo dat eerst den ses en twintichsten 't Canon begost te speelen ende de Approchien wierden gheopent: een uyt het Quartier van Graef Ernst, ende twee uyt 's Princen Quartier: het eene ter rechterhandt deur d' Engelsche ende 't ander ter slinckerhandt deur de Fransche. Die van binnen deden met uytvallen ende schieten alles wat moghelijck was. Dulcken, de Gouverneur in 't begin ghequetst wordende, ende 't bedde moetende houden versocht den Ritmeester Vereycken om te commanderen. De welcke 't selfde aen nam, doch dede alles met communicatie van Dulcken. In een uytval korts daer naer bleef doot de Schotse Sergeant Majoor Dromondt.

De Spaensche hadden wel kunnen alsoo tijdelijck en sterck in het veldt komen als de Staetsche, maer sij hebben Grol soo veel niet weerdt gheacht; oock waren blijde ondertusschen ghelegentheyten ghecregen te hebben om op de stroomen tusschen Hollandt ende Zeelandt yet te winnen: 't welck haer door 't vruchteloos Beleg van Bergen op Zoom ghemist was.

Om dan desen Staet daer in te abuseren hebben Graef Hendrick van den Bergh met haer meeste macht sich laten versamelen ontrent Keyzersweert op den Rhijn, die den Rhijn passeerde den tweeden Augusti om het Legher te naerderen.

Om waer teghens te versien soo heeft de Prins alle wercken insonderheyten tusschen sijn ende Graef Ernst Casimirs Quartier seer laten verstercken en verscheyden Batteryen opwerpen. Heeft oock alle weerlose persoonen gheboden uyt het Legher te gaen ende dat yeder soldaat, voor acht daghen sich voor spijsse moste voorsien. Tot noch toe hadden Pinsen aen den Rhijn ende Varick aende Maes ende Wael gheleghe: om te sien of de Spaensche by diversie aldaer yet hadden willen voornemen. Maer soo haest als Graef Hendrick den Lippe was ghepasseert heeft hy de selve met haer troepen by sich ontboden; ende tusschen de quartieren van Graef Ernst ende den Admirael quartierkens gegheven: sendende den Capiteyn Dirck de By met vijf compagnien te voet tot besettinghe van Lochum: 't welck de pas van Zutphen na 't Leger was: ende in vyants handen vervallende de toevoer van Vivres hadde mogen affsnijden. Doch om te beter daer in te versien, soo waeren in 't Legher twintigh backovens, negen voet langh, breed van binnen acht voet, wat meer als een voet hoog, die te samen in vier en twintich uyren tijdt acht ende twintich duysent ende tachtigh pont broot kosten uytleveren. Daer en boven was een magazijn of voorraedt weynich min als vier hondert duysent pont broot: over de twee hondert en dertich voer meel; acht en veertigh duysent pont kaes. Sijn Excelentie liet oock de passen en advenuen daer de Spaenschen komen mosten verhouwen, ende bekommeren, sendende gheduyrigh uyt op kondtschap.

In de Stadt stierdemen, behalven wat met Canon ende Musquetten geschiede Granaden; de grootste weghende hondert en tsestich pondt; de minste ses en twintich pondt.

Den sevenden Augusti waren de approchen tot aen de Grachten ghebracht; om de welcke te dempen met aerde ende fascines, ende voorts een galerije t'avanceren: soo wierden de selve wercken deur werckbasen ende soldaten, nae de ghewoonte aenghenomen.

's Daegs daer aen quamen de Spaensche tot Stadtloo, Zuydtloo, Wessen, Wulpen en Vreeden. De Galerye was dien dach wel twee Roeden inde gracht geadvanceert; 't welck echter deur een stuck gheschut expresselijck daer toe ghestelt ende ghepointeert by de belegerde, vier en twintich pondt zwaerte schietende, alsoo wiert gheincommodeert, dat de werck-lieden daer uyt liepen. De Spaensche oock tot Yborgh gekomen zijnde obligeerden den Prince in dese tijdt in wapenen ende stercke wacht te zijn teghen die van buyten; ende om het stuck 't welck de Galerye incommodeerde te doen zwijghen ende te demonteerden, soo moesten vijf stucken expresselijck ghestelt worden; als men daer uyt begonde te speelen, soo zweegh het Stuck van de belegherde; ende de werck-lieden begaven haer weder tottet vorderen van de Galerye.

Dien gantschen nacht was en hielt de Prince met seven duysent man buyten 't Leger, maer de Spaensche quamen niet aen, retirerende naar Recke: alsoo dicht ontrent het Legher deur de Staetsche alle voeragie was gheconsumeert.

Den elfden wierdender op de contrescharpe aen de kant van de Stadsgracht ghemaect vijf bateryen, elck van drie stucken, die de belegherde in haer Faussebrayen (daer uyt sy veel schade deden aen de wercklieden in de Galerye) dapper incommodeerden, ende ghenoechsaem uytredren: ende de Galerye over, de Gracht nae de Faussebraye toe seer avanceerde.

Tusschen de Fransche ende d'Engelsche wiert seer ghevert welcke van beyde de Natien eerst souden over zijn. Ende om dien yver te wackeren soo stelde sijn Excellentie een prijs van drie duysent guldens voor de aennemers ofte wercklieden die eerst van beyden soude over zijn. Want alsoo dit eyghentlijck de eerste belegheringh was, immers daer de Prince selfs was gheweest zedert het beleg van Gulick in het jaer thien, soo wierdt bij sijne Excellentie gheen vlijt noch arbeyt ende bij de ghecommiteerde gheen geldt gespaert om dit proefstuk gheluckelijck uyt te voeren

Den 12^e ende 13^e stont de Prince weder de gheheele nacht buyten 't Legher in de wapenen. Maer Graef Hendrick sleet den tijd met reconnoisseren en alarmeren te maecten: eyndtlijck geldt van Wesel bekhomen ende onder de soldaten een maendt gagie ghegeven hebbende, heeft eerst in den nacht tusschen den vijftienden ende sesthienden een aenval ende tentatijf tot ontset ghedaen.

Ten twee uyren nae middernacht seer doncker zijnde, liet op verscheyden plaetsen loosen alarm maecten, doch de rechte aenval dede hij op een kleyne schansse met Schotten beset, legghende buyten 't Hoorwerck, aen het quartier van Graef Ernst. Sij passeerden sonder zwaarigheyt een Buytengracht, derd'half voet diep, en acht voet breedt: daer na de Palissaden afbreckende en af kappende, ende voorts opklimmende maer de Schotten waren terstont wacker, werden haer lustich, ende wierden terstont door Graef Ernst, ende vervolghens van den Prins ende uyt haer quartieren ghesecundeert. Het Canon ende Musquetten speelden gheduyrich: ende of wel de Spaensche seer wel attaqueerden, soo zijn sij noch beter afghekeert; soo dat sy nae ontrent anderhalf uyre ghevecht zijn gheretireert achterlatende tsestich a tseventich dooden. Van de belegeraers bleven seven doot ende eenige ghequetste niet van naem.

Die van binnen kennis hebbende van desen aenval deden oock haer beste met schieten, ende eenen uytval, maer daer teghen was ordre gestelt ende sy waren alreede te kort ingebonden door d'approchen. Anders was d'intentie van de Spaensche, als sy gheen quartier souden kunnen forceren (waertoe sy wat te langh hadden ghewacht) seven tot acht hondert man met kruyt ende loot tusschen de quartieren van Graef Ernst ende den Admirael te doen passeren en in de Stadt komen. Maer die Linie was deur den komste van Pinsen ende Varick alsoo beset dattet oock vruchteloos was.

Na dit ghevecht wierd geweldigh weder op de Stadt geschoten met Canon en Musquetten. De belegerde zegen met haer Canon stil: en haer musquet kogels vontmen van tin te zijn. Dien dach gheraecten de Franschen over ende 's anderendaeghs den seventhienden d'Engelsche: die beyde de belegerde uyt de Faussebrayen drijvende terstont aen 't mineren toghen. Eenige uyt nieuwsgierigheyt de wal olopemde sagen dat die van binnen contramineerden. Maer gelijk Graef Hendrick selfs den aenval meer dede eenthalven, als met apparentie van succes, soo was voortaan alle het teghenweer der belegerde meer proforma ende om devoir te toonen, alsdat sy ontset of verlossinghe konde gelooven. Saeghen oock wel dat dit het eerste sijnde van den Prins, soo ghewis en seecker genomen wiert, datter niet tegen te doen viel. Sijnde oock, soo daer als in volghende belegheringh bevonden dat de musquetiers ende canonniers, die het meeste tegenweer moeten doen, ende gheduyrich in actie sijn, na eenighe daeghen verflauden; ende in plaets dat sij in 't begin eerst overkijken ende speculeren wie of waer op sy willen treffen, soo contenteren sy haer daer na (als sy soo veel neffens haer sien sneuvelen, oock moe ende mat werdende insonderheyt de musquetiers aen haer schouderen) met het simpelijck laden ende lossen haerder musquetten en kanon sonder eens te sien waer sy schieten: schietende meer in de lucht als om yet te treffen: want de gemene soldaten wel wetende, dat sy niet als d'arme vijf stuyvers daeghs voor al haer waecken, schieten en fatigue krijghen, en dat of de Stadt ghewonnen of verloren wort, haerder in de historie niet eens gedacht wort wenschen terstont verlost te zijn: ende dat de Stadt werde overgegeven hoe eerder hoe liever.

In dese tijd werd oock deur een Frans soldaat van de Compagnie van Castillon een Duyve (die met noch een in de Stadt jonghen hebbende, by nacht deur een waeghals uyt de Stadt aen Graef Hendrick was gebracht, sulcks al eer oock te Leyden was ghepractiseert) ghesien, swierende naer de Stadt; die deselve schoot ende bevondt beladen met een briefken aen Dulcken. Begheerende dat hy hem wilde ten spoedighsten adverteren op d'een oft d'ander wijze, wat hy meer tot ontset soude kunnen doen, wat de belegerde ontbrack, door wat passagie men best oft met het gheheele Legher oft met eenigh kleyn secours soude kunnen doorbrecken. Dat hy hem wilde laten weten, by nacht met vyeren, by daegh met roocken (yeder opgaenden ende ophoudende vyer oft roock beduydende soo meenighen dagh) hoe langh hij de Stadt noch soude meenen te kunnen houden. Dat hy (Graef Hendrick) noch eenigh macht was verwachtende, en dan of sonder dat alles geern te sullen beproeven so der yet te doen was. Deur een ander waeghals die deur raecte, liet Graef Hendrick desgelijcx haer weten; Vereycken in plaets van Dulcken commandeerende, dede wat sijn devoir was; De Galderyen wierden met Peckkranssen ende ander tegen-weer (soo veel mogelijck) getardeert.

Den achtienden ontrent des middaeghs staecken de Engelsche het vyer in haer mijne in de Faussebraye.

Eer sulcks geschiede, liet de Prins door den Collonel Hauterive (in 't uytterste der Approche zijnde) aen die van binnen toeroepen of daer geen officier en was; begeerende dat hy op goet geloof sich bloot soude geven. Daerop een Capiteyn sich op de Wal bloot toonende, soo seyde Hauterive of die van binnen wel wisten, in wat perijckel sy waren: datter geen ontset te verwachten, dat alles nae ghesprongene Mijne tot den storm ghedeert was; ende dat hy medelijden hadde met soo braeve soldaten, die haer devoir soo wel hadden ghedaen. Sulcks aan Dulcken ende Vereycken gherapporteert zijnde, wierdt afgeslagen. Daer naer ontrent de middagh de Engelsche Mijne, in de Faussebraye aengestecken zijnde, maecte eenige openingh; maer de Belegeraers willende logeeren in de Mijne, wierden driemaal met Peckkranssen, Piecken ende Musketten af-gekeert.

De Prins self was in de Loop-graeven als het gevecht duerde: ende een weynigh daer naer wiert Joncker Willem

van Nassauw (Luytenant Admiraal) door sijn wangh ofte koonen in het hoofd gheschooten: soo als hy sich bloot gaf, ende op de Stadt wilde sien: soo dat hij terstont van boven neer dootd ter aerden stortede, ende noyt meer en sprack. Naer dese schoot wierden niet boven twee ofte driemael gheschooten: want terstont daer naer wederom stilstant gemaekt zijnde, de Officieren op de wal komende, ende die van binnen met een tweede Mijne gedreyght wordende, is gecapituleert: ende den negentiende Augusti gheteekent, naer dat die van binnen hadden versocht twee daghen respijt om Graef Hendrick te advertieren: maer twee ueren beraets wierdt haer toegestaen,

De Conditien der Capitulatie wierden gestelt in het Fransch: luydende als volgt:

Articles accordez par Son Excellence au Gouverneur de la Ville de Groll, et aux Capitaines et Gens de Guerre qui son en icelle.

- I. Que tous les Gens de Guerre de quelque Nation qu'ils soyent, estans en ladite Ville sortiront avec leurs Armes, Balles en bouche, la Mesche allumée, les Enseignes desploïées, les Trompettes sonnans, Tambours battans, leur Chevalz et Bagages et tout ce qui leur appartient.
- II. Qu'ils meneront avec eux deux pieces de Campaigne, cinq tonneaux de pouldre, cinquante Balles et quatre tonneaux de Mesche.
- III. Que tous les Officiers et aultres, estans au Service du Roy d'Espagne pourront aussi sortir librement sans aucune recherche, avec leur hardes et bagages, la part, que bon leur semblera. Et qu'ils auront terme de deux mois, pour aller deçà et de là au plat-pais pour disposer de leurs affaires particulieres, pourveu qu'en cela ne soyent compris les Gens de Guerre.
- IV. Que tous tant Ecclesiastiques, que Bourgeois et habitans de ladite Ville qui voudront sortir avec les Gens de Guerre, le pourront faire librement avec leurs bien et ce que leur appartient, soit de ceste heure, ou dans le terme de deux ans.
- V. Que tous les Prisonniers, de ce costé, de quelque qualité ou condition qu'ils soyent, qui presentement sont de tenus dans ladite Ville, sortiront en payant leurs despens et que le mesme se fera au regard des Prisonniers de ladite Garnison.
- VI. Que toutes les Munitions de Guerre et Vivres appartenants au Roy d'Espagne seront livrés sans fraude et en bonne foy, à tel que Son Excellence trouvera à propos d'y ordonner, excepté les Provisions des Vivres que ledit Gouverneur a fait a ses despens qui ne touche pas audit Roy.
- VII. Que leur seront baillez deux cens de Chariots pour mener le Bagage desdits Gouverneur, Capitaynes et Gens de Guerre d'icy jusques à Wesel ou à l'Armée de Monsieur le Conte Henry de Berg, pourveu qu'ils laissent icy des Ostagers jusques au retour desdits Chariot.
- VIII. Que ledit Gouverneur, Capitaines & Gens de Guerre sortiront et rendront ladite Ville entre les mains de sadite Excellence le vingtiesme de ce moi de bon heure.
- IX. Que leur sera baillé escorte et seureté jusques à l'Armée sudite ou à la dite Ville de Wesel.
- X. Que les soldats, malades et blessez qu'on ne peut emmener, pourront demeurer dans ladite Ville, jusques à tant qu'ils seront guéris.
- XI. Que tous les Chevalz & autres choses qu'on a prins, durant le siege demeureront a ceux qui les on prins.
Faict au Camp devant Grol, ce dix neuf d'Aoust, mille six cent et vingt sept.

Artijckelen geacordeert door sijn Excellentie, Gouverneur van de Stadt Grol: ende aen de Capiteynen ende het Krijghsvolck die daer zijn.

- I. Dat alle de Krijghsluyden (van wat Natie zy souden mogen wesen) in de voorsz. Stadt zijnde, sullen uyttrecken met haere Wapenen, Kogels in de mondt, brandende Lonten, vlieghende Vendels, klinckende Trompetten, slaende Trommels; Met hare Peerden ende Bagagien, ende al dat daer toebehoort.
- II. Datse met haer sullen leyden twee Veldt-stucken, vijf Tonnen Kruyts, vijftigh Koghels, ende vier Tonnen met Lont.
- III. Dat alle de Officieren (wesende in den dienst van den Coningh van Spangien) sullen oock vrij mogen uyt-trecken, sonder eenigh versoek met haere Goederen ende Bagagien, welcke wegh haer believen sal. Ende datse twee maenden tijds sullen hebben om herwaerts ende derwaerts te gaen ten platten Lande, om te disponeeren van haere particuliere affaires, behoudens dat daer in niet begrepen zij de Krijghs-luyden.
- IV. Dat alle (soo Ecclesiastique als Borgers van de voorsz. Stadt) die met de Krijghs-luyden sullen willen uyt-trecken dat sullen vrij moghen doen, met haere Goederen ende haere toebehooren, 't zy datelijcken ofte in den tijdt van twee jaeren.
- V. Dat alle de Gevangenen van deser zijde (van wat conditie ofte qualiteyt sy souden moghen wesen) die jegenwoordigh opgehouden werden in de voorsz. Stadt sullen uyt-trecken, ende betaelende haere kosten, ende dat het selve oock geschieden sal ten aensien van de Gevangens van het voornoemde Guarnisoen.
- VI. Dat alle de Ammunitie van Oorlogh ende Vivres (den Coningh van Spangien toebehoorende) sullen sonder bedrogh ende ter goeder trouwe geleverd werden, tot soodanigen plaets als sijn Excellentie behoorlijk sal

- vinden daer in te ordonneeren: uytgenomen de Provisie van Vivres die de voorsz. Gouverneur tot sijnen kosten ghedaen heeft, het welck den voorgenoemden Coningh niet en raect.
- VII. Dat haer twee hondert Waeghens sullen gegeven werden, om de Bagagie van den voorsz. Gouverneur, Capiteynen, ende Krijghs-luyden van hier tot Wesel toe te voeren, ofte tot het leger van Mijn Heer Graeff Hendrick van den Bergh; Ostagiers hier latende te Pandt, tot weder-komste van de wagens.
- VIII. Dat de bovengenoemde Gouverneur, Capiteynen ende Krijghs-luyden sullen uyt-treken, ende de voornoemde Stadt in handen van sijn voorghemelde Excellentie overleveren, den twintighsten van dese maendt, des morgens.
- IX. Dat haer geley ende seeckerheyt sal gegeven werden tot het bovengenoemde Legher, ofte tot de voorsz. Stadt Wesel toe.
- X. Dat de Siecken ende ghequetste Soldaeten (die men niet kan overbrengen) sullen in de voorgenoemde stadt blijven mogen, tot datse genesen sullen sijn.
- XI. Dat alle Peerden ende andere dinghen (die men tot prijs gemaect heeft geduerende de besettinghe) sullen blijven aen die geene diese verkregen heeft.
- Gedaen in 't Veldt voor Grol, desen negentienden Augusti 1627.

Den twintigsten zijn de Spaensche sterck achthonderd twee en dertigh koppen te voet ende de Compagnie Peerden van Vereycken daer uyt-ghetoghen meest Beuyt-gangers: van de welcke (om niet uyt de practijcque te komen) Dulken geleght wierdt op 't Casteel te Ringelenbergh in 't Landt van Kleef. Graef Hendrick retireerde nae Boeckholt. De Prins schickte den Colonel Pinsen weder met eenige Compagnien na den Rhijn, om het ooge op Graef Hendrick te hebben. Een van Graef Hendricks ritmeesteren Robbert van Eeckeren, voor den Keyser aenghenomen: doch noch geen Eedt gedaen noch gelt ontvangen hebbende, quam met sijn Compagnien Paerden over: ende wierdt aengenomen in dienst ende gestelt op repartitie van Groningen.

Tot Gouverneur in de Stadt is gestelt Graef Harmen Otto van Stierum.

De Prins is aldaer noch blijven leggen wel vier weecken: laetende d'Approchen ende andere Legher-wercken afbreecken, die van de Stadt reparieren, verbeteren ende vermeerderen met eenige nieuwe wercken.

In de Stadt wierdt oock gevonden Philippus Rovenius, Ertz-Bisschop der Philippensen: doch in der daedt van Utrecht: gelijk naer eenige jaren tot Utrecht de proceduren van de Schout teghen hem hebben uytghewesen. Hem wierdt twee maenden tijdt gegeven om het sijne in de Stadt te verrichten.

De eere van dese Victorie wierdt vermeerdert door dien de Stadt in het bij-zijn van het Konincklijcke Spaensche Leger (noch moedig over het innemen van Breda) wierdt genomen: naer dat de overleden Prins Maurits tweemaal ghemist hadde die te krijghen. Men wist oock niet oyt een Stadt gewonnen te zijn daer een Faussebraye om was tusschen de gracht ende wal tegen dewelcke het seer zwaer was een galerye over te brengen. Daerbij quam d'ongheleghentheyte van datmen wel bijkans een dach reysens van een reviere af lach. Tusschen welcken ende 't Legher lichtelijck de vivres ende toevoer mochten werden afghesneden.

Buytens lants was men verwondert dat desen Staet tot noch toe defensijf ghegaen hebbende, teghen het vervaerlijcke huys ende macht van Oostenrijk derfde gaen offensijf.

In Vranckrijck self, als de Cardinael Richelieu hoorde van datmen hier een offensijf desseyne hadde, seyde: 't is niet te geloven, want sy (designerende die van desen Staet) hebben noch geen subsidie van ons ontvangen.

De Konincklijcke Enghelsche Ambassadeur Carleton, quam in 't Legher den Prince congratuleren over dese victorie, ende om in dese conjuncture daer Engelandt tot defensie van Rochelle teghen Vranckrijck in oorloch was, het gemoet van sijne Excellentie te trecken voor Enghelandt; maer men heeft alle vlijt aengewent om perfectelijck neutrael te sijn en dese Staets interpositie aen te bieden tot vrede. Hy wiert deur den Prince self tot Borckeloo, ende van daer op Deventer met dartich Cornet paerden begheleydet onder Stakenbroeck ende Smeltsingh.

Den ses en twintighsten September is de Prins opgebroocken mettet Legher: logeerende die nacht op Lochemerheyde. 's Anderendaegs tot Zutphen van waer eenighe Regimenten ghesonden ende geleyt wierden langhs den Issel: ander na Aernhem, Nimmegen, Grave, Thiel, Bommel, Heusden ende Uytrecht, de Ruyterye na Rees ende Embrich.

Twintig Compagnien te voet en twee te paerde bleven in Grol.

Den lesten September was de Prins tot Deventer, van daer op Aernhem en Utrecht gaende quam den vierden Octobris in den Haghe: alwaer de blijtschap over het winnen van Grol wat ghetempert wiert deur het fortificeren van Santvliet, hoogher Werve, Stofschor, plaetsen daer uyt men met sloepen en ander kleen vaertuych konde bij nacht ende ontijden komen op de stroomen tusschen Hollandt ende Zeelant.

Bericht aangaande eene beweging van graaf Hendrik van den Bergh, gedurende het beleg van Grol 1627.

In: Kron. Hist. Gen. 22^e jrg. (1866), p. 547.

Monsr et mon Frere,

Graeff Henrich vanden Berge is gisteren naermiddach tot Roccem gecomen, sterck nae tseggen van de meeste kenschappers omtrent 15000 man te voet, wtgelesen volck, meest Spaigjaers, Walen en Bourgoignons, weynich Duytschen ende 66 cornet peerden, hebbende bij sich dertich wagens met stormleren; enige comp^{nien} ruyteren voeren achter op hare peerden sacxkens met polver. Hy snuft seer nae zijn olde manier: seyt, dat hij wil doordringen hent'aen de Stadt, al sold 't hem sijnen cop kosten. Gisteren avont mit den doncker dede hij avanceren 22 comp^{nien} peerden dicht opt quartier van Graeff Ernst; waervan den Prins des avonts veradverteert zijnde, ende vermoedende, dat hij met zijn gros daerop soude volgen, dede in grooter stilheyt en haest marchieren de ruyterye, mit veel kleyne stucken ende vier comp^{nien} van elcker regiment, sonder trom ofte trompet te roeren, nae 't quartier van Graeff Ernst ende den Admirael, omme hem daer te willecomen, soo hij zijn dessein hadde willen exploicteren. 'Tvolck, soo te voet als te peert, is wel geanimeert in ons leger, wenshende de handen aen twerck te mogen slaen. Den vijandt reposeert van dage, ende soo hij dese nacht niet aenvanckt, sal villicht op andere occasien dencken. Daerover oock van 't volck van Pinsen enige comp^{nien} naer Deventer en Swolle sijn van dage gesonden. Lochem is met ses comp^{nien} Duytschen beseth; dewelcke drie halve manen hebben opgeworpen tegens de drie poorten, ende commandeert daer den Lieutenant Corronel de Bye. Borculo is tot nochtot op hoope van sauvegarde onbeseth gelaten; doch als den amptman mit sijn verworvene sauvegarde bij den Prince quam, ende daerjn dese clausule stontd, dat aldaer geen volck soude logieren, als met expresse last, is hem corte tijt geprefigeert andere sauvegarde uyt te brengen, off den Prince wilde daerjn versien. Die Edelluyden van ons quartier weyert hij sauvegarde, seggende: soo lange de Prince int velt is, sall hij sijne sauvegarde niet beschadigen. Die van binnen holden sich dapper, hebbende haer meeste geschut onder inde wallen jngesneden ende enige stucken inde faucebreen gebrocht, daer sij waterpas mede geschieten, veel quaets gedaen ende 't maecken vande galerien de voorledene weecke geretardieert hebben. Doch des en nacht is een batterie gemaect op den boort vande grachten, daermede d'onse des vijants geschuth inde faucebreen doen swijgen, en sterck avanceeren bij dach ende nacht twerck vande gallerien, hebbende de Neerlanders ende Franchoisen uyt sPrincen quartier een gehele roede gisterendach gemaect, onder 't faveur van dese batterie, soodat men voor gewis holt, dat desen nacht de gallerie hent jnde wallen gebracht sall worden. Als de granaden geschoten worden, soo compt gemeynl. brandt inde stadt, die sij wederom dempen, ende hoort men alsdan een groote weeklage ende gekarm, soodatter veele gequetst worden, 'twelck de wachten doet roupen, dat wij moordenaers sijn. Capiteyn Camp is gestorven aen een sieckte, ende men seit, dat Capiteyn Noritz, een Engelsman, soude commandieren in sijn plaetse. Nu de wachten d'onse sien naderen aende wallen, roupen sij: al hebt ghij de wallen, soo hebt ghij dan noch de stadt niet. 'Twelck doet vermoeden, dat sij binnen noch een affsnijdinge hebben gedaen. Den Prins heeft op d'aencommen vande viant zijn trenchen verswaert, sijnde wel drie uren gaens jnt ronde, ende deselve op sommige plaetsen of verdubbelt off met nieuwe redoubten versien, ende oock noch een nieuwe schans aen 't quartier van Graeff Ernst en den Ammirael gemaect, die gister avont is gereet geweest, soodat aen menschel. voorsorge ende middelen niet en ontbreekt. Als Godt de Heere nu sijnen zegen daertoe verleendt, soo sal die plaetse haest jn onse handen comen, ende den vijant sal onverrichter saecken moeten afftrecken. Twelck soo geschiet, sal de victorie te grooter wesen, daer wij den Almogende om mogen bidden, in wiens bescherminge V E. bevelende, blijve ick neffens behoort. gebiedenis aen mijne suster. Monsr. Onder stont: V E. dienstwillige broeder. Ondert. Henrick vander Capellen. Wt Zutphen tzavonts laet den 9^{en} Augustus 1627.

Capellen, Robert Jasper van der, Gedenkschriften van Jonkheer Alexander van der Capellen, Utrecht 1777-1778.

2 dln., eerste deel 1621 t/m 1632, tweede deel 1634 t/m 1654

12 juni 1627: Wordt bij de Staten Generaal met advis van sijn Excell resolutie genomen, om tegens den 25 deser te doen aennemen 8000 Waertgelders, de Compagnie tot 200 Coppen, etc.

sept. 1627: Sijne Excell doet de wercken van 't leger ierst doorgaens van binnen half nierwerpen, daer nae alle in eenen dagh van buten; breeckt 'snachts te 12 uyren op, marcherende in bataille de bagage voor Lochum op den bergh, 'sanderen daechs de bagage achter op 't velt by 't huys ten Velde, selfs op 't voorsz. huys logeerende, alwaer 't leger sceyt. Deze retraite is met seer goede ordre, sonder merckelicken scade, gesciet, door de neersticheyt van de lantdrost Hekeren ende myn broeder, keerende 't volk al aen een zijde van de Berkel, soo datter van de boeren eenige doot gescooten syn, ende aen die zyde geen scade geleden is.

De gecommiteerden van de Graefschap Zutphen vereerden zijn Excell. recommandeerden hem de Staet van de Graeffschap ende stadt, als mede om te arbeiden, datter van Borkelo op Grol een bequame vaert gemaect mochte worden, daer toe hy niet ongenegen was, maer vraechde, wie de kosten soude verscieten. Mij dunckt, dat, het voordeel van de vaert bestaende alleenlick in telle quelle negotie van Grol, niet soude weert syn soo groote kosten, om te maken een vaert van twee uyren gaens lanck.

Groot, H. de Nederlandtsche jaerboeken en historien sedert 1555 tot 1609. Met de belegering der stadt Grol en den aenkleven des jaers 1627, enz. Vertaelt door J. Goris. Amsterdam, 1681.

In 1627 liep het tegen de zomer, zonder dat de Spanjaard enige aanstalten maakte om tegen de Hollanders op te treden. Dat had te maken met de toestand van zijn geldmiddelen, die door het beleg van Breda aanzienlijk geslonken waren. Die in de Verenigde Nederlanden aan 't roer van de regering zaten waren niet eensgezind, ieder op zijn eigen belang uit zijnde, zoals het gewoonlijk met de vrijheid gaat, wanneer die te groot is, welker gebreken geen ander jaar zo zeer als 't voorgaande was gebleken, terwijl door 't vers gezag van de Prins van Oranje Frederik Hendrik, die zijn broer in 't Stadhouderschap was opgevolgd, de volken over de Rhijn de macht der Landen naar hun gewesten, die van Zeeland naar Hulst slegen: door welke strijdigheid gelijk de driften, zo ook de krachten verdeeld zijnde, de gelegenheit tot het een en ander voorbij was gelopen. Nu waren die van Holland en Zeeland, volken gelegen aan de zee kust, van oordeel, dat men al het beschikbare geld, of die op geloof, bijeen zouden kunnen worden gebracht, tot beveiliging van de zee behoorde te worden aangewend. Maar de Landstrecken over de Rijn brachten wederom de voorstellen te berde die ze verleden jaar, na het ontvesten van Oldenzaal, al hadden gedaan om Wesel, Lingen, Grol aan te vallen en boden aan, om een groter leger te velde te brengen, de penningen tot acht duizend man voor een zekere tijd voor af te verstrekken, ten einde daarmee de bezettingen te vervullen. Prins Hendrik zelf, die zowel het oppergezag ter zee als te lande had, voegde zich bij degenen die het bezorgen van de veiligheid ter zee wilden ter harte genomen hebben: daarnaast verzuimde hij niet, door een bekende voorzienigheid der Veldoversten, de gevaren te vertonen: om niet het verwijt te hebben van zaken die kunnen tegenvallen: dat tot het beleg van Wesel veel krijgsvolk nodig was, niet alleen om alle wegen te lande te bewaken, maar ook om op 't overkomen van de Rijn te passen: dat Lingen ver van de grenzen was afgelegd, en dat, wanneer de krachten der Republiek zo wijd van de hand gevoerd werden, het de vijand elders mogelijkheden zou bieden: dat Grol een sterk geveste plaats, wel voorzien van volk en geschut, en, 't voornaamste van allen, vijf uren gaans van de rivieren lag; waardoor het de Spanjaard vrij stond de toevoer te bekommeren, of ten strijde te trekken, wat te wagen hachelijk, en te weigeren niet zeer eerlijk was, ja ook de vijand voor 't toekomstige des te moediger zou maken. 't Besluit nochtans om Grol te belegeren heeft het gewonnen; zijnde, mits de problemen die men toen kon voorzien, voorwaar niet buiten bedenken, doch in zijn uitkomst heerlijk, tonende de Prins in 't uitvoeren zo groot een wakkerheid en ijver, alsof hij alleen daar toe de raadsman geweest was. Weshalven acht duizend wachtgelders, gelicht tot bezetting van de grensplaatsen, de Spaanse troepen, die zich van 't gebied van Bergen tot aan Keizersweert hadden uitgestrekt, weerhouden hebben dieper Duitsland in te trekken. Het leger zelf, de ruitery te lande, 't voetvolk over de rivieren, om de kosten te sparen, was gelast bijeen te komen ter plaatse daar de Rijn, gescheiden in de Waal en een vaert na haar naam, een eiland maakt, hetwelk onder het gezag van Gelderland behoort. Doch de weg te water, die, gelijk hij de minste kosten maakte, zo ook aan de onzekerheden van weer en wind is onderworpen, heeft ook toen de hoop teleurgesteld; zo dat de troepen weinig minder dan tien dagen later als men gedacht had, op de vastgestelde plaats aankwamen: in welke tijd (want nimmer ontbreekt het aan "kondtschappers" van dergelijke zaken) ook zelfs de vijand een volkomen leger te velde had kunnen brengen, waardoor hij buiten twijfel de aanslagen der Hollanders zou verijdeld hebben: maar hetgeen aan die zijde vaak gebeurt, men had niet uit voorzorg geld in voorraad genomen, en alle andere dingen nodig om een leger te laten trekken, gereed te hebben: ook hadden ze niet geloofd, dat de vijand de moed en krachten zou hebben, om een plaats ver van de rivieren gelegen, en zo gevest, te durven aantasten. Enigsinds heeft ook gediend de list des Prinsen van Nassau, die enig volk had gezonden naar de Gulixen oever om de wegen te slechten, naar de kant van het stadje Goch, alsof hij het gemunt had op het werk hetwelk de Spaansen, de voorleden herfst, tussen Rijnberk en Venlo, begonnen, en noch niet voltooid hebbende, met vierentwintig wachthuizen bezet hielden. Dit was een vaert, die de Maas met de Rijn verbond, met de hoop om die tot aan de Schelde te brengen, en op die manier ijzer, koper, hout en wat de Duitse bodem meer geeft, om Holland die voordelen te ontnemen, te water naar Brabant af te voeren. Die vaert werd daar ook tussen beiden gelegd als een grensscheiding, opdat de Hollandse ruitery niet, gelijk meerdere keren hiervoor, in de uiterste landen van Nederland zouden invallen, ja ook niet in de landerijen op de Duitse bodem aan deze zijde van de Rijn om op voer en op roof uit te gaan.

Terwijl de vijand zijn zorgen van andere hiertoe aanwent, verdeelt de Prins zijn voetvolk, nu ontscheept, in drie groepen. Er waren honderdachtenzestig vendels. De Ruitery, sterk vijftig vanen, was gelast te trekken in twee troepen, onder Thomas Stakenbroek, die tot het Luitenantschap Generaal van de ruitery was opgeklimmen, behoudende de Prins het Generaalschap van de ruitery, hetwelk hij voordien onder zijn broer had bekleed, alsnog voor zich zelf. Daarbij waren vijfenzeventig stukken van verscheide grootte: omtrent duizend wagens, om deze stukken, kruit, kogels, vaartuigen om over de rivieren te zetten, biesbruggen, leeftocht, en al hetgeen onze eeuw tot het maken, bestormen, of verdedigen van werken boven de oude heeft uitgevonden, over te brengen. De Prins was "tot raad en gezag" in het gezelschap van afgevaardigden uit de Staten Generaal. Nadat ze, van Emmerich voortgetrokken zijnde, in het veld stonden, werden de plakaten afgekondigd tot vaststelling van de krijgstuicht, en andere dienstig tot gezondheid, en opdat de soldaten niet van het kijken aan het vechten zouden vallen, welke gewoonte uit de hitte van de Franse adel voortgekomen zijnde, tot de andere naties, als een besmettelijk kwaad, was overgegaan. Deze dingen dus wijselijk gelast zijnde, werd stip gehoorzaamd, door "neerstigheid" van Smelsing, opperhoofd van de Krijgsraad. De derde dag, die was de twintigste van Hooimaand, is men gekomen in het gezicht van Grol, wanneer nu de ruitery, onder Herman Otto, Graaf van Stirum, bij nacht voorbij gereden zijnde, de wegen naar de Stad bezet had. Het Landschap Zutphen heeft haar naam van de onbebouwde landen, en die geen andere aarde, als om stof tot vuur te maken, venen genoemd, uitleveren. Dit Landschap heeft voorheen gehad haar bijzondere Graven, en draagt alsnog de naam van Graafschap, sedert door huwelijk van Sophia Wichmars, 's Graven dochter, getrouwd aan Otto van Nassau, het recht op de Prinsen van Gelderland, die toen Voogden, daarna Graven en Hertogen genoemd zijn, overgedragen zijnde, tegelijk met Gelderland tot een lichaam is geworden. Boven zich ten Oosten heeft het 't land van Kleef en Munsterland een gedeelte van de Duitse bodem: beneden en ten Noorden de plaatsen, welke eertijds in 't bezit der Bisschoppen van Utrecht geweest zijnde, door hen Overijssel genoemd worden, blijvende noch tot op deze dag die benaming, daar uit ontsproten; dat de IJsselstroom dit Landschap scheidt van de Landen dichter bij Utrecht gelegen in hetzelfde gebied, waaronder eertijds ook de Veluwe, naderhand aan die van Gelderland afgestaan, geweest is: zijnde dezelfde rivier, die ook het land van Zutphen ten Westen sluit, uitwaterende voorheen in meren, die de landen, welke ze wijd van de anderen heeft afgescheiden, tot een grote zeeboezem, die eerst de Friezen, naderhand ook anderen de Zuiderzee noemen, gemaakt hebben. Deze gehele streek heeft zich na de vrede van Gent gevoegd met de wapenen, welke toentertijd bijna geheel Nederduitsland voor de vrijheid heeft opgenomen, totdat Joris Lalain, Graaf van Rennenberg, zich in persoon met al de landen, die hij over de Rijn vele op de titel van Landvoogd onder zich had, in gehoorzaamheid des Konings heeft begeven. Het gedeelte dat naar Duitsland afgewend is breidt zich wijd uit in de velden van Vrede, in welke is gelegen Grol, zijnde de oude naam der Stad geweest Groenlo, die betekent een groen woud: maar gelijk de lange tijd de gedaante van de plaats heeft veranderd, zo ook heeft ze de uitbreiding van de naam, hetgeen in de Hoogduitse woorden niet zelden geschied, verkort. In de zomer van het jaar vijftiennegentig heeft Prins Maurits deze Stad met een leger van tienduizend man begonnen aan te tasten, maar is op de aankomst van Mondragon, hoewel hij maar zesduizend man te voet en wat meer dan duizend ruiters bij zich had, te rade geworden liever zijn aangevangen werk te staken, dan de onzekere kans van een veldslag te wagen. Maar het tweede jaar daarna heeft Maurits, terwijl Frankrijk Parma en de krachten aan 's konings zijde ophield, en deze Stad en vele andere over de Rijn lichtelijk de gehoorzaamheid van de Verenigde Staten onderworpen. In het jaar zesdezer eeuw, op welke tijd de troepen der Spanjaarden sterker dan ooit voordien, en in zeer grote getale bijeen verzameld geweest zijn, is de Marquis Spinola, nadat hij ten dele door Buquoy, ten dele zelf op verscheide plaatsen vruchteloos had getracht over de rivieren te komen, ten laatste herwaards ingevallen, en heeft, gelijk zijn gewoonte was meer de tijd, dan het Krijgsvolk te achten, alsof de schade aan hen ligt, die van de tijd nimmer te herhalen was, zich spoedende in aller haast daar voor te komen, nadat hij alles tot schrik had aangelegd, als ware hij van plan de Stad met een bestorming te overmeesteren, en daarenboven met dreigementen, die van binnen de overgave afgeperst binnen de dag waarop Maurits vastgesteld had de belegerden te hulp te komen. Maar terwijl die grote aanslagen van de Spanjaarden gebrek aan geld, en daar uit vervolgens zware muiterij der soldaten gebaard hadden, heeft Maurits de gelegenheid waargenomen, en Grol, hoewel de herfst nu naar het einde liep, belegerd: en hij zou de Stad meester geworden zijn, als niet de schielijke aantocht van Spinola, hoewel met een vrij zwakker leger, en zo groot een als hij in die beroerten door beden en geld bijeen had kunnen brengen, maar gereed om slag te leveren, waarvan hij wist dat Maurits de onzekerheden daarvan met een vaste opzet was gezind die altijd te vermijden, waarom hij des te stouter alles waagde, hem had genoodzaakt op te breken. Het Bestand daar op gevolgt had Grol, gelijk ook de andere winsten van oorlogen, gelaten aan de laatste bezitters, waaruit Prins Frederik Hendrik oude luister zijner nieuwe Landvoogdij zocht te verheerlijken. Dit stadje is gelegen in vlak land, en, omdat het aan de Duitse bodem grenst, al voor dezen onder de regering van Karel V begonnen versterkt te worden. Maar deze werken, gelijk ook de vestingkunst zelf, had de ervarenheid in langdurige oorlogen, meester van dusdanige zaken, vermeerderd en voltrokken; en gedurende het bestand had de Spanjaard het versterken dezer plaats, naast 's Hertogenbosch, met Damme en Hulst in

Vlaanderen, zijn zorg waardig geacht. De wallen om de stad, die breed en hoog zijn, hebben vijf bolwerken (*moet zes zijn*), beitelsgewijze, als hedendaags de gewoonte is, buiten uitsteken, tussen welke evenzo veel tussenwijken naar een rechte winkelmaat door hoeken aan de bolwerken gevoegd worden, om de belegeraars allenthalven van alle kanten van ter zijden en over dwars te kunnen beschieten. Onder langs de voet van de wallen loopt een andere dijk, die lager is, gemeenlijk genoemd de Faussebraye, omdat die allerwegen waar men het geraden vindt doorboord zijnde, de verdedigers zelf daar achter veilig bedekt zijnde, de naderende vijand, van nabij en recht op 't lijf kunnen treffen. Daarna volgt de gracht, die door de voorbijvloeiende beek de Slinge eensdeels wordt bewaterd. Aan de overzijde daarvan is een bedekte weg, om daar achter muskettiers te verbergen, van gelijken bevrijd met een doorgaande dijk, maar buitenwerks wat schuin aflopende, en van zo een gematigde hoogte, dat en de kogels van de wal geschoten haar vrije werking doen, en die uit het vijandelijk leger van de vlakten naar de stad geschoten worden, over vliegen, zonder de vesten te beschadigen. De stad had drie poorten, op de weg naar Bredevoort, naar Zutphen en naar Deventer. Het opperbewind over de stad en de bezetting had Matthijs van Dulken, een oud krijgsman, en van beproefde dapperheid en vernuft. Want die was 't, die in 't jaar twee van deze lopende eeuw het kasteel van Wachtendonk door krijgslist, en met de degen in de vuist had overweldigd, zijnde met dertien soldaten van hem tot dien einde uitgekozen, verborgen in een schip met stro: en hier mee doorgeraakt bracht hij om 't leven al die hem tegemoet kwamen, totdat hij het Kasteel in bezit had genomen. Tot bezetting waren hem gegeven acht vendels te voet, en een vaan ruiters onder Lambert Verreyken, Heer van Imden, en zoon van Lodewijk Verreyken, gewoonlijk Raadsheer en Geheimschrijver der Aartshertogen, op den titel van Audientier, aan wiens arbeid en nijverheid Nederland niet weinig verschuldigd is, om dieswille, dat het twaalf jaren van de rampen van de oorlog bevrijd is geweest, een gewenste staat van zaken voor beide partijen. De bezettingen waren in 't geheel sterk twaalfhonderd, behalve die uit de stedelingen gedurende 't beleg werden aangenomen: zij hadden zestien stukken geschut, een groot geweld tot afbreuk der belegeraars. Leeftocht en koren was er genoeg in voorraad. De eerste vijandelikheden die gepleegd werden, zonder dat men nauwelijks iets dergelijks verwachtte, was met twee vanen Hollandse ruitery, op welke Verreyken terstond met zijn ruiters uitgevallen, en in gevecht geraakt is, maar op het aankomen van ondersteuning voor zijn vijanden is hij terug geweken, achterlatende zijn Luitenant Jan de Weert, een dapper soldaat. De Prins vondt het geraden zijn leger over drie kwartieren te verdelen: welker een afgestoken naar het Oosten, is gegeven aan Graaf Ernst van Nassau, Stadhouder van Friesland op deze en gene zijde van de Lauwers, bij de soldaten van welke Landschappen gevoegd werden de Hoogduitsen en Schotten. In 't midden tussen 't Zuiden en 't Westen heeft de Prins zelf zich neergeslagen met het meeste gedeelte der troepen, alwaar de grond hoger was. Het derde kwartier, kleiner dan d'andere, was gelaten ten bewinde van Willem van Nassau, Heer van de Lek, en Luitenant Admiraal van Holland onder de Prins zijn Oom, gemerkt hij van Maurits was geteeld bij een edele Vrouw, maar buiten huwelijk. De Prins, met een vast besluit om zijn oogmerk voort te zetten, gelast, opdat niet eenig schielijk voorval hem daar van mocht aftrekken, de Kolonel Pinsen, op wiens ervarenheid hij veel vertrouwd, met zevenendertig vendels te bewaken de bovendelen tussen de Rijn en de Maas: maar ter plaatse daar de Maas het eiland Voorne omringt, en neerwaarts was 't opzicht tot bescherming dier landen met minder getal troepen bevolen aan de Kolonel Varik, met last om hun krachten te verenigen als de vijand mogelijk in de zin had Emmerich, Rees, Grave, Ravestein of Gennep, of enige andere Stad te belegeren. Ook had men zorg gedragen, dat het geen grensplaats aan bezetting ontbrak, en dat enige Leden van de Staat te Zutphen, andere tot Deventer bestelden dat alle noodwendige behoeften voor het leger werden aangevoerd. 's Anderendaags nadat men voor de Stad gekomen was, is men begonnen 't leger te beschansen, zonder dat zich zelfs of Oversten of Kolonels het werken ontzagen, om de soldaat met des te meer wakkerheid te doen volgen. Weshalve de werken binnen die zelfde dag zo ver gebracht zijn, dat ze in staat van weerbaar geraakten, en daarna meer en meer versterkt en vergroot in die gestalte, dat nooit enige volmaakter is geweest, zelfs niet onder Maurits, die alles wat ergens gelezen of gezien was in gebruik gebracht had. Men is begonnen schansen te maken, de arbeiders nu reeds aangenomen zijnde, om de vijand de toegangen af te snijden, een achter 's Prinsen kwartier, ter plaatse daar de aarde opwaarts rees, hegeen voor de vijand zeer wel gelegen ware gekomen, had hij zich daar van tevoren meester gemaakt, en lastig voor het leger. Twee andere tussen deze en de legerplaats van Graaf Ernst: van deze tot de plaats die Willem van Nassau was aangewezen drie, bijna vierkant maar uitsteekende met vier bolwerken. Behalve deze waren er vele redouten, doch die ook zelf geschut op hadden: de schansen en redouten hadden hun grachten en in de grachten palen. Om al deze aan elkaar te hechten werd bijna in de rondte een doorgaande dijk gelegd. Terwijl men dus bezig was met zich tegen geweld van buiten te verzekeren, stonden die zich des verstonden hierentussen niet ledig de loopgraven te openen, om door een weg opzij bedekt, en naar de kunst bochtig, waardoor des te beter het schieten van binnen door bochten gemeden wordt, veiliger de stad te naderen, een uit het kwartier van Graaf Ernst, twee uit de legerplaats van de Prins, werkende de Engelse ter rechter, de Fransen ter linkerhand, welke waren bijgevoegd om hen de weg te wijzen Van den Bosch en Perceval. Niet traag was ook Dulken in 't verdelen der wachtten, in 't verhogen der borstweringen, door welke degenen die zich binnen de bolwerken en fausebraye begeven

zouden bedekt werden; de barakken de pannen af te lichten opdat ze door 't schietgeweer in stukken geslagen zijnde, niet zelf tot schietgeweer werden; door kanon- en musket-kogels allerwegen de vijand te treffen en te kwetsen; alle plichten van een goed overste waar te nemen, zo lang 't zijn gezondheid toeliet: want maar weinig tijd daarna uit een musket met een kogel in zijn schouder geschoten zijnde en daardoor zo verzwakt, dat hij het bed moest houden, heeft hij, de hopliden bijeen roepende, het opperbewind gesteld in handen van Verreyken, die van zijn kant hem beleefd heeft verzocht, dat hij vooral zou zorg dragen tot herstel van zijn lichaam, en, zo 't zijn zwakheid toeliet, uit het bed gelasten hetgeen er gedaan diende, dat hij alles getrouwelijk en onversaagt zou uitvoeren, en zijne belofte was niet ijdel. Deze dan bestoote op de ene tijd bij klaren dag door uitvallen de werken der Engelsen, dan weer bij nacht het kwartier van Graaf Ernst, zonder grote schade voor de belegeraars, behalve dat het ongeval zelf brave soldaten wegnam, als toen de Schotse Sergant Majoor Dromondt: maar allermeeest op die hoop, dat terwijl de vijand oog en gedachten op het gevecht gewend had, enige bode uit de Stad tot de Spaanse Oversten mocht doorkomen. Het klein getal weerhield de soldaat, graag tot zulke zaken, meermaals uit te vallen: en het verre uittrekken nu benomen zijnde, schikte zich de ruitery tot de plichten van het voetvolk. Ondertussen kreeg men bericht dat Graaf Hendrik van den Bergh (die, zijnde een zoon van de Moeie des Prinsen van Oranje, door 't noodlot van de oorlog aan de andere zijde de achtbaarheid had van een goed Veldoverste) van dag tot dag versterkte de troepen, die tot Keisersweerd hadden begonnen bijeen te trekken: waardoor de Prins des te meer bekommerd enige Kolonels, daar toe gekozen, zond om nachtwachten waar te nemen, en de beschansingen te verhaasten: twee vanen ruiters stuurde hij naar Zutphen, onder welken geleide de leeftocht voor het leger tot Lochem toe, of langs 't riviertje de Berkel tot Borculo gebracht zou worden, waarheen een sterker getal uit het leger hen tegemoet zou trekken. 't Riviertje zelf was ten dien einde schoon gemaakt, en de bruggen, over welke 's vijands partijen uit Wesel en van elders op buit liepen afgebroken. En opdat de vijand hen niet mocht uithongeren, werden vooreerst alle onweerbare jaren en kunne, en daarenboven al wat onbekwaam was om de wapenen te voeren, gelast uit het leger te vertrekken: de Kolonels en de Hoplieden werd aanbevolen die voorziening te doen, dat voor iedere soldaat leeftocht werd gekocht voor acht dagen, terwijl die wel te krijgen was. Tussen de legerplaats van de Prins en van Graaf Ernst, daar waar de graafwerkzaamheden de stad naderden zijn batterijen opgericht, waar vandaan het geschut de wallen van boven om ver zou werpen. De vijf schansen gelegen tussen het leger waren nu op hoogte gebracht en ingericht. Ze werden nu doorgaand aan elkaar gehecht, en opdat er niet ergens wachtplaatsen zouden ontbreken, zijn, naast de vierkante redouten, ook andere werken, ten dele beitelsgewijs ten dele op de manier van een liggend juk, om de dijk getrokken, sommige nog van voren uitlopend als een schaar, die nu veel in gebruik zijn: men noemt ze hoornwerken. En ter plaatse waar de vlakte tussen de legerplaatsen van Willem van Nassau en Graaf Ernst, zich meest vlak uitstreckte, werd voor de wal op meer dan dertig voet afstand een nieuwe gracht gemaakt, breed acht en diep zes voeten. Ook werden waar de wegen gemakkelijk begaanbaar waren, slag- en draai-bomen aangelegd: elders werden angespitte stormpalen opgesteld: en voor de grachten van de schansen zelf kwam een andere wal, zodanig als men gewoon is om steden te leggen: en alle plaatsen rondom die onveilig voor het leger zouden kunnen zijn, bezette men met soldaten en geschut. Zo grote voorzorg droeg men dat de vijand, waarvan men door spionnen wist, dat ze de tweede van Oogstmaand over de Rijn waren getrokken, niet met zijn troepen mocht komen door te breken. De belegeraars waren begonnen de Contrescarpe aan de oever van de stadgracht ten dele te ondermijnen, ten dele door het geschut te openen: en de belegerden hebben die niet verdedigd, als weinig nuttig door het inslaan van 's vijands kogels, en 't getal der hunne te gering zijnde, om zich tot het beschermen der buitenwerken te kunnen verdedigen. Ze dachten dat het genoeg zou zijn de poorten met pallissaden te verzekeren, en de bruggen af te breken. Doch de Prins liet in eigen persoon het oog gaan over alles wat tot bestorming van de stad, of tot afwering van de vijand was vervaardigd, prijzende de wakkere, onderrichtende de dwalende, en niets buiten zijn zorg latende, met onbeweeglijke gerustheid van gemoed onder zo gewichtige bedrijven, welke ook uit zijn wezen was af te lezen, waarover iedereen die hem ontmoette zich verwonderde. Wij hebben gezegd dat de stadgracht met water gevuld werd uit de Slinge, die voorheen recht door de stad liep: maar omdat die soms wat te wild langs de werken kabbelde, had Dulken nu, al voor 't beleg, ten Noorden van de stad een gracht gemaakt om de Slinge om te leiden. Waardoor ze de wallen voorbij liep en beneden de stad even als een poel overlopende met twee sluizen bedwongen werd, die men naar eis van zaken zou kunnen openen, om door d'ene zo veel water als nodig was in de gracht in te laten, door d'andere, die wat verder buiten de stad was, indien het water te groot werd, 't water uit te laten. Deze buitensluis heeft Pudewelts, hopman van 's Prinsen lijfwacht, gebroken, en, door een nieuwe afgeleid uit de stadgracht, het water omtrent vijf voeten afgetapt, overschietende nog negen, die men met weinig moeite kon vullen. De Prins begrepen hebbende dat de vijand over de Lippe was getrokken, en dit de enige vrees zijnde, heeft Pinsen en Varik met hun troepen bij zich ontboden, en Dirk de Bie, gezonden met vijf vendelen, om Lochem, dat op de weg lag, te bezetten. Van Lochem werden de bolwerken verzwaard, en nieuwe halve manen daar aangevoegd. Op d'andere zijde van de weg is het dorp Lichtenvoorde: zijnde door de nabijheid van het leger gemakkelijk te bezetten en met werken te behouden, als de vijand zijn weg naar hier toe

gewend had. De plakaten dienende om voor acht dagen leeftocht op te kopen en alle verdachte en onnutte personen uit het leger te doen vertrekken, werden vernieuwd. Men zond allerwegen boodschappers uit om alle bewegingen van de vijand te bespieden: die op de wacht stonden, en ronde deden waren dapper op hun hoede. Men had uit voorzorg twintig bakovens in het leger gebracht, lang negen voet, van binnen breed acht, en wat meer dan een voet hoog, die gezamenlijk in vierentwintig uur tijd achtentwintigduizend en tachtig pond brood konden uitleveren: daarenboven was'er in een magazijn als voorraad weinig minder dan vierhonderdduizend pond brood: over de tweehonderd vijfendertig lasten meel, achtenveertig duizend pond kaas: een grote overvloed, en die 't leger voor lange tijd tegen de honger had kunnen verzekeren, als de vijand tussen de steden, van waar de leeftocht aankwam, en het leger zou komen te liggen. Intussen vielen er aan weerszijden doden en gewonden, omdat de belegeraars van de overkant van de gracht, de stedelingen van de wallen, en, hetgeen de meeste schade deed, van de faussebraye met het geschut donderden. Maar in het bijzonder kwelden de vuurballen de belegerden. De soldaten noemen die granaten, omdat ze barsten zodra ze zijn neergekomen, zich gelijk in vele delen verspreiden, gemakkelijk in brand stekende al hetgeen ze raken. De grootste van deze wegen honderdenzestig pond: de kleinste zesentwintig. Van de grootste zijn er in de stad gekomen honderdenzestig; van de kleinste boven de dertig. Deze granaten vrezende zagen de belegerden zich genoodzaakt het buskruit, opdat het niet door treffers in brand vloog, uit de gewone voorraadplaats onder het stadhuis te brengen en zware balken, van boven bedekt met mest en aarde, daar op te leggen. Nadat ze gezien hadden dat enige lichamen ter aarde besteld werden is het verderf aan mensen vermeden. De Prins heeft al die tijd dat het naderen van de vijand werd verwacht, niet alleen overdag, maar ook bij nacht, met grote vlijt en gestadige wakkerheid doorgebracht, omwandelende alles, en voorziende niet alleen de schansen, maar ook overal waar enige wacht binnen de wal was, met geschut, welke naar buiten zouden gekeerd worden, stellende daarnaast ruitervachten op alle toegangswegen, zijnde gereden tot aan de legerplaats van Graaf Ernst, alwaar de grond laag en modderig was, ziet hij een hoogte nabij het leger, en voorziende dat die de vijand dienstig zou kunnen zijn, gelast hij die met een hoornwerk te versterken, ja ook de wal om de legerplaats te verhogen en te verdikken, en omdat de plaats naar het getal der troepen wat ruimer genomen was, binnenwaarts andere werken te maken, als toevlucht wanneer zich de eerste zouden hebben begeven. Dus heeft men zorg gedragen, dat de vyand niet langs die kant tot de belegerden mocht doorbreken, als men de plaats door het menigvuldig instorten van de kogels van boven niet zou kunnen houden. Pinsen en Varik, die nu waren aangekomen, zijn hun bijzondere legerplaatsen aangewezen, waar de wal getrokken tussen de Kwartieren van Willem van Nassau en Graaf Ernst uitzag over de vlakke velden, een gemakkelijke weg voor de vijand, en die hem voor die tijd voorspoedig geweest zou zijn. Ook is de Graaf van den Bergh langs geen andere aangekomen, en getrokken zijnde door het dorp Vreden, heeft hij daar gerust, latende tussen hem en 's vijands werken de afstand van anderhalf uur gaans. Gedurende het naderen was hij versterkt geworden met aanvullingen uit de Hoogduitse regimenten, ten getale van achttienhonderd, overtreffende de troepen van de Prins niet alleen in ruitery, maar ook in voetvolk, hoewel hij vruchteloos had gehoopt, dat er regimenten en ruitery uit de Palts en de landen gelegen aan de Rijn in aantocht waren. Hij had zeventig vanen te paard, ieder van zestig ruiters en meer: honderdachtenvijftig vendelen voetknechten, ieder doorgaans van negentig man. Aan die zelfde zijde van de wal waren twee schansen van de voornaamste grote, de ene ten Noorden, de andere meer ten Oosten liggende. De Prins heeft zich met vijfenveertig vendelen te voet, een gedeelte der ruitery en zes stukken geschut richting Graaf Ernst begeven: daarenboven waren binnen de omtrek geplaatst ruitervleugels, zo ver van elkaar, dat ze elkaar gemakkelijk te hulp konden komen: op andere plaatsen besteld troepen van vierduizend voetknechten, om te gaan waar hen de nood mocht komen te roepen. De wachten werden, in de schansen en voor de wal, ter plaatse waar men meest voor de vijand beducht was, verdubbeld, en vermoedende dat hij zich hier vertonende elders een weg zou zoeken, gelaste men de brug bij Winterswijk, waarover men de rivier oversteekt, af te breken. De soldaat volgende de wakkerheit van zijn Veldheer heeft nimmer williger de verdubbelde arbeid en de gevaren doorstaan: ook hoorde men geen klachten met allen, tenzij dan dat iemand minder dan de andere was opgedragen. De Kolonels overtroffen de andere zo veel in arbeid, als zij hen in bevel te bovengingen, hetzij dat de wachten bij nacht moesten waargenomen worden, hetzij ze de nijverheid van de delvers hadden aan te zetten, onder welke zich uitmunten kweet de Heer van Brederode, die zijn ongeschonden adel afkomstig reket van de Graven van Holland. Doch de Graaf van den Bergh beschanste zich eerst tegen overval bij nacht in een landweer, aldaar gevonden, die de landen van een scheidt, met een licht opgeworpen wal van voren. 's Anderendaags bij helder weer trekt hij met enige vanen te paard op zekeren heuvel dichterbij, en geeft de belegerden door lossen van schoten met kanonnen een teken dat er ontzet voorhanden is. Dit gedaan zijnde trekt hij zich terug. De Prins zag dat al de hoop om zijn oogmerk te bereiken in twee zaken was gelegen, dat de vijand van buiten aantrekkende niet ergens kwam door te breken, en dat men met de werken tegen de stad zo veel als doenlijk vorderde. Weshalve hij eerst de wal verhoogt, ter linker zijde van de legerplaats van Willem van Nassau, als ook ter rechter waar het meeste gevaar was, en daarna al hetgeen gelegen was tussen hem en Graaf Ernst: hij voegt er meer redouten aan toe, en trekt om de redouten zelf nog andere werken. Tegen de stad

uit de legerplaats van Graaf Ernst beschadigden de stukken door menigvuldig schieten de borstwering van de faussebraye, die, vierentwintig voeten dik zijnde, als ze iets aan de voorzijde verloren had, door onvermoeide arbeid der belegerde soldaten van achteren hersteld werden. Ook was men ijverig in het vorderen van de galerijen, zodat de Fransen en de Engelsen nog maar het derde gedeelte van de gracht te vullen hadden, toen Verreyken op de faussebraye twee stukken plantte, en de werken gebroken zijnde, met pekkranzen en anders de balken en rijssossen, die zwaar en dik zijnde de beide zijden aaneen vlochten in brand stak. De belegeraars, nadat ze wederom opgemaakt hadden hetgeen vervallen was, hebben tegen het zeker treffen van de kogels uit de faussebraye ook ten laatste het getal hunner stukken vermeerderd, en de overhand behouden. Dit echter is niet zonder schade afgelopen, wordende vermist twee voorname Engelsen Ram en Proud, van welke, deze de plaats van de afwezige Kolonel Morgan bekleedde, de eerste Overste Wachtmeester was. Hierentussen hebben ten dele de zake zelve, ten dele onderschepte brieven, ten dele gevangenen, die dagelijks, mits het verslappen der krijgstuicht door gebrek van soldij, in grote getale waren, ook ontdekt de aanslag van de Graaf van den Bergh. Hij zag, dat hij niet die vijand voor zich had, die uit vrees voor een veldslag de plaats verlaten zou, maar harder werken om de stad door louter geweld te kunnen bestormen. Hij had volgens de raad van de Markies Spinola, er zich op toegelegd om zich te midden tussen Zutphen en de vijand te legeren, om hem de toevoer af te snijden: maar hem was zelf niet zo veel leeftocht gegeven, als vereist werd om het leger te onderhouden, en het was hem niet mogelijk die dichterbij dan van Wesel te krijgen, en dat zelfs alleen onder sterk geleide: ook ontbraken hem wagens: en toen hij vernomen had, dat er een machtige hoop uit het Nassause leger naar Zutphen was gegaan, om levensmiddelen mee terug te brengen, en er hoop op gehad had, dat die bij het terugkeren verslagen zouden kunnen worden, en alzo hen de moed verminderde, de belegerden vermeerderd worden, is hij verhinderd geweest om een kans te kunnen wagen, door een snood gekrakeel tussen de Italianen en Spanjaarden, van welke de eerste, omdat volgens krijgsgebruik aan hen de beurt was om het trekkende leger te geleiden, de Spanjaarden uit recht van heerschappij, ieder begeerde dat hem de voorrang gegeven zou worden, en noch door redenen noch door verzoeken te bewegen waren geweest dat ontijdig geschil te laten varen, zijnde de bitterheid zo hoog opgelopen, dat de Italiaanse Kolonel Campolatore zijn ontslag indiende. Hij heeft van het uiterste dat hem over gebleven was, om elders zijn geweld ten toon gesteld hebbende ondertussen door een andere weg, waar het minst wacht gehouden werd, geprobeerd onderstand in de stad te brengen doch het is hem niet gelukt. Want die op de nieuw aangebrachte versterkingen die voor de legerplaats van Graaf Ernst gelegd waren, bij nacht op de rechter vleugel waren aangevallen, en de palissaden uitgerukt en in stukken gehouwen hebbende nu met de pieken aan de man geraakt waren, zijn met geen mindere dapperheid als zij die besprongen hadden teruggedreven, in het bijzonder door de wakkere tegenstand van de Schotten, onder welke die dag de dienst van Morre uitstekend geweest en van de Prins niet ongeëerd gebleven is: en die ondertussen hadden gehoopt enig gedeelte tussen de twee grootste schansen ontbloot te vinden, zijn gewaar geworden dat alles met werken, wachten en geschut wel bezet was. De Prins verwittigd van het gevaar van de legerplaats van Graaf Ernst, rukt in persoon met het krijgsvolk, vaardig op alle beweging, en zes stukken geschut daar heen om hem te helpen, bevelende onderentussen aan Wijts om zijn taak over te nemen, die, zijnde Overste Wachtmeester, de moeilijke taak hem bevolen met geen minder dappere moed dan gestadig wakende nijverheid waarnam. Horatius Veer, man van bekende dapperheid, en die lang in dienst geweest zijnde Overste der Engelsen was, uit dezelfde legerplaats getrokken en door vuurtekens gewaarschuwd was, dat het gevaar in het kwartier van Kolonel Pinsen dreigde, had zich daar naar toe begeven. Het aanbreken van de dag heeft het een en het ander gevaar verijdeld. De zeventiende dag van Oogstmaand het overige van de gracht van de kant van de Engelsen en Fransen, wien de onderlinge naijver tot een spoor in hun plicht diende, gevuld zijnde, is men begonnen de faussebraye te ondermijnen: een duif is in het vliegen door een soldaat, die een vogelaar was, neergeschoten, welke overbracht een briefje van de Graaf van den Bergh aan de belegerden, verzoekende dat zij iemand zouden sturen om hem te kennen te geven wat ze nodig hadden, aan welke kant zij onderstand in de stad zouden kunnen brengen, en indien zulks niet al te wel gelukte, zij tenminste hem door vuurtekens bij nacht, door rook bij dag telkens afgelaten en hervat, zouden laten weten hoe veel dagen zij het geweld van de belegeraars nog zouden kunnen uithouden: dat hij nog versterking verwachtte, die als ze zouden zijn aangekomen alles in het werk zouden stellen om hen niet te verlaten. Deze duif, en met deze nog een andere, had een soldaat uit de stad, die in het donker aan de oplettendheid van de wachten was ontsnapt, naar Graaf van den Bergh gebracht, en die buiten alle twijfel wederom terug zou zijn gevlogen naar de plaats waar ze vandaan gekomen was, omdat ze daar haar jongen had. En deze kunstenaar had het wel ontbroken aan een gelukkige afloop; maar zekere soldaat, die door Graaf Hendrik van den Bergh gestuurd was, was ter sluik in de stad gekomen, meebrengende hoop tot ontzet, waarop Verreyken de zijnen heeft bewogen niets onbeproofd te laten. Het ontbrak hem aan vernuftelingen om het ondermijnen van de vijanden door tegenmijnen vruchteloos te maken: met pekkranzen, vuurballen en handgranaten heeft hij niet weinig schade gedaan; maar die bij nacht van de faussebraye afgegaan waren (*de bedekte weg achter de contrescarpe verlaten hadden*) om 's vijands delvers gevangen te nemen, of de werken te verstoren, zijn ter plaatse waar de Engelsen als daar de

Fransen het bestel hadden, gezien en terug gedreven. Tweemaal is ook Verreyken in het donker over een brug, die overdag werd afgebroken, vergezeld van driehonderd man uitgetrokken, het ontzet, of het mogelijk in aantocht was, tegemoet, hetwelk vruchteloos afgewacht zijnde, heeft hij op de loopgraven, waardoor de soldaten van Graaf Ernst de stad naderden een aanval gedaan, die wel niet ongelukkig, dan tot de hoofdzaken onnut was. Onder de Kolonels was de Marquis de Hauterive, zoon van Chateauneuf, die, hetgeen zeldzaam is in hoven, zijn eerambten tot de hoogste ouderdom zonder aanstoot bekleed hebbende, dienthelven in de raad van de Konings van Frankrijk een uitstekende naam had. Die had toen het bewind over de Fransen, omdat Chastillon, die door zijne waardigheid van Maarschalk het oppergezag over de soldaten van die landaard toekwam, in Frankrijk werd opgehouden. Aan hem (*Hauterive*) gaf de Prins opdracht, voordat men tot het uiterste geweld over zou gaan, de gemoederen van de belegerden af te tasten: want dat de hoop op de Graaf van den Bergh, die de legerplaats tevergeefs besprongen had, vruchteloos was: doch dat zij zich in alles wat trouw en dapperheid van hen kon eisen, ten volle gekweten hadden: dat nu hun verderf gereed stond, ten ware dat ze liever in onderhandeling kwamen. Dulken gaf, toen hem deze boodschap werd overgebracht, mannelijk antwoord, alsof het gevaar nog verre was. Weshalven een mijn, die de Engelsen gemaakt hadden, nu op de middag (zijnde de achttiende van Oogstmaand) aangestoken zijnde, een gedeelte van de faussebraye heeft weggenomen. De belegeraars hebben de opening niet kunnen behouden, zijnde ten dele door het werpen van pekkransen en ander handgeweer, ten dele vechtenderhand tot driemaal toe daaruit geslagen: hierbij komende het ongemak dat het overtrekken over de galerij tot nog toe niet genoeg geëffend was. In deze strijd heeft Willem Lovolac, getroffen door een kogel, zijn dagen geëindigd, een man van grote moed en geen mindere ervarenheid onder de Engelse Oversten. En dit gevaar ontzette de Prins zo weinig, dat hij zelf, terwijl het gevecht duurde in persoon tegenwoordig was in de loopgraven naar de gracht van de stad, om aldaar het nodige te bevelen. Willem van Nassau, die hem, hier vandaan vertrekkende naar de werken der Fransen getrouw vergezelde, werd met een kogel van de wallen door de slaap van het hoofd geschoten, een wond die hem de dood aanbracht; jongeling van wie men de grootste zaken had kunnen verwachten, wanneer de toekomstige jaren de hitte van zijn lieden oorlogsmoed met oordeel doorkookt had. Onder de belegerden, terwijl alles werd verhaast, door achteloosheid van een soldaat, het vuur in twee vaten buskruit gevallen zijnde, heeft dat geweld, hetwelk alles zonder onderscheid omver werpt, veertig van de omstanders weg genomen of verzengd. En niet lang daarna overweegt Dulken, op het andermaal aanmanen van Hauterive, met de raad van de zijnen, dat men tot onder de wallen was gekomen, dat hij niet al te wel was voorzien met schietgeweer, en niet soldaten genoeg had, om het gevecht dat van drie kanten te verwachten stond, te kunnen volhouden: en, hebbende vergeefs verzocht om iemand naar Graaf Hendrik van den Bergh te mogen sturen, is hij na een kort bestand en het leveren van gijzelaars over en weer gekomen tot een verdrag bijna van dezelfde inhoud als dat van Breda, hetwelk 's anderendaags door de Prins en Dulken getekend, en de derde dag voltrokken is. Nooit zijn enige andere nachten door het leger in scherpere wacht doorgebracht: de ruitelij bleef in de wapens, en een groot gedeelte van het voetvolk, opdat er geen bedrog onder zou schuilen: ook werd naar alle kanten het bericht uitgezonden. De inwoners zijn hun wetten en voorrechten vergund, en dat noch het uit- noch het intrekking krijgsvolk iemand leed of schade doen zou: ze werden er van vrijgesteld om van de Koning van Spanje (*door betaling*) het recht (*sauvegarde*) te verkrijgen om ten platte lande over en weer te gaan, levende voor het overige onder de heerschappij van Staten Generaal: degenen die van plan waren te vertrekken zouden toegelaten zijn om hun goederen binnen de tijd van een jaar zonder belasting uit te voeren. De Aartsbisschop werd vrije uittocht gegeven om met het zijne binnen twee maanden te vertrekken. Deze Aartsbisschop was Philippus Rovenius, die zich met de naam wel uitgaf voor Aartsbisschop der Philippensen; doch in derdaad door last van de Paus van Rome een opziender der Kerkelijke zaken door Holland was, en de landschappen onder hetzelfde verbond, en als enige plaatsen daarvan wederom onder de heerschappij van Spanje gekeerd waren. Hij van geringe afkomst zijnde uit de stad Deventer, maar van vermaarde geleerdheid, was deze waardigheid schuldig aan de vriendschap van Jansonius, die te Leuven Hoogleraar in de Godgeleerdheid was geweest, en een leven die belijdenis niet ongelijk geleid had. Dees door zijn onderwijs deszelfs gevoelen ingedronken hebbende, arbeide om zijn recht tegen de nieuwe maatschappijen, die de heerschappij der Bisschoppen afschudden, te behouden. Alle overige Geestelijken en Kloosterdochters en gewijde maagden is de keus gelaten om binnen de stad te blijven, of zich elders op vreedzame bodem neer te zetten, behoudende de vrucht der goederen, die zodanige bedieningen zijn toegelegd: en dat niemand tot op deze dag zijn godsdienst gepleegd te hebben nadelig zou zijn. De bezetting is volgens verdrag uitgetrokken met paarden, wapens, vaandels, twee stukken geschut, en hetgeen tot gebruik daarvan nodig is. De gevangenen zijn wederzijds op vrije voeten gesteld, zonder losgeld, mits alleen betalende de verteerde kosten. Alle oorlogsbehoeften en levensmiddelen, welke de Koning van Spanje toebehoord hadden, zijn overgeleverd in handen van degenen, die de Prins daartoe aangesteld had, behoudende Dulken hetgeen hij hiervan tot zijn kosten had opgelegd. De uittrekkenden is door de Prins een geleide en tweehonderd wagens gegeven om hun bagage te vervoeren, en ook de buit die ze gedurende de bezetting of tevoren gemaakt hadden, tot dat ze waren gekomen aan het leger

van de Graaf van den Bergh. De zieken en gekwetsten is niet geweigerd in de Stad te mogen verblijven, totdat ze genezen en hun wonden geheeld zouden zijn. Ook is de bewindslieden van de Koning van Spanje vergund de goederen hen toebehorende te mogen wegvoeren, en twee maanden om hun zaken ten platte lande te vereffenen. Alles is getrouwelijk volbracht, en de Prins heeft in persoon hun doortrekken door zijn werken willen bezichtigen: omtrent honderd, die de sterfelijkheid hadden afgelegd, zijn er vermist: wat hoger was het getal van de gekwetsten. En de Graaf van den Bergh heeft niet langer dan de volgende dag uitgesteld om met zijn leger, dat nu alle verdere hoop was benomen, te vertrekken. Prins Henrik als hij zijn intrede binnen de Stad gedaan had, hebbende twee vruchteloze aanslagen van zijn (half)broer (in 1595 en 1606) daardoor zijn glorie niet weinig vermeerderd. Lieden die verstand hadden van krijgzsaken merkten op, dat nimmer hiervoor een stad met delven was ingenomen, die een faussebraye had, waardoor de wal ongelooflijk wordt beschermd: en dat er geen voorbeeld was onder ons, dat er een Stad veroverd is, tenzij aan een rivier gelegen, langs welke de belegeraars veilig levensmiddelen konden toekomen, of de vijand zich te verre onthield om het te beletten. Andere bedreven in uitheemse zaken verwonderden zich, dat een Republiek besloten binnen zo enge grenzen, en die door haar en haar bondgenoten aanslagen bijna was uitgeput, zo geweldige macht te velde had kunnen brengen, terwijl de Koningen en andere, die meermalen betuigd hadden, dat ook hun zaken aan haar behoud hing, voor het wonderbaar geluk van het huis van Oostenrijk of bezwijken, of als aanschouwers van hetzelfde zitten, zijnde ten dele onderling tweedrachtig, ja ook de wapens opgenomen hebbende eens anders zaken op hun kosten uitvoeren. En nochtans is de Prins niet jachtig na het genot zijner glorie met der haast naar het hof en de vergaderingen terug getrokken: maar omtrent dertig dagen op de plaats gebleven, zorg dragende voor alles wat verdacht was, en zijn werken verbeterende en vermeerderende. Op de eerste Zondag is de Kerke, door het recht van overwinning, gegeven aan de vergadering der Protestanten, waarin de Prins ook tegenwoordig geweest is. De bewaring der Stad is in het eerst gelaten aan 's Prinsen lijfwacht: kort daarna zijn in hun plaats gezonden drie vendels: en werd de stadsvoogdij gegeven aan de Graaf van Stirum. En opdat de vijand geen aanslagen kwam te smeden aan de Rijnkant, werd Kolonel Pinsen gelast met zeventien vendels derwaarts op te rukken. De loopgraven en trencheen gevuld en de galerijen afgebroken zijnde werd de dijk die Grol beschermde ter plaatse waar hij door het geschut beschadigd was weer opgemaakt: maar die binnen het leger en de schansen, en verder alle andere werken geslecht: allengs verzachte men insgelijks de arbeid in het waken: wanneer onvoorzien een gehele vaan van zeventig ruiters, gewapend met karabijnen, onder Robbert van Eekeren van de Spaanse zijde tot de Prins overkwam. Zij zeiden dat ze een gedeelte van de ruitery van Cratsen waren, en geworven voor de Keizer, maar dat ze tot nog toe geen eed gedaan hebbende, bewilligd hadden in de bede van de Graaf van den Bergh om zich bij deze tocht te voegen: doch dat ze na betaling van hun soldij, en dat men hen onder het getal der troepen zou stellen, gewacht, en geen van beiden verkregen hebbende, aleer hun lichaam door behoefte kwam te verlopen, na gelegenheid van dien en loon hadden omgezien. De naaste zorg was de grachten te zuiveren, en er zorg voor te dragen dat alle oorlogs- en levensbehoeften binnen Grol en ook Bredevoort (een stadje in de buurt onder het gezag der Verenigde Staten) ingebracht werden. Hier en tussen is Dudley Charleton, gezant van de Koning van Groot Britannie, bij de Prins gekomen om hem te begroeten en met deze overwinning geluk te wensen, en met vele eer verwelkomd en onthaald als komende met last van een Koning met wie de Staten in bondgenootschap leefden. Doch de voornaamste Fransen hadden hun gemoederen en gezichten daarvan afgewend, verbitterd zijnde, dat de Hertog van Buckingham zich met een vloot Engelse schepen en een leger op het eiland Ré had neergezet, hebbende op zich genomen de zaak der Rochelloisen, die al voor lang al te wel zich onder de gehoorzaamheid van de Koning van Frankrijk geschikt hadden. Andere, ook zelfs onder de Fransen, gewoon dergelijke zaken met de ijver voor de godsdienst te verontschuldigen, gaven die hevige bitterheden een zachte uitleg. De Prins had zich gehaast met het vergeven der hopmanschappen voor de aankomst van Carleton, om van beden en gunst ontslagen zijnde, des te vrijer naar zijn believen de diensten der aanzoekers te belonen. De Prins voor Groningen bekommerd zijnde, heeft de bezetting van die stad versterkt: en een gedeelte der ruiters gezonden om 's vijands legerplaats, die niet verre vandaar zich tussen Lochum en Zutphen had neergezet, te gaan bezichtigen. Hetzelfde heeft van gelijken, de Graaf van den Bergh gedaan, en daarenboven hinderlagen gelegd ter plaatse waar hij hoopte dat de Nassause ruitery voorbij zou trekken: alles tevergeefs, zijnde de zorg der Veldoversten zo gelijk dat de een geen gelegenheid tot voordeel op de ander vond. De stukken uit de legerplaats zijn binnen Grol gebracht, en werd de bezetting versterkt met vier vendelen en bovendien twee vanen te paard. Zo vele bolwerken als er aan de wal waren, even zo vele werken werden er gelegd binnen de stadsgracht, en getrokken voor die plaatsen die van bolwerken ontbloot waren (*de courtine dus*), eerst met gelijke zijden, daarna allengskens beitelsgewijs toelopend. Dat men niet verder naar Lingen trok belette ten dele de tijd van het jaar, zijnde de Herfst nu aan het lopen, ten dele de voorziening van de Graaf van den Bergh, die de voorraad aan levensmiddelen, en hetgeen tot voorziening van steden gewoonlijk nodig is, nu ontvangen hebbende, dezelfde met enig krijgsvolk, onder een sterk geleide, om niet onderschept te worden, had belast derwaarts te brengen. De schansen en legerplaatsen nu ook na alle andere werken weggenomen, en de schepen met de pieken en de bagage vooruit gezonden zijnde,

verdeelt de Prins zijn leger, dat hij te lande in Zutphen had gebracht, echter niet in verre afgelegen plaatsen, maar in de bezettingen langs de Rijn en de IJssel. Want de Graaf van den Bergh bleef liggen met zijn troepen bij Raesveld, ter plaatse waar zich de IJssel begint te vertonen, die lang smal is, totdat hij neerwaarts een weinig breder wordt, hebbende door het oud werk van Drusus zijn wateren uit de Rijn ontvangen. De Prins in Wijnmaand van Zutphen vertrokken zijnde naar Arnhem, hoofdstad van de Veluwe, van waaruit Gelderland geregeerd wordt, en van daar naar Den Haag, de zetel van Holland en de gemene regering der Algemene Staten, liet zijn zorg gaan over de aanslagen die de vijand toen aan de Schelde smeedde.

Clerc, Jean le, Geschiedenissen der Vereenigde Nederlanden (Amsterdam 1730).

Nederl. Vert. uit het Frans. 3 delen. 1627 in deel 2 pag. 276-279.

..... men zynde poogde men werkstellig te maken 't gene men hadde ontworpen. Evenwel wierden er in den Haag voor af nog eenige vermakelykheden waargenomen, ter gelegenheid van de Orde des Kousebands, die de Koning van Engeland aan Fredrik Henrik had gezoden en waar mede hy op den 5^e van Julius wierd vereert. Na deze plegligheid deed de Prins de troepen van Friesland en Groeningen trekken naar Gelderland onder 't gebied van Ernst Casimir, en hy zelf begaf zich naar Aarnhem, na dat hy de zamelplaats voor de troepen der andere Provincien had gestelt tussen Schenkenschans en Emmerik. Den 14^e van Julius trok hy al de troepen by een, zonder dat de vyand agter zyn oogmerk kon komen. Op den Ryn en de Waal wierden eenige schepen met zeer veel mond- en krygsbehoefden geladen. Ter zelve tyd liet men de wegen aan beide de zyden van den Ryn slegten. Men zag'er ook schepen geladen met geschut, en vliegende bruggen aankomen, nevens al den toestel noodig tot eene gewigtige belegering, zonder te kunnen doorgronden waar op de Prins het gemunt hadde.

Men sprak van Rynberk, van Wezel of Venloo, als of hy 't oog had op eene vaa die, of van andere nabygelegene steden. Men had ook inderdaad gesproken van Wezel te belegeren; maar men had geoordeelt dat daar toe een zeer groot leger van nooden was, om de toegangen van den Ryn te bewaren, en 't beleg aan de landzyde te dekken. Men had ook Lingen voorgefelt, maar hier tegen had men ingebracht dat die Stad verre van de hand was gelegen; en dat het beleg daar van den Vyand gelegenheid zou geven om aan eene andere kant eene onderneming te doen, waar uit hy grooter voordeel zou trekken als de Staten uit het bemagtigen van Lingen. Men had ook gesproken van Grol; maar daar tegen werd ingebracht dat die plaats al te wel versterkt en met kanon voorzien was; en 't gene nog arger was dat ze wel zes uren van de rivieren was gelegen, waar langs de leeftogt in 't leger moest worden gebragt; zoo dat de vyand die zou kunnen afsnyden, toonende aan die kant tot een veldslag gereet te zyn, dien men zonder gevaar niet zou kunnen aannemen, nog weigeren zonder schande, en den moed van den vyand te vermeederen. Deze laatfte onderneming wierd egter voor best gekeurt, zynde de uitkomst wel onzeker, maar als ze gelukte zeer heerlyk. De Prins was wel van dit gevoele niet geweest, maar toen hy zag dat de Staten Generaal daar na toe hielden, spande hy alle zyne gedagten in om die zaak met wakkerheid uittevoeren.

Maurits had Grol in 't jaar 1597 ingenomen en Spinola hernam het in 't jaer 1606. De eerste belegerde het opnieuw, maar de tweede noodzaakte hem 't beleg op-tebreken, vertoonende zich met zyn leger in slagorde voor zyne verschansingen; zonder dat Maurits een slag dorst wagen, of in 't beleg volharden; omdat zyne linien, waar mede zyn leger was omringt, niet sterk genoeg waren. Zoo veel hagchelyker dan als dit Beleg was, zoo veel heerlyker zou het zyn 't zelfde tor een goed einde te brengen en Fredrik Henrik zou gelegenheid hebben om te toonen dat hy een waardige opvolger van Maurits was. Graaf van den Berg, Veldheer der Spaansche troepen aan die kant, oordeelde dat het op Wezel was gemunt, en verzamelde yllyngs twaalf duizend voetknegten en vyf duizend ruiters, met welken hy mond en krygsbehoefden in die Stad bragt. Hy liet daar eene bezetting van vier duizend man, en stelde dus een Stad in staat van tegenweer, op welke het niet was aangelegt. Midlerwyl berende Ernst Casimir Grol met eenige troepen ruitery en voetvolk, komende daar voor des nagts tussen den 18^e en 19^e van Julius. *Mattheus Dulquen*, een oud Soldaat die daar binnen 't gebied had, verstendigt zynde dat men de Hollandsche troepen zag verschynen, wilde het niet gelooven, meenende dat het een Konvoi was 't welk men hem van Wezel toezond. De Stad was zeer wel verfterkt, en daar ontbrak niets om een beleg uitteftaen, 'tzy ten opzigt van de levensmiddelen, 't zy ten aanzien van de krygsbehoefden. In dezelve lagen twaalf vaandelen voetknegten en een Kornet ruiters, met twaalf stukken grof geschut, en veel andere van kleinder rang. Fredrik Henrik quam 'er den 20^e van die maand voor met zyn gantsche leger, bestaade uit honderd vaandelen voetknegten, en vyf en vyftig Kornetten ruiters, met 't negentig stukken kanon van allerlei grootte, 't zy om de Vestingen te beuken, 't zy om de linien van zyne legerwallen daarmede te beplanten.

't Leger wierd in drie wyken verdeelt, waar van d'eene lag ten Oosten van de Stad met vyf en vyftig vaandelen voetknegten, onder 't gebied van Ernst Casimir; de tweede ten Westen was dat van den Prins, alwaar 't gros van 't leger was, en de derde tussen 't Noorden en 't Westen stond onder 't bevel van *Willem van Nassou*, natuurlyken zoon van Maurits. Hy was Luitenant Ammiraal van Holland, en Heer van de Leck. In deze wyk

waren maar vyftien vaandelen voetknegten, om dat dezelve de kleinste was en minst bloot voor den vyand lag. De Prins liet terstont arbeiden aan de linien van zyne Omwalling en Tegenwalling; om de Stad intesluiten, en in staat te zyn van 't leger weerstant te bieden, 't welk de vyand zou kunnen zenden om 't opteslaan. Men was nog indagtig dat Maurits had moeten opbreken uit vreeze dat hy zyne linien niet zou hebben kunnen beschermen, meenende Spinola veel sterker te zyn als hy inderdaad was.

Den 21^e van die maand vierde men een biddag in 't leger gelyk ook in de Provinciën; en op dien zelve dag deed de bezetting twee uitvallen om de werken der belegeraars te vertragen, en zich van de weinige ruitery t'onlasten, die 'er in de Stad was; maar de bezetting wierd dapper te rug gedreven, en de beschansing van de wyk van Ernst Casimir, als mede de beschansingen, die de Franschen ter linker, en de Engelschen ter rechterhand maakten, wierden voortgezet tot aan de wyk van den Prins, ondanks de uitvallen der belegerden. Ik zal my niet ophouden met een breed verhaal van dit beleg, 't welk *de Groot* zeer fraai en naaukeurig heeft beschreven. 't Is te gelooven dat die groote man dit gedaan heeft, om zyn Hof by den Prins van Oranje te maken, die hem gunstig scheen te zyn; doch die hem egter geen dienst heeft gedaan, gelyk we in 't vervolg zullen zien,

De Gouverneur Dulquen met een musquetkoegel in zyn schouder gequetst zynde, was niet in staat om den last van 't gebied te dragen in eene plaats, die met zoo veel, wakkerheid wierd aangetaft. Hy stelde *Lambert Verreyken* in zyne plaats, en bleef in huis, alwaar Verreyken hem quam raadplegen. Deze laatste nam zyn pligt heel wel waar, en verzuimde niets van 't gene ter behoudenis der stad kon worden gedaan.

Graaf van den Berg de stad in 't naauw ziende, trok met een leger van tien of twaalf duizend voetknegten, ten deele uyt de nabygelegene bezettingen getrokken, en vyf of zes duizend ruiters derwaarts. De Prins daar van verwittigt, liet de grachten van zyne omschansingen dieper uitgraven, en nog eenige nieuwe werken maken, om volkomen veilig te zyn. Hy liet ook zyne konvoyen versterken, die hem van Zutphen op Borkeloo door Lochem, en daar van daan in zyn leger wierden gezonden. Alle deze voorzorgen waren oorzaak dat Van den Berg, die niet zeer sterk was de linien van den Prins niet aanrandde; niettegenstaande de belegerden seinen deden boven van den kerktoorn, om hulp te verzoeken. Zoo dra men dit in 't leger gewaar wierd, wierp men, om de stad nog meerder te benaauwen en tot de overgaaf te dwingen, bomben in dezelve, die alles met schrik vervulden. De Spanjaards verzamelden ondertussen alle hunne magt by een, om 't beleg met geweld opteslaan; en de Prins liet ook de Staatsche troepen komen, die dicht by Bommel en den Ryn waren om zich aan die zyde tegen des vyands ondernemingen te stellen. Zy quamen onder 't geleide van *Pinsen van der Aa* en van *Varik*, en men gaf hun twee wyken, tussen die van den Stedehouder van Friesland, en die van den Heere van de Leck. Uit bekommring dat het beleg lang mogte blyven duuren, en de Konvoyen ten laatsten door den vyand mogten worden afgesneden zoo liet men een veel grooter menigte van levensmiddelen in 't leger komen als men tevoren gewoon was. Men maakte twintig bakovens klaar, die men had laten brengen, om brood voor 't leger te bakken. In den tyd van vierentwintig uren kon men daar agt duizend agt honderd pond broods in bakken. De Prins beval ook aan de Kolonellen, dat yder soldaat voor agt dagen levensmiddelen zoude nemen, terwyl ze nog goed koop waren. Hy deed de ruitery in zyne linien komen, na dat ze al de voeragie had verslonden, die 'er was geweest in de wyk daar ze tot nog toe had gelegen.

Terwyl men aan de loopgraven arbeidde, die met alle kragt wierden voortgezet, schoon de belegerden niets verzuimden om ze te vertragen; zoo verscheen Graaf Van den Berg op den 9^e van Augustus te Ybergen met met zyn leger. Daar op stelde de Prins zyn leger in slagorde, en verscheen voor zyne beschansingen met eenige ruitery en voetvolk, om daar van daan op 't gedrag der vyanden te letten. Van den Berg geen voeragie meer vindende daar hy lag, veranderde van plaats, en stelde zyn leger in slagorde een uur gaans van de linien, met zes stukken kanon voor 't zelve. Toen trok Ernst Casimir met tweeduizend voetknegten uit de linien, latende eenige anderen agter zich in een hinderlage. De vyanden deden hun kanon spelen, zonder veel quad te doen. Daar na trokken ze weg, en konden niet beletten dat 'er vyfrig man van hun wierd gevangen.

Men arbeidde met vee rnoeite om de gracht te vullen, ter oorzake dat de belegerden van agter een Faussebee op de werkluiden schoten. Doch men deed hen daar van daan verhuizen door vyf beukeryen, yder van drie stukken kanon, die men op de contrescharpen plantte.

Om de arbeiders aan de loopgraven aan te moedigen, beloofde men vier duizend gulden aan hun, die hunne Galery eerst zouden hebben voltooit. De Stedelingen verbrqandden tot tweemaal toe die der Engelschen door piktonnenn, die ze in den brand staken, en daar na toe rolden. Maar dewyl de schade der galeryen terstont weder weerd herstelt, en de belegerden wel zagen dat ze in 't kort genoodzaakt zouden zyn zich overtegeven, byaldien ze niet spoedig wierden geholpen, zoo deden zy bu nacht een sein, door een aangestoken vuur boven op den Toorn. Graaf van den Berg antwoordde daar op, om hen te doen begrypen dat hy aantrok om hun te helpen. Ter goeder ure, gelyk zeker Geschiedschryver aanteekent, kreeg hy van Wezel een konvoi met geld, waar mede hy de troepen betaalde 't gene hy hun schuldig was, en zelfs nog eene maand voor uit, om hen aantemoedigen tot een wakkeren aanval op de linien der Hollanders.

Hier toe verkoos hy den nacht tussen den 15^e en 16^e, die zeer donker was, en liet looze alarmen maken in alle de

wyken, behalven in die van Ernft, welke zyn volk zeer dapper besprong. Zy klampten terfont een schans aan, die kort te voren was

gemaakt, en door eenige Schotten wierd verdedigt, welchen zich zeer wel queten. Ondertussen quamen de Spanjaards in de gragt, die agt voeten wyd en zes diep was, uittrekkende of afkappende eenige palissaden; waar na zy de Schotten met hunne pieken staken, die hen wegdreven. Prins Henrik daar en tussen verstaan hebbende dat de wyk van Ernst was aangetast, quam daar ylings naar toe met volk, dat hy gereet had gehouden om te trekken daar de nood vereiste, hebbende by zich zes stukken Kanon. Hy liet ondertussen de bescherming van zyne wyk aan den Kolonel Wits, die in 't leger de bediening van Majoor waarnam. Men deed 't geschut op den vyand spelen, en de ruitery wierd in slagorde gesteld om het voetvolk, des noods, t'ondersteunen. Maar na een gevegt van ontrent anderhalf uur trokken de Spanjaards af, en lieten sestig man op de plaats. Zy hadden ook zes of zeven honderd man met kruid en loot voorzien, om daar mede tussen de wyken van Ernst en van Willem van Nassou in de Stad te dringen. De dag gekomen zynde bevond men zes of zeven dooden, en eenige weinige gequetsten te hebben. In den nagt had Verreiken een uitval gedaan op de wyk van den Prins met drie honderd man, om de hulptroepen te ontmoet te gaan, en die in de Stad te brengen, zoo hy 'er had kunnen bekomen; maar geen volk vindende, wierp hy zich in 't wederkeeren op de loopgraven die in de wyk van Ernft waren gemaakt, alwaar hy eenige wanorde veroorzaakte, zonder dat hy de Stad daar door konde helpen, die 't niet lang kon houden.

Graaf van den Berg bemerkte wel dat hy met een' Veldheer te doen had, die zyne post niet zou verlaten, uit vreeze van in een gevegt ingewikkelt te worden; en dat hy hem in zyne beschansingen niet konde overweldigen. Hy dagt wel om zich tussen Zutphen en den Prins nederteslaan, om te beletten dat men hem geen leeftogt toezond, volgens den raad van Spinola; maar hy zelf was niet genoeg van levensmiddelen voorzien om dit t'ondernemen, en hy

=====

kon die niet bekomen als van Wezel, 't welk vry verre daar vandaan was, en van waar ze hem niet konden worden toegezonden, als onder een zeer sterk geleide. Hebbende onderwylen verstaan, dat er een deel volk uit het Staatsch leger was geschikt om een Konvoi van levensmiddelen van Zutphen te halen, zoo tragtte hy het opteligen; maar toen 't op een heentrekken quam, ontstond er geschil tussen de Spaansche en Italiaansche troepen, waardoor die aanslag mislukte, die andersins gelukt zynde den belegerderi moed, den belegeraars verslagentheid zou hebben gegeven. Dit geschil beftond hier in, wie de voorhoede zou hebben, welke de eene natie aan de andere niet wilde overgeven. De Graaf trok dan naar Vrede, alwaar hy reeds was geweest, om het Hollandsch leger in onrust te houden. Hy vond middel om een Duif uit de Stad te bekomen, aan welkers poot hy een briefje bond voor den Gouverneur van Grol; maar die Duif wierd in 't wederkeeren geschoten door een Fransch soldaat, die den brief bragt aan den Prins van Oranje, zynde van inhoud dat de Graaf verzogt uit den Gouverneur te mogen verstaan hoe 't met de Stad stond, en op welke wyze die best konde worden geholpen. Hy voegde daar by dat de vyand al te wel was vershanst, om hope te hebben van dien met zyne byhebbende magt te kunnen overweldigen; maar dat hy in 't kort meer volk verwagtte, en dat hy dan alles zou beproeven om hem t'ontzetten.

Fredrik Henrik drong 't beleg zoo sterk aan als mogelyk was, in weerwil van den weerstand der belegerden. De Franschen hadden hunne Galery allereerst voltooit, en genoten de vier duizend gulden; maar de Engelschen de hunne den volgenden nagt voltooit hebbende, maakten allereerst een logement in de Faussebree van den Vyand, waar voor zy mede eene vereering van de Staten Generaal kregen.

Hauterive zoon van Chateau-Neuf, had toen 't gebied over de Fransche troepen, om dat Chatillon, die 'er te voren 't gebied over had gehad, Maarrchalk van Vrankryk was gemaakt. De Prins liet door hem de bezetting tot overgaaf vermanen, dewyl ze niet konde worden geholpen. Maar de Gouverneur antwoordde vry bars, alzo hy wist dat Graaf van den Berg nog eenige hope had van haar t'ontzetten. Hier op liet men den 18^e van Augustus eeri Myn springen, by de Englcrchen gemaakt, die cen gedeelte van 't bolwerk en van de muur t'onderste boven smeed. Men poogde in die bres te nestelen, en de Bezetting wierd tot drie werf toe terug gedreven. In dezen aanval sneuvelde een Engelsch Officier, genoemt *William Lovelace*, die in de Histori byzonder word geprezen. Gedurende deze aanval was de Prins in de loopgraven om de stormloopers aantemoedigen, en toen hy er uitging, om zich te begeven naar de loopgraven der Franschen, wierd zyn Neef Willem van Naffou, die hem verzelde, met een Musketkoegel door 't hoofd geschoten. Hy wierd zeer beklaagt, om dat hy nog zeer jong zynde hope gaf dat hy de voetstappen van zyn' Vader zou navolgen. Daar waren twee mynen in de loopgraven der Franschen gereet om te springen, indien de belegerden niet hadden verzogt in gesprek te komen. Dit wierd hun toegestaan, en men floot met hen een zeer eerlyk verdrag, volgens de krygswetten, om dat zy zich zoo dapper hadden verdedigt. Den 20^e van Augustus trok de Bezetting uit met twee stukken kanon, zes vaten kruid, vyftig koegels, en vyf vaten lond, met alle teekenen van eere. De Geestelyken trokken ook uit, ten minste die wilden. Den anderen wierd tyd gegeven. Men vond in de Stad veel geschut en krygsbehoeften. Ten zelve

dage dankte de Prins God in de Hoofdkerk, die, volgens 't regt der overwinning, den Gereformeerden tot hunnen Godsdienst wierd gegeven. Graaf van den Berg vertrok daags daar aan van de plaats daar hy was gelegert, en sloeg zich neder tussen Zutphen en Lochem. Prins Henrik bleef een geheele maand in de Stad, om orde te stellen op het hermaken der Vestingwerken, en de Stad te verzorgen van alles wat noodig was. Hy had den Kolonel Pinsen van der Aa voor af gezonden met eenige vaandelen voetvolk, om oog te houden op de bewegingen, die: de vyanden zouden mogen maken aan den boven Ryn, en hunne aanslagen te verydelen. Men liet eene goede bezetting in Grol, en *Herman Otto, Graaf van Stirum*, wierd Gouverneur daar van gemaakt. Daags na de verovering van de Stad quam een vaandel Duitsche Kuirassiers, wel gekleed en gewapent, hunnen dienst den Prins van Oranje aanbieden, die hen ook aanam. Zy beweerden geen overloopers te zyn, om dat zy door den Keizer waren geworven, aan niemant eed gedaan, en eenige maanden geen soldy ontvangen hadden. Prins Henrik zond zyn leger in de winterquartieren, en begaf zich naar den Haag alwaar hy met zeer vele toejuichingen wierd ontvangen.

Inderdaad hy had veel vooruitzigt, wakkerheid en dapperheid getoont in 't beleg van eene stad, die hy in 't gezigt van 's vyands leger had veroveret; 't welk zyn Broeder Maurits, hoe groote Krygsman andersints, niet had kunnen doen.

Mémoires de Frederic Henri, Prince d'Orange (Amsterdam 1733)

Pag. 41 t/m 48

Comme le Prince d'Orange estoit occupé a préparer toutes choses necessaires pour mettre l'Armee en Campagne, M. de Carleton, Ambassadeur Extraordinaire du Roy de la Grande Breragne, fut envoyé de la part de son Roy vers Messieurs les Estats Generaux, pour traicter d'affaires concernantes les deux Estats, & en mesme temps apporter l'ordre de la Jarretiere au Prince d'Orange. Lequel honneur les Estats approuverent qu'il receust, & luy fut deferé en leur Assemblée, avec toutes les ceremonies a ce requises, aux quelles l'Ambassadeur de France fut toujours assistant, ou il se trouva grande quantité de peuple, qui de toutes parts y estoient assemblez, pour voir les ceremonies. Lesquelles achevées les Sieurs Estats firent remercier ledit Ambassadeur par le Conte de Culenburg, de l'honneur qu'il avoit pleu au Roy départir audit Prince, lequel ils recevoient en sa personne, comme fait a eux mesmes. Le Prince aussy luy dit quelques paroles de compliment sur ce subject, lesquelles achevées, ledit Ambassadeur & le Roy de Boheme reconduisirent le Prince en son Logis, ou ils l'estoyent venu prendre, y estans arrivez se firent force salves de canon, & quantité de feux de joye, de la chacun se retira. Il ne s'y fit pas de festin, pour quelques competences entre les Ambassadeurs.

Le lendemain le Prince fit un beau present au susdit Ambassadeur, & quelque peu apres il partit de la Haye, pour aller trouver l'Armée, a laquelle il avoit donné rendévous pres d'Emmeric, ou estant arrivé & y ayant trouvé toutes les choses par luy ordonnées prestes, jl s'avance ce jour-la jusques a Millingen. Et quoy que le Conte de Berg fust avec l'Armée Espagnole pres de Wesel, il ne laisse pas de passer outre, & en deux jours arrive devant Grol, ou il ordonna les quartiers aux deux principales advenuës, le sien sur celle de Boucholt & Lichtevoort; celuy du Conte Erneft sur celle de Vreden, joignant la petite riviere nommée le Slinck. Il en fit encores un troisieme moindre, qu'il donna a son Lieutenant Admiral d'Hollande, jeune homme de fort bonne volonté & grand courage, fils naturel du feu Prince d'Orange Maurice son Frere. Les quartiers ainsi distribuez, furent en peu de temps retrenchez, & par la diligence & travail des Soldats, les lignes de circonvallation allans d'un quartier a l'autre mises en deffence. Entre le quartier du Prince & celuy du Conte Erneft fut fait un grand Fort, qu'on appela des François; pource que c'estoyent eux qui y avoyent travaillé, sur une hauteur qui s'y trouve a l'advenuë de Brevoort, & qui nous eust peu prejudicier, si l'ennemy s'en fust saisi. On en fit un autre nommé des Anglois aussi, a cause qu'ils l'avoyent fait. Or comme entre le quartier du Conte Erneft & celuy dudit Lieutenant Admiral, il y avoit un grand espace de pays, environ a mi-chemin, ou la bruiere joint au pays couvert, le Prince y en fit bastir un autre sur l'advenue de Heybergen, nommé de Hollande, quelques Regimens de ceste Province y ayans travaillé & qui y logerent.

Or avant de passer plus avant, je diray en peu de paroles la constitution de ceste Ville, & en quel estat elle se trouvoit, quand nous y arrivasmes. Grol est une Ville de la Conté de Zutphen, située au milieu de grandes bruieres, aux frontieres de l'Evesché de Munster. Il y a une petite riviere qui y paffe nommée le Slinck, a esté fortifiée regulirement par le Marquis Spinola de six grands bastions, une fausse-braye a l'entour a l'espreuve du canon, & trois portes nommées, l'une de Heiberger-poort, la deuxieme de Levelder-poort, & la troisieme de Beltemer-poort. Devant chacune d'icelles un grand ravelin, un fossé de bonne largeur & plein d'eau tout a l'entour, avec une contrescarpe au devant. Il y avoit de garnifon quinze cents hommes de pied & une Compagnie de Cavallerie avec bonne nombre de Canon. Dulcken Gentilhomme du pays y commandoit, personnage d'experience, de longue pratique au fait de la guerre, & qui avoit acquis de la reputation par

plusieurs actions qu'il avoit faictes.

Nos ouvrages susdits parachevez, on commença les approches vers la Ville en trois endroits: du quartier du Prince d'Orange les François & Anglois eurent ordre de faire chacun un corps de garde joignants l'un l'autre, d'ou il les fit commencer leurs lignes, les Anglois vers le bastion de main gauche, les François vers celui de main droite en regardant la Ville, le Conte Ernest le long de la petite riviere, la laissant a sa main gauche. Les François & les Anglois s'estans avancez également un assez bon espace de chemin, on leur fit faire une ligne de communication, pour se pouvoir joindre au besoin, au milieu de laquelle ligne on fit une batterie de six demi canons, pour battre les deffences de tous les deux costez. Comme nous estions empeschez a ces choses, le Conte de Berg ayant augmenté son Armée des forces que le Marquis Spinola luy avoit envoyé, la trouvant d'environ quinze mil hommes de pied & quatre mil Chevaux, desloge d'aupres de Wesel ou il s'estoit tenu campé jusques alors, marche avec icelle droit a nous, en trois journées d' Armées arrive a Vreden, prend son logis entre ladite Ville & le quartier du Conte Ernest; Dequoy le Prince d'Orange estant informé, donne ordre a redoubler les gardes du dehors, fait tous les foirs entrer en garde entre son quartier & celui du Conte Ernest, la moitié des Troupes qui estoient logées avec luy: Entre celui du Conte Ernest, & le Fort d'Hollande, la moitié de celles dudit Conte: la Cavallerie la fait mettre en bataille a la queue de l'Infanterie. En cest ordre on estoit toutes les nuicts pour attendre si l'ennemy voudroit entreprendre quelque chose pour le secours, & cependant on ne laissoit pas d'approcher la Ville avec toute diligence possible.

Une nuict ils vindrent donner a une corne, que peu de jours auparavant le Prince, avoit fait commencer devant le quartier du Conte Ernest, sur une éminence qui commandoit ledit quartier, & laquelle n'estoit pas encore achevée. Il y fut assez long temps combattu, enfin ils furent repoussez par des Compagnies Escossoises qui y estoient en garde, avec perte de petit nombre des leurs. L'alarme se donna aussitost par tous les quartiers, & le Prince accourut vers la avec quelques Regimens François & Anglois. Mais ayant appris que l'ennemy avoit esté repoussé, & qu'il s'estoit retiré, fit faire halte a ses Troupes, pour sa personne alla voir ce qui s' estoit passé a ladite attaque, remercie les Officiers & Soldats des bons devoirs qu'ils y avoyent rendus, donne ordre de meliorer les fortifications de ce costé-la, & d'y mettre plus de canon.

Or, comme j'ay desja dit, nos approches s'avancans tous les jours, nous arrivames jusques a leur contrescarpe, dont nous nous rendimes maistres sans grande difficulté, tout le long de laquelle on courut une ligne, pour avoir communication des Anglois aux François, laquelle fut bordée de panniens pour y loger des mousquettaires, a la faveur desquels on commença a combler le fossé, & y faire deux galleries, a chasque bastion une. Ce que le Conte Ernest fit aussi de son costé. L'ennemy taschoit par tous moyens de nous en empescher, plantant du canon de tous costez dans la fausse-braye, dont ils battoient tellement nos Galleries, que ce que nous avions fait en une nuict, le matin ils le ruinoient totalement, de façon que nous fusmes contraints de planter nostre canon sur leur contrescarpe pour demonter le leur. Enfin par l'assidu travail des Soldats nos galleries furent jointes a leur fausse braye, & aussitost on y fit travailler les mineurs, qui en fort peu de temps firent une mine a chasque approche. Celle des Anglois fut la plustost preste, laquelle le Prince des le matin fit jouer, avec charge au Capitaine de Css gardes Podwels, qui ce jour-la commandoit la garde, & qui la faisoit a son tour avec les Anglois, que des qu' elle auroit fait son effect, d'y faire donner cinquante hommes en deux petites Troupes & trente travailleurs apres iceux, pour se loger au trou que la mine auroit faite. Ce que ledit Podwels ensuivit ponctuellement. Mais nos gens voyans le peu de resistance de l'ennemy, s'avancerent plus avant qu'il ne leur estoit commandé, mesmes quelques-uns monterent jusques au haut ou bastion. Ceux de la Ville furent tellement surpris, la mine & l'attaque leur arrivant si inopinément, qu'il est à presumer, que si on eust donné a bon escient avec Troupes suffisantes, on se fut rendu maistre de la Ville du mesme effort. Car nous ne trouvames au commencement que fort peu de resistance: Cependant l'ennemy estant revenu a soy, vint le long de la fausse braye charger nos gens, qui commençoient a se retrancher au dessus, la ou apres un combat bien opiniastre, ils repoussent les nostres de dessus la fausse-braye, qui furent obligez de se loger au bas; La fut tué le Lieutenant Admiral d'Hollande en suivant le Prince, aussy deux Capitaines Anglois & plusieurs blessez .

Le Prince ayant veu ce qui s'estoit passé en cest endroit, s'achemine a la gallerie par ou les François. s'estoyent joints a la fausse braye, en intention d'y faire sauter la mine, qui devoit estre preste en peu d'heures, comme aussy celle, du costé du Conte Ernest afin d'y faire donner tout a la fois, comme au costé des Anglois. Ou estant arrivé il apperceut quelqu'un, de l'ennemy par diverses fois. Il fit demander par le Sr. d'Haulterive Coronel François, & qui ce jour commandoit la garde en cest endroit, s'il n'y avoit pas d'Officier a qui il peust parler. Celuy que j'ay dit se montre, Haulterive luy represente qu'apres s'estre si bien deffendus, ce seroit dommage que tant de braves gens se perdissent, qu'il voyoit bien a quoy ils estoient reduits, que trois mines alloient jouer a la fois, qu'ils n'estoyent pas bastans de repousser l'effort qui se seroit de tous costez, qu'il valoit bien mieux faire une bonne composition que d'en venir a ces extremitez. L'Officier ayant, repondu (Nous ne craignons rien) & qu'ils estoient resolu de se deffendre jusques a l'extremité, pour donner loisir a leur Armée de les secourir. Apres quelques repliques de costé & d'autre, ce discours alla si avant, qu'il dit qu'il s'en alloit faire rapport au Gouverneur, & qu'il retourneroit aussitost. A son retour il conclut, que si nous voulions envoyer deux

Capitaines en ostage dans la Ville, ils en envoyeroient deux pour traiter de leur capitulation avec le Prince. Deux Capitaines leur furent donc envoyez, & deux de leur part furent conduits en nostre camp, ou apres quelques disputes de costé & d'autre, le Traicté fut accordé, qu'ils sortiroient avec armes, bagage, tambour battant, enseignes deployées & deux pieces de Campagne, & qu'ils seroyent conduits en assurance jusques a Wesel. Le jour suivant ils sortirent de la Ville suivant le Traicté, le Prince salua le Gouverneur qui estoit en Carosse a cause d'une blessure receue peu de jours devant; Le mesme jour aussi, le Conte Henry de Berg se retira avec son Armee, & s'alla camper proche de Boucholt.

Un cas assez extraordinaire arriva durant ce Siege, scavoit que deux Soldats estans envoyez par ceux de la Ville au Conte de Berg avec deux pigeons, par le renvoy desquels ils prioient de leur faire entendre quelle esperance ils pouvoient avoir d'estre secourus, un de ces pigeons fut tué par cas fortuit par un Soldat François, qui ayant trouvé une Lettre qu'on luy avoit attaché sous l'aile l'apporta au Prince quant & l'oiseau. Par la lecture on apprit le peu d'apparence de secours qu'il promettoit a ceux de la Ville, ce qui leur estant monstré, les obligea tant plustost a conclurre le Traicté.

Or durant que nous estions occupez a ce Siege, le Marquis Spinola pensant, ou nous divertir, ou bien de faire quelque chose qui luy apporteroit de l'avantage, envoye une bonne Troupe d'Infanterie en un Village entre Anvers & Bergues sur le Zoom nommé Santvliet, leur enchargeant de le fortifier regulierement. Cela donna fort l'alarme a ceux de Zelande, d'autant que dudit Santvliet a basse-marée on peut aller par le pays inondé jusques au pays de Tergoes, passant quelques petits Canaux. Ils en donnerent aussitost advis au Prince d'Orange le prians d'y vouloir remedier. Il ordonne incontinent au Sr. de Houthain, Gouverneur de l'Escluse de s'acheminer vers Lilloo, de prendre la les Troupes qu'il luy envoyoit, & de se loger a l'opposite de Blaugaren, pour empescher que l'ennemy ne se faissist de ce lieu, fort propre pour s'y fortifier, & ou une grande creque entr dans l'Escaut par laquelle ils pouvoient grandement infester.

Riegel, Ausführliche und grundrichtige Beschreibung der freyvereinigten Staaten und Spanischen Niederlanden (Franckfort/Main und Leipzig 1691).

Groll ist eine Stadt zur Grafschaft Zuetphen gehoerig, eine herrliche wolerbauete Vestung, an welcher der zeit nichts was zu Abtreibung grossen Gewalts vonndthen, verabsaumet ist. A. 1597 hat Graf Moritz von Nassau dieselbe belaegert, und den 28. September erobert.

Anno tausend sechshundert und sechs hat sie der Marggraf Spinola, und die Spanischen eingenommen.

An.1623 im April sind allhier 75 Haeuser ploezlich abgebrandt, weil dieselben mehrentheils mit Stroh gedecket, und die Waende von Leimen gemacht gewesen. An.1627 hat sie Printz Friederich Heinrich von Oranien mit solchem Gewalt angegriffen, dass sich die besatzung, nach langer gethaner Gegenwehr, den 19 Augusti mit Beding ergeben muste, damit ist es nun also hergegangen:

Demnach An.1627 die General Staaten zu einem Feldzug wider Spanien sich gefast befunden, haben sie ihr Absehen auf Groll gerichtet, und dahin getrachtet, wie sie solches in ihren Gewalt bringen moechten, zu dem Ende sie all ihr Kriegs-Volck aus den Guarnisonen genommen, und zu Felde gefuehret, und immittelst die Vestungen und Staedte mit Wartgeldern besetzt.

Bey diesem Anschlag hat Printz Henrich seine Versammlung bey Rees und Emmerich gehalten, folgens sich gestellet, als wann er auf Wesel etwas tentiren wollte, aber bald sich wieder gewendet, und fuer Groll geruecket.

Er hatte bey sich 260 Faehnlein Fussvolck, und 57 cornet Reuter, auch ueber 300 Waegen mit allerhand Nothdurfften, und ueber 100 grosse und kleine Metallene Stueck Geschuetz.

Dargegen hat sich Graf Heinrich von Berg 12000 Mann zu Fuss, und 5000 Pferd, darzu viel Munition, Gesschuetz und andere Nothdurfft zusammen gebracht, und die Guarnison in Wesel mit vier tausend Mann verstaercket.

Nichts desstoweniger hat Printz Heinrich den 13. Jul. ungehindert sein Laeger vor gedachtem Groll aufgeschlagen, und solches mit Laufgraeben und Schantsen ueberall versehen.

Der Gouverneur Dulken, ob er wol nicht vermeinet, dass es ihme gelten wuerde, hatte gleichwohl auf allen Nothfall, alles Proviand, und ander Gewaechs, so viel er dessen daherrum bekommen kunte, in die Stadt geholet, vermeinte auch noch eine Convoy mit Proviandt und Munition von Wesel hinein zu bringen, aber solches ist durch die staatlichen Reuterey verhindert worden.

Die Belaegerte thaeten bey ihrer Ankunfft alsobald einen Ausfall, und meineten ihre Reuter aus und durchzudringen, wurden aber von den staatlichen wieder hinein getrieben.

Auf St.Jacobs-Tag (25 juli) haben die Belaegerte tapffer heraus geschossen, also dasz allein in Graf Wilhelms

Quartier ueber die 75 Kugeln gefunden worden, die doch keinen sonderlichen Schaden gethan. Der Printz lag vor der Soeten-Pfort gegen Westen. Graf Ernst vor der Maypfort gegen Osten, und Graf Wilhelm vor den Lyndpfort gegen Sudwest, und waren alle Quartier dermassen in einander geschlossen und versehen, dasz man nicht leichtlich auch mit grosser Macht konte durchkommen.

Den 26. haben die Belaegerte auf 800 Schuesse auf Graff Ernten Quartier gethan, und etliche Personen erschossen. Den 27. haben sie auf die Approchen und Galdereyen, starck Feuer gegeben.

Den 28. haben sie einen Ausfall gethan, sind aber mit Verlust etwan in 60 Mann wieder hinein getrieben worden. Dazumalen waren auch die Wasser-Muelhler, mit welchen sie das Wasser in die Graben bringen und darinn halten, durch den Herren von Famar erobert und abgeworffen.

Die Karn-Muehlen auf den Waellen hatten die Belaegerten umgeworffen, weil sie besorgten, dasz man sie unterschiesse.

Es ist aber der Printz laenger als 11 Tage vor der Stadt gelegen, und hatte gleichwol keinen Schusz darauf getan, doch immittelst die Approchen und Galdereyen nach der Stadt zu sehr befoerdert, und konten die Arbeiter, welche die Schans-Koerbe zu fuegen sich gebrauchen liessen, alle Stunden 3 Gulden verdienen.

Die Belaegerten waren gleichwol noch unerschrocken, schossen aus halben Carthaunen Kugeln meistens 24 Pfund schwer. Auf die Seiten, da die Spanische zurn Entsatz ankommen muessen, ward eine gewaltige Schantz geleet neben vielen redouten und kleinen Schantzen.

Den 29 dieses haben die Belaegerten in 1000 Schusz aus groben Stuecken in das stadische Laeger gethan, auch mit Musqueten unnachlaessich Feuer gegeben, also dasz viel dadurch umkommen und verletzt worden, derowegen die halbe nacht 6 halbe Carthaunen auf die Batterie in Prinzen Quartier gebracht worden.

Den 30 thaeten die aus der Stadt wieder 3 Schuesz ins Prinzen Laeger, der liese ihnen stracks antworten, und giengen 2 Schuesse durch das Kloster, die andere auf ihre Stueck, daher sie still hielten.

Den 1 Augusti hat der Printz 2 Faehnlein aus jedem Regiment genommen, und neben den Reutern ausgeschicket, der Spanischen Vornehmen zu verhintern. Selbigen Tages waren auch 6 halbe Carthaunen gestellet, die Stadt zu beschiesse.

Zwischen den 4 und 5ten Augusti des Nachts sind aus des printzen Quartier Feuerwerck in die Stadt geworffen worden, welche auf 3 Orten Brand verursacht, darauf ein jaemmerliches Geschrey erfolgt.

Darauf hat man wieder starck geschossen, und des Nachmittags wieder Granaten geworffen, so tapfer angegangen. Damals sind noc 11 Faehnlein aus unterschiedlichen Orten, wie auch eine giute Summa Geldes, das Kriegs-Volck damit zu bezahlen, neben vielen Zelten, und viel andere Bereitschaft ins Lager gesandt worden.

Zwischen de 7 und 8 hat man angefangen die Graeben mit Reiszwaellen und andern Materialien zu fuellen, und ward Capitain Ram, der das Volck anfuehrete, durch das Haupt geschossen. Selbigen Tages ward wieder ein Granat in die Stadt geworffen, so ingleichen nicht leer abgelauffen.

Aus der stadt waren zween Ausspaeher mit Briefen an Graf Henrich von dem Berg durch Graf Wilhelms Quartier kommen, an welchem, als dem schwachsten, man noch taeglich arbetetet.

Dazumal hatte man im Laeger Zeitung, das die Spanischen zu Stattlo un Sudlo angelanget, und haetten umher, die Staedtlein besetzt, ihre Bruecke zu versichern, und dasz noch taeglich mehr Volcks zu ihnen stiesze, haetten bey ihnen 20 Stueck Geschuetzes, 300 Waegen voll Laetern, Brandhacken und dergleichen Zeug: Derowegen der Printz durch das gantze Laeger befohlen, dasz ein jeder fleissig Aussicht halten, und den Spanischen, da sie ankaemen, tapfer entgegen gehen sollte.

Zwischen den 5 und 9 haben sich die Spanische zu Yborg, ungefehr eine halbe Stunde gehens von Graf Ernst Quartier mit 60 Cornet Reuter, 30 Compagnien zu Fusz, 6 Stuecken Geschuetz, neben vielen Leitern und dergleichen Gezeug sehen lassen, derowegen in dem Staatlichen Lager Allarm worden, und jedermann in die Waffen sich begeben.

Gegen dem Ort, da die Spanische ankommen musten, waren 12 Cartaunen gestellet, und darbey 18 Faehnlein zu Fusz, sonst waren auch alle andere Zugaenge wol versehen, die Spanische trieben die Staatliche Schildwacht bis in das Laeger, und blieb der Prinz die gantze Nacht auf, und bey dem Volck, bestellet ueberall gute Ordnung, begabe sich darnach mit 72 Faehnlein zu Rosz un Fusz, neben 16 kleinen Stuecklein ausserhalb der Trencheen, und rueckte den Spanischen unter Augen, dem folgt alsobalt Graf Ernst mit 2000 Musquetirern und Feuer-Roehren, blieben auch also die gantze Nacht in Schlacht-Ordnung stehen, weil aber an der seiten sich niemand merken liese, ist der Printz nach der Sonnen Aufgang wiederins Laeger geruecket.

Des Morgens fruehe hatten sie Zeitung, das die Spanische von Yborg auf Recken sich begeben, vorgehend, das sie auf mehr Volcks warteten.

Den 9 war das staatliche Kriegs-Volck im Lager wieder einen ganzen Tag und Nacht in Schlacht Ordnung gestellet.

Den 10 zoge der Printz mit ohngefehr 7000 Mann und 6 Stuecken Geschuetz wieder fuer das Laeger hinaus, weil der Ruff gienge, die Spanische kamen mit aller Macht angezogen, etwas an das Laeger vorzunehmen.

Weil sich aber auch diesmal nichts mercken liese, begabe sich der Printz des Morgens um 7 Uhr wieder ins Laeger.

Demnach nun der Entsatz der Spanischen sich nicht schicken wollen, und die Stadischen am 19 Augusti alles zum Sturm fertig gehabt, auch bereits einen Anfall, in welchem die Frantzosen und Englischen dem Vorzug gehabt, auf eine Casematte der Stadt gethan, und einbekommen, ist ein grosz Geschrey von Weib und Kindern darinn erschollen, darauf der Printz von Uranien befohlen, mit dem schiessen einzuhalten, ist also unterdessen ein Trommelschlaeger aus der Stadt mit verschlossenem Schreiben an Ihr Excellenz den printzen gelassen worden, in welchem der Gouvernator 3 Tage stillstand begehret, hat aber der Printz das Schreiben mit dem Trommelschlaeger wieder zuruecke gesandt, und dem Gubernator andeuten lassen, er sollte sich in dreymal drey Stunden eines andern erklaren, oder aber sollte ihnen nachmals sein Quartier gegeben werden, darauf man dann angefangen zu accordieren, und der Accord noch selbigen Tages beschlosssen worden, dasz sie Naemlich folgenden Tages um 10 Uhren mit fliegenden Fahnen, brennenden Luntten, 2 Stuecken Geschuetz, 6 Tonnen Pulvers, und allen bey sich habenden Bagagien, ausziehen, und wo es ihnen geliebet, hin convojiret werden sollten.

Als Graf Heinrich von dem Berg von der Ubergab der Stadt Kundschaftt erlanget, ist er den 21 Augusti aufgebrochen, hat sein Lager in Brand gesteckt, und ist nach Sudloo marchiret, damit ihme nicht etwan die Stadische auf den Hals kommen moechten.

Kurz vor der Ubergab, als die Englische eine Mine springen lassen wollen, und solches Priniz Moritzen natuerlicher Sohn, Wilhelm von Nassau, durch die Schantzkoerbe sehen wollen, ist er mit einer Musqueten Kugel aus der Stadt durch den Kopf geschossen worden, welch kugel auch noch einen Englischen captain, so bei ihme gestanden, getroffen, also dasz sie beyde todt geblieben.

Wegen der Grollischen Victorie und Eroberung ist in Holland und andern Vereinigten grosse Freude gewesen, und sonderliche Freudenzeichen gegeben und gehalten worden.

Röring, W.G.A.J., Het Oude St. Calixtus-Kerspel van Groenlo (Groenlo, 1896).

Pagina 65 t/m 79.

De geëerde lezer gelieve ons op een Juliavond van het jaar 1627 te volgen naar een huis in de Goudsmidstraat te Groenlo. Daar, in de woning van den commandant der stad, Matthijs Dulken, zijn de voornaamste burgerlijke en militaire autoriteiten aan een feestmaal vereenigd. Als de gastheer zijn glas omhoog heft, om het welzijn zijner vrienden en dat der hem toevertrouwde veste te drinken, worden hem door Vondel de volgende woorden in den mond gelegd:

"Spitsbroeders, wie de wallen vertrouwd zijn, die
Weleer Graaf Maurits zelfs niet kon
Veroveren; toen zijn moed bezweek voor Mondragon,
Nog eens voor Spinola; ik maan uw dapperheden
Tot kwijting van uw trouw, want 't leit mij op de leden,
Dat Hollands leeuw ons dreigt. "

Ja, Hollands leeuw dreigde. Eenentwintig jaren was Grol nu in de macht der Spanjaarden geweest, die het tot een steunpunt hadden gemaakt voor hunne tochten in den omtrek, maar waardoor ook de Katholieke godsdienst binnen de stad en hare omstreken was bewaard gebleven. Nu er aan deze zijde der grenzen geen enkele veste meer in Spaansche handen was, besloot Frederik Hendrik ook het "landbederflijk Grol" te veroveren en daardoor de Spanjaarden voor goed uit deze streken te verdrijven.

Wie in de dagen van den 17--20 Juli 1627 de wegen gepasseerd was, die van Emmerik naar Grol voerden - dus tusschen Gendringen, Terborg, Varseveld en Lichtenvoorde - zou daar eene groote, hoewel in die dagen niet ongewone, beweging aanschouwd hebben. Posteeren wij ons hier aan den weg, dan kunnen wij op ons gemak het leger, dat van Emmerik komt en voor Grol bestemd is, zien voorbijtrekken.

De Ruitery, 55 vanen of escadrons, in twee afdeelingen verdeeld, vormt de voorhoede. Hoe vroolijk wapperen de vaantjes in den wind, die aan het bovineind der lange speeren bevestigd zijn, hoe schittert de zomerson op de blinkende kurassen en helmen der manschappen, die van de verovering van reeds menige sterkte getuigen waren! Aan hun hoofd rijdt de commandant der Ruitery, Thomas Stakenbroek. Op de ruitery volgt de artillerie met hare 75 vuurmonden, die weldra dood en vernieling over de belegerde veste zullen brengen. De stoet, die nu volgt, eischt in 't bijzonder onze aandacht: 't is bijna enkel blinkend staal en schitterend goud, wat wij te zien krijgen. Hij daar op dien steigerenden schimmel, in prachtige wapenrusting, met den degen in de vuist, het hoofd gedekt door een met veeren getooiden hoed, is niemand minder dan Frederik Hendrik, Prins van Oranje

Nassau. Hij is omringd door de Gecommitteerden te velde, afgevaardigden uit de Staten-Generaal, en wordt gevolgd door zijne voornaamste onderbevelhebbers en hoofdofficieren, de bloem van den Nederlandschen, Franschen, Engelschen en Schotschen adel: Witz, van Lokeren, Smelsing, Styrum, Bacx, Tama, Brederode, Candale, Courtomé, Harwood, Hauterive, Chatillon, Veer en anderen, die er prijs op stellen de banieren van den "Stededwinger" te mogen volgen. Wat het leger voor de belegerde veste zal noodig hebben, is in de nu volgende wagens geladen. Zaaft gij ooit langer trein van voertuigen, van allerlei soort, met twee tot vier paarden bespannen? Wij tellen er ongeveer 1000, met levensmiddelen en ammunitie beladen. De 168 vendelen of compagnieën voetvolk - een vendel telt 150 man - vormen de achterhoede. In gelederen, met hunne hopliden aan de spits, trekken de vendels ons voorbij in lange eindelooze rijen. Vooraan gaan de in staal gestoken hellebaardiers, met hunne vreeselijke hellebaarden; daarachter de musketiers, met hunne vuurroeren of musketten en de piekeniers, met hunne pieken op den schouder. Zoetelaarsters, soldatenvrouwen en kinderen volgen te voet of op wagens den legertrain, die door een piket cavalerie wordt gesloten.

Vroolijk wapperen de banieren en vaandels in den wind, terwijl de muziek, om de eentonigheid van den tocht te breken, nu en dan een opwekkend "Wilhelmus van Nassouwen" doet hooren. In den avond van den 20en Juli kwam 's Prinsen leger voor Grol aan.

Wat vermocht de commandant der stad, de grijze Dulken, tegen deze macht van den Prins over te stellen? Vooreerst zijn eigen dapper persoon, want aan moed en dapperheid ontbrak het hem in geen en deele. Of had hij niet, nu reeds meer dan eene kwart eeuw geleden, met eere gestreden bij Turnhout en Nieuwpoort? Had hij niet in 1602 het kasteel van Wachtendonk, met slechts 13 soldaten, die zich in een schip met stroo verborgen hadden, veroverd? Aan zijne zijde stond, als onderbevelhebber, de wakkere Lambert Verreyken, zoon van Lodewijk Verreyken, Raad en Geheimschrijver der Aartsertogen. Verder beschikte de commandant over eene troepenmacht van 1200 man voetvolk en één van ruitrij. Zestien kanonnen stonden op de wallen, en aan krijgsbehoeften en leeftocht was geen gebrek. Bovendien hadden de Spanjaarden in de jaren, waarin zij meester van Grol waren, de stad op geduchte wijze versterkt. Ter gelegener plaats zullen wij nog wel gelegenheid vinden op deze verdedigingswerken nader terug te komen.

Doen wij nu eene wandeling door de omstreken der stad om te zien hoe 's Prinsen krijgsmacht daar gelegerd is. 't Eerst gaan we den weg naar Lichtenvoorde op. Ongeveer halfweg het station, slaan we rechtsaf de heide in en bereiken, na circa 5 minuten, het kwartier van den Prins, een vrij groot terrein, door een dijk omringd. Binnen die omwalling zijn 100 vendels voetvolk gelegerd. Behalve voor de mindere militairen, staan hier ook de leger tenten voor den Prins, de Gedeputeerden te velde, en de voornaamste onderbevelhebbers. Aan de legerplaats grenst een kleiner terrein, van alle zijden door een dijk omgeven, met ammunitiemagazijnen en een artilleriepark. Uit 's Prinsen legerplaats volgen wij den dijk in de richting van den Ruurloschen weg - gemakshalve nemen wij de wegen maar, zooals ze nu zijn - steken dien, een 10 minuten van de stad, dwars over, gaan over de Slink en den Borculoschen weg, door Avest, tot aan de wegen naar Eibergen en Vreden, verder door de buurschap Zwolle, ongeveer tot het Marvelde, passeeren den Winterswijkschen weg en komen eindelijk aan ons punt van uitgang terug. Die dijk, inderdaad een reuzenwerk, welke de stad als een groote cirkel insluit, vereenigt drie legerplaatsen of kwartieren, en vijf schansen, behalve nog reduyten en andere verdedigingswerken, met elkander. Vondel kon dan ook terecht zeggen:

"Men rijgt den ommekreits met schansen en reduyten
En sluit d'omringde stad als met drie nieuwe steen"

Zoo lag, ongeveer tegenover het Pand, de Hollandsche Schans, 't dichtst bij de stad, aan den weg naar Eibergen, de schans Altena, wat meer oostelijk de Friesche schans en aan den Aaltenschen weg de Fransche schans; de Engelsche schans lag op eenigen afstand van 's Prinsen legerplaats en was er door twee dijken mede verbonden. In de buurschap Zwolle, op de uiterste grenzen der verdedigingslinie, lag het kwartier van Graaf Ernst Casimir, met 55 vendelen voetvolk en een magazijn van oorlogsbehoeften, en ten N. W. der stad, niet ver van de Hollandsche schans, dat van Willem van Nassau, die hier over 15 vendelen gebood.

Het was noodig, dat de Prins zijn leger op de beschreven wijze insloot, daar men voor ontzet beducht was, en niet ten onrechte, zooals wij weldra hopen te verhalen. Daarom waren duizenden schansgravers en soldaten, in de eerste dagen van het beleg, dag en nacht bezig, om de verdedigingswerken te voltooiën. Zoozeer was men overtuigd van de noodzakelijkheid van dezen arbeid, dat zelfs hoofdofficieren het niet beneden zich achtten er persoonlijk aan deel te nemen. Binnen eene week was dan ook de insluitingslinie voltooid, hoewel ze later nog voortdurend versterkt werd.

Aan levensmiddelen hadden de belegeraars geen gebrek. In 20 bakovens, ieder lang 9, breed 8 en hoog 1 voet, werd het benodigde brood gebakken: 28000 pond per dag; 400.000 pond brood, 235 lasten meel en 48000 pond kaas waren bovendien nog in 't magazijn voorhanden. Uit Zutphen werd die voorraad elke week weer aangevuld. Een paar escadrons ruiters werden telkens derwaarts gezonden om leeftocht te halen. Per schuit

werd deze dan, onder geleide der ruiters, over de Berkel naar Borculo gevoerd, en verder door inmiddels daar aangekomen voetknechten naar het leger voor Grol gebracht. Om geen gebrek aan levensmiddelen te krijgen, werden al heel spoedig alle onnutte monden van vrouwen, kinderen en zieken uit het leger verwijderd.

Het eerste werk der belegeraars is, om alle toegangen tot de stad te bezetten. Onder commando van Herman Otto van Styrum, na de overgave bevelhebber der stad, worden escadrons ruitery verdeeld en op verschillende punten geposteerd. Een zoo'n wachtpost stond o.a. aan de Belrummerpoort, ongeveer waar nu het tramstation staat. Derwaarts toog op zekeren nacht Verreyken, met een vendel voetvolk, ondersteund door zijne ruitery, ten aanval. Maar de Staatsche ruiters, die spoedig van naburige wachtposten versterking ontvingen, brachten hem weldra tot wijken. Deze eerste, met weinig succes bekroonde uitval, kostte Verreyken zes manschappen, die sneuvelden, onder wie de luitenant Jan de Weert, die ons als een dapper soldaat wordt beschreven.

Keeren wij naar de stad terug, om te zien welke maatregelen van tegenweer men daar genomen heeft.

De grijze commandant is dag en nacht in de weer, om de hem toevertrouwde vesting zoo lang mogelijk te behouden, althans zoo lang, tot ontzet, waarop men rekt, zal aangekomen zijn. De bezetting wordt over alle bedreigde punten verdeeld; van de barakken of soldatenkwartieren, die aan 's vijands vuur het meest blootstaan, worden de pannen afgenomen. Immers, door kogels getroffen, kunnen deze pannen de voorbijgangers gemakkelijk treffen en verwonden. De poorten worden met palissaden versterkt, de bruggen afgebroken, de borstweringen verhoogd.

't Is in den laten avond van den 30^{en} Juli. Op den wal buiten de Nieuwepoort - heet dat nu niet de Maliebaan? - staat Dulken zijne bevelen te geven. Daar komt een kogel aangesnord uit de loopgraven, die in de Maarzensteeg door de troepen van Graaf Ernst zijn aangelegd. De kogel treft den commandant in den schouder, en hoewel hij aanvankelijk de wonde niet telt, valt hij door het bloedverlies weldra in zwijm. Hij wordt naar zijne woning gebracht en weldra door zijne zwakte genoodzaakt het commandement aan Verreyken over te geven. Dezen -wij merkten het vroeger reeds op - is die taak ten volle toevertrouwd.

Bij dag doet hij uitvallen op de werken der Engelschen, bij nacht op die der Schotten welke tot de vendels van Graaf Ernst behoorden. De Engelsche loopgraven liepen uit de verdedigingslinie des vijands in n. w. richting naar de stad, ongeveer op den wal aan, waar nu het gasthuis staat; die der Franschen, aangelegd uit de Fransche schans, aan den Aaltenschen weg, liepen bijna evenwijdig met die der Engelschen, in de richting der Lievelderpoort. Nu en dan bracht Verreyken de legerplaats van graaf Ernst 's nacht in rep en roer en zelfs sneuvelde enkele vijandelijke bevelhebbers, o.a. de Schotsche overste Dromondt; maar toch, het nadeel, dat hij den belegeraars toebrengt, was niet groot, daar de macht, waarmede hij uittrok, te gering was. Zijn hoofddoel bij deze uitvallen was enkelen boden gelegenheid te geven naar het leger van den graaf van den Bergh door te sluipen, die tot ontzet der stad in aantocht was.

Binnen de vijandelijke omschansing, ten z. der stad, stonden een achttal batterijen, die al spoedig hun vuur op de stad openden. Twee andere batterijen waren door den vijand meer vooruitgeschoven: de eene stond tusschen de loopgraven der Franschen en Engelschen, tegenover den Langenwal; de andere ongeveer op de plaats, waar nu het spoorwegstation staat. Vreeselijk was de uitwerking van hun vuur. Gedurende het beleg wierpen zij niet minder dan 150 kogels in de stad, die elk een gewicht hadden van 160 pond, en 300 kleinere, die ieder 26 pond wogen. Deze projectielen, "Punische quaden" genaamd, barstten bij het neerdalen in verscheidene stukken uiteen, die niet alleen brand stichtten, maar waardoor ook tal van burgers en soldaten gekwetst werden. Om dit vreeselijk vuur achte men het daarom noodig het buskruit uit het kruitmagazijn, dat aan de Belrummerpoort stond, onder 't Stadhuis in veiligheid te brengen en die bergplaats met zware balken, met aarde en mest bedekt, te beschermen.

De belegerden bleven intusschen den belegaars het antwoord niet schuldig. Van de wallen en de borstwering beantwoordden zij met kloeken moed het vijandelijk vuur, en herstelden telkens de schade, welke aan de verdedigingswerken werd toegebracht.

Hoewel de hoofdaanval plaats had tusschen de Belrummer- en de Lievelderpoort, werden ook de werken tusschen deze laatste en Nieuwepoort krachtig door graaf Ernst aangevallen. Onder langs den hoofdwal liep een onderwal, (faussebraie) een paar M. hoog en 10 M. dik. Daarachter richtten de musketiers hun vuur op de vijanden aan de overzijde der gracht, terwijl zij in hunne gedekte stolling van 't vijandelijk vuur weinig te duchten hadden. Wat door 's vijands vuur van de voorzijde van den wal werd afgenomen, werd aan de achterzijde weer aangevuld. Daar naderen uit het vijandelijk leger wagens, met takkebossen, balken en ander houtwerk beladen. Verreyken kent hun doel: de vijand wil een weg door de gracht aanleggen, om zoo den hoofdwal te kunnen naderen. De commandant laat twee stukken geschut op den onderwal plaatsen; het vuur wordt geopend en de vijand is genoodzaakt te wijken. Nu worden, door geoefende handen, vuurballen en vuurwerken geslingerd naar de met takkebossen en hout beladen wagens en een oogenblik later staat alles in lichterlaaie. Maar de vijand keert met versterking terug. Hij stelt twee stukken in batterij en begint zijn arbeid opnieuw. Terwijl hij een verdelgend vuur op don wal opent, werpen anderen honderden takkebossen in de diepte, om een weg door de gracht te banen. Men telt het niet hoevelen er sneuvelen en te water raken: vooruit,

altijd vooruit, klinkt het bevel der aanvoerders, van wie er twee, de Engelsche oversten Rames en Proudus, gedood worden. Het overstelpend vuur noodzaakt Vereyken met zijn geschut een veiliger heenkomen te zoeken.

Men weet in de stad, dat graaf Hendrik van den Bergh, een volle neef van Frederik Hendrik, eene poging zal doen, om de belegerde veste te ontzetten. Uit Keizersweert, bij Venlo, is hij met zijn leger herwaarts opgerukt. Het telt 14000 man voetvolk en 4000 ruiters, terwijl het in zijn opmarsch nog door een paar Hoogduitsche regimenten, ten getale van 1800 man, versterkt is. Nu is de graaf te Vreden, waar hij zijnen troepen een paar dagen rust heeft gegund. Zal het hem gelukken door de vijandelijke liniën heen te dringen, om zoo de belegaars te verdrijven? Zoo vraagt men zich met angst en bezorgheid in de belegerde veste af.

De belegeraars, die natuurlijk van 't naderend gevaar onderricht zijn, hebben hunne waakzaamheid verdubbeld. Allerlei maatregelen van voorzorg worden genomen, "De Prins", zooals Vondel zingt,

"De Prins heeft op de komst des Graven niet geslapen,
Maar waakte nacht op nacht en hield zich staag in wapen:
Zelf ging hij ronde doen, en sliep als slecht soldaat,
Alleen op zijne beurt, beneden zijnen staat

Varik en Pinsen, twee Staatsche bevelhebbers, hebben het leger met 24 vanen ruiters versterkt en zich hiermede ten n. w. der stad gelegerd. Ruitervachten houden alle wegen en toegangen bezet; nieuwe werken worden in de verdedigingslinie aangelegd, en de bestaande versterkt. Joris de Bije wordt naar Lochem, een ander bevelhebber naar Lichtenvoorde gezonden, om deze plaatsen, die wellicht op 's vijands weg kunnen liggen, te bezetten. De Schot Pudeweldt heeft reeds 5 voet water uit de Kanonsgracht in het Pand afgetapt, waarna er nog 14 voet inblijven. Een heer van spionnen wordt naar alle richtingen uitgezonden. om de beweging van 't vijandelijk leger na te gaan.

Hoor! daar klinkt een schot, binnen 10 minuten nog door twee andere gevolgd. Dat is het teeken, hetwelk met graaf Hendrik is afgesproken: nu is hij op weg, om het belegerde Grol te ontzetten. Halfweg, tusschen Vreden en Groenlo, op een uur afstands van de vijandelijke werken, slaat hij zich met zijn leger neder. Zal hij de werken ten n. of ten z. omtrekken, om den prins den weg naar Zutphen af te snijden, uit welke stad deze zijn leeftocht ontvangt? Maar Lochem en Lichtenvoorde zijn bezet. Zal hij een aanval doen op het vijandelijk convooi, dat naar Zutphen op leeftocht uit is? Maar in zijn leger ontstaat een twist tusschen de Italiaansche en Spaansche bevelhebbers over de vraag, wie de eer zal hebben de in de richting van Zutphen oprukkende legerafdeeling te commandeeren. Zachtheid noch geweld vermogen dit geschil bij te leggen en 't gaat zelfs zoover, dat de Italiaansche kolonol Compolatore zijn afscheid uit de gelederen neemt.

Toch kan de graaf niet werkeloos blijven; een aanval op 's vijands verdedigingslinie moet dan maar ondernomen. Spionnen hebben hem bericht, dat tusschen de schans Altena en de legerplaats van graaf Ernst - ongeveer bij het Nijkamp - een nog niet geheel voltooid hoornwerk ligt. Daarop zal een aanval geschieden. Gelukt deze, dan zal hij tusschen de twee hoofdschansen kunnen heendringen en de belegeraars binnen hun eigen verdedigingslinie kunnen bestoken.

't Is een stikdonkere nacht. Behoedzaam trekken de manschappen voort: de mineurs en sappeurs voorop, met schoppen spaden en bijlen, op de schouders. Een schot klinkt; men heeft hunne nadering bespeurd. Tegelijk verneemt men een onheilspellend gedruisch : op vijf, zes plaatsen te gelijk gaan vuurballen door de nachtelijke duisternis de lucht in: het zijn seinen, die den prins van 't naderend gevaar moeten onderrichten. Deze rijdt in allerijl met zes stukken en een regiment, dat steeds door dapperheid uitmunt, naar het bedreigde punt, de bewaking van zijn kwartier aan den overste Witz opdragende. Ook Horatius Veer, een dapper Engelsch overste, rukt met zijne troepen derwaarts. Onder al die bedrijven, hebben de sappeurs van v. d. Bergh den wal beklommen en de palissaden reeds gedeeltelijk omgehakt. Van hier vuren zij in de schans op de daar gelegeerde Schotten, die zich zoo goed mogelijk verdedigen. Daar nadert een ander regiment Schotten, door hun overste Morre aangevoerd. Een hunner, een reeds bejaard soldaat, grijpt de prinsenvlag en vliegt er, gevolgd door zijne krijgsmakkers, mede tegen den wal op.

Het deert dien helden niet hoeveel kogels er langs hunne ooren snorren, hoevelen er gedood en gewond raken! Een Spanjaard grijpt naar de vlag, maar rukt er slechts een stuk af. Andere Schotsche regimenten komen aangerukt en bedelven de aanvallers onder hun overstelpend vuur. De vijand is genoodzaakt te wijken, tal van dooden en gewonden op het slagveld achterlatende. De geheele verdedigingslinie is zoo geducht versterkt, dat er voor van den Bergh geen mogelijkheid bestaat er doorheen te dringen.

Nog altijd echter wordt binnen Grol op ontzet gehoopt. Doordat de vijandelijke wachtposten zijn vermeerderd, is het onmogelijk geworden door spionnen met graaf Hendrik te correspondeeren. Toch hebben de belegerden hiertoe een middel gevonden. Eene duif, die in de stad jongen had, werd door een soldaat, met groot groot gevaar, naar het grafelijk leger gebracht. De vogel werd, met een briefje onder de vleugels gebonden, losgelaten en zette dadelijk koers naar zijn nest. Een vijandelijk schildwacht echter schoot de duif in de vlucht, misschien

gelukkig voor de Grollenaren, daar het schrijven van van den Bergh weinig troostelijks bevatte: de belegerden zouden hem iemand zenden, om hem te berichten, wat zij noodig hadden; waar men het best onderstand in de stad kon brengen, en zoo dit niet gelukte, dan zouden zij hem bij dag door rook, bij nacht door vuren, telkens hervat, doen weten hoe lang zij het geweld der belegeraars nog konden uithouden. Zeker om den moed der belegerden aan te wakkeren, bracht een krijgsknecht van den graaf een paar dagen later het bericht in de stad, dat er nog hoop op ontzet mocht gevoed worden.

Nu de vijand van buiten was afgeslagen, werd de belegering met kracht voortgezet. Waar nu het Liefdegesticht en het gasthuis staan, lagen destijds twee hooge bolwerken, waartegen de belegeraars hunne krijgsovertochten richtten. 's Nachts werd gewerkt om twee wegen door de gracht aan te leggen in de richting der bolwerken. Bij dag was het den aanvallers echter niet mogelijk met dezen arbeid voort te gaan, wegens het hevige kanon- en musketvuur, dat van den hoofd- en onderwal op hen gericht werd. Vuurballen werden met geoefende hand geworpen en staken in brand, wat 's nachts was aangelegd. Eindelijk, door de overmacht, gelukte het toch den Engelsen een weg door de gracht te leggen en het bolwerk te bereiken, dat ondermijnd en vervolgens aangestoken werd. Een Engelsch regiment, dat van Harwood, trok nu door de gemaakte bres, maar zij werden door Verreyken en de zijnen zoo welontvangen, dat zij met bebloede koppen moesten afdeinzen. Minder succes hadden de belegerden met hunne nachtelijke uitvallen op de loopgraven der Franschen en Engelschen. Persoonlijk deed Verreyken in een donkeren nacht met 300 man een aanval op de loopgraven van graaf Ernst; hij was verplicht te wijken. Steeds nog op ontzet hopende, ging hij in de duisternis tot tweemaal 's nachts de brug, die vóór de Nieuwpoort lag, over, om het leger van van den Bergh te ontmoeten. Te vergeefs! Het scheen vast te staan: de Grollenaren zonden zich alléén tegen hunne aanvallers moeten verdedigen.

Daar verschijnt de marquis d'Hauterive, door den prins gezonden, in de stad, om van Dulken, die inmiddels van zijne wonde hersteld is, de overgave der vesting te eischen; bezetting en burgerij, verklaart Frederik Hendrik in zijn schrijven, hebben zich uitmuntend gekweten, op ontzet valt niet te rekenen, zoodat de overgave in alle opzichten gerechtvaardigd is. Mocht men evenwel aan zijn eisch niet voldoen, dan zal de stad bestormd worden. Dulken antwoordt is eene besliste weigering, met de bijvoeging, dat hij de bezetting noch het gevaar vreest. Dan, zoo wordt in 's prinses Raad besloten, moet het uiterste, eene bestorming, beproefd worden.

't Is de 16^e Augustus. Reeds daags te voren hebben de Engelsen eene mijn gegraven in den onderwal, die, tusschen de twee bolwerken, langs den Langenwal loopt. Daar, reeds vroeg in den morgen, komen twee regimenten, onder Veer, over de galerijen aangerukt. Vooraan gaat een afdeeling mineurs, die de mijn zal aansteken. De lont wordt aan het kruit gebracht en 't is, zooals Vondel zegt:

" De walscherm springt in 't eind, door kracht van 't monnikskruit;
Het aardrijk beeft en berst en slaat een dof geluid
En mengelt lucht en aarde en vlam en rook en dampen,
Die wellen opwaarts en bezwalken 's Hemels lampen.
Een dikke wasem drijft van onder uit den grond,
En 't schijnt, alsof de hel hier opent haren mond.
De stad gaat schuil; het oog kan nauwelijks bemerken
Gelijkenis van wal, van toornen of van kerken"

Bijna onmiddellijk na de ontploffing stormden de Engelsen door de gemaakte opening tegen den wal op. Verreyken heeft echter zijne maatregelen genomen. "Vuur!" klinkt zijn krachtig bevel en meer dan 500 musketten worden op den aanstormenden vijand gericht. Bij dozijnen tuimelen de getroffenen naar beneden, in hun val tegengehouden door hunne aanstormende krijgsmakkers. Daar is het opeens, of de hel haar muil opent; een regen van brandende pekkransen daalt op de bespringers neer. Maar het schijnt hun moed niet uit te dooven, hoevelen ook gedood, verbrand, vertrapt worden. Steeds rukken, onder 't geschetter der bazuinen, die den stormmarsch blazen, nieuwe regimenten door de gracht op de bres aan. Een doodelijk schot treft den Engelsen aanvoerder William Lovelack in de borst; zijne manschappen beginnen te wijken; de inmiddels geladen vuurroeren worden andermaal op hen gericht, zelf beginnen de aangevallenen aanvallers te worden en met zwaard en degen, piek en hellebaard en ander blank wapentuig worden de aanvallers tot driemaal toe uit de bres teruggeslagen. Reeds den 10^{en} Aug. was Willem v. Nassau, toen hij zich van de Engelsche naar de Fransche loopgraven wilde begeven, door een van den wal afgeschoten kogel doodelijk getroffen.

Met zulk succes, als boven vermeld is, kon de vijand nog lang buiten de veste gehouden worden, zou men meenen. Maar het gevaar begon van meer dan ééne zijde te dreigen. De Hollandsche regimenten hadden lang geopereerd tegen den Kanonswal, evenals de Schotsche tegen den Bastenswal. Wat zou het zijn, als de vijand zijn aanval op drie punten tegelijk richtte? Bij de laatste bestorming had Dulken zijne geheele beschikbare macht gebruikt om de aanvallers van het lijf te houden. In drieën verdeeld, zouden ze onmogelijk met succes tegen den vijand kunnen ageeren.

Daarenboven: een vreeselijk onheil was binnen Grol voorgevallen. Twee vaten buskruit waren uit het magazijn onder 't Stadhuis gehaald. Terwijl het transport, onder geleide van tal van burgers en soldaten, naar den wal

wordt gebracht, ontploft het kruit door de onvoorzichtigheid van een soldaat en niet minder dan 40 menschen worden op slag gedood.

Toen d'Hauterive dan ook voor de tweede maal naar Dulken werd gezonden, ging deze een voorloopig verdrag met den prins aan, dat reeds den volgenden dag, den 19^{en} Aug., door eene definitieve overeenkomst gevolgd werd. Het verdrag, waarbij de stad aan Frederik Hendrik overging, deelen wij in uittreksel mede:

- 1°. De stad Groenlo zal hare oude rechten en privilegiën blijven behouden;
- 2°. Aan burgers zal in hunne personen en goederen geen overlast worden gedaan;
- 3°. Aan ieder, die thans binnen de stad is, wordt een jaar tijd toegestaan, om, indien zij zulks verkiezen, met hunne goederen de stad te verlaten;
- 4°. Binnen twee maanden zal "die heere bijsschop, althans wesende binnen Grol", met al zijne goederen vrij en ongehinderd de stad mogen verlaten, om zich naar elders te begeven¹;
- 5°. Alle geestelijken en vicarii in de stad zullen in het ongestoord (?) bezit hunner goederen en beneficiën gelaten worden, evenals
- 6°. De pater en de zusters in 't convent van Engelenburg, binnen Grol.

De bezetting verliet de stad met paarden, wapenen, vaandels, twee stukken geschut en 't geen tot bediening daarvan noodig was en trok met haar commandant naar Wezel. Zijne laatste levensjaren sleet Matthijs Dulken op den huize Plekenpol, bij Winterswijk. Binnen Grol telde men 100 dooden en ruim zoo veel gekwetsten, welke laatsten tot hunne herstelling in de stad mochten blijven. De prins bleef nog 30 dagen na de overgave te Grol, vergezeld van zijn secretaris Constantijn Huygens. Op den eersten Zondag na de overgave "is de kercke, door het recht van overwinninge", zooals Grotius het noemt, "ghegeven aen de vergaedinghe der Protestanten, waarbij de prins ook tegenwoordig geweest is. "Na 's prinsen vertrek werd de steevoogdij van Grol aan Herman Otto van Styrum opgedragen met eene bezetting van vier vendels voetvolk en twee benden ruiters. De loopgraven en trancheën werden gevuld, de galerijen afgebroken, de grachten gezuiverd en alles in 't legerkamp geslecht en afgebroken.

"Door het recht van overwinninge" werd dus de Groote Kerk "ghegeven aen de *vergaedinghe* der Protestanten." Mag men den Gelderschen geschiedschrijver *van Hasselt* gelooven, dan is reeds in 1556 te Groenlo een geval van ketterij voorgekomen². Als eerste predikant, na de verovering der stad door Prins Maurits in 1597, wordt genoemd *Jacobus Fredenrich*, wiens opvolger in 1602 was *Johannes Wigelius*, beroepen van Ruurlo. Van 1606-1627, toen de stad in Spaansche handen was, was hier geen predikant, maar in 1628 werd weer beroepen *Marcus Mignon*, die in 1636 overleed. Van 1672-1838 waren hier twee predikanten. In eerstgenoemd jaar kreeg de predikant *Jacobus van Hummel* een adjunct in *Wilhelmus Wachtendorp*. Laatste der twee was *Lambertus Hermanus Abbing*, die in 1838 overleed. Zijn adjunct was sedert 1834 *Ds. Huyskes*, die hem na zijn dood opvolgde. Deze overleed in 1873, en werd opgevolgd door *Ds. K. Heringa*.

Staats Evers, J.W., Iets over de belegeringen van Groenlo. In: Geldersche Volksalmanak, 1876

Pagina 31-49.

De Arnhemse schepen E. v. Essen, die zich destijds, waarschijnlijk in commissie, onder de belegeraars ophield, schreef op 16 juli 1627 aan de regering van zijn stad en de gedeputeerden van de Veluwe kwartieren over de toestand van het beleg de volgende brief, die nog op het gemeentearchief te Arnhem aanwezig is.

Mijne heeren!

Sedert mijne laatste is voor Grol noch niet (bij)sonders gepasseert, alsoo men doende is om die scansen en reduiten tusschen die quartieren toe te maecken, en die met liniën aan de anderen toe te trekken, en also die stad rontsom toe besluiten, twelck men hoopt in en dach of tien 't sullen gedaen sijn om alsdan naar die stad aan toe gaen.

Wij hebben booven het Convoi daer van ook in mijne berichte had geschreven, noch een groot convoij derwaerts gesonden, 't welk wij meenen dat gisteren avont daer sal binnen sijn gecomen, en sullen in een dach

¹ "Die heere bijsschop", die hier genoemd wordt, was de Hoogeerw. Heer Philippus Rovenius, eerst deken, later proost te Oldenzaal, en van 1614 -1651, toen hij overleed, Apostolisch Vicaris en Aartsbisschop van Philippi i.p.i. Gedurende het beleg bevond hij zich binnen Grol.

² Waarschijnlijk bij de ook later te Groenlo welbekende familie *Egberts*. Althans volgens eene mondelinge overlevering moet deze familie de eerste zijn geweest, welke zich te Groenlo van de Moederkerk afscheidde. (Mij welwillend meegedeeld door den Heer *B. H. Egberts*, te Dalfsen.)

off dri noch een groot convoij derwaerts schicken, waarmede wij meinen dat het magasin soo sal vorsien weesen, dat sij sich een dri weecken of langer in tijd van noot sullen connen behelpen, al creegen sij anders niet. Men meint dat sij morghen eenighe batterien tegen die stadt sullen beginnen op toe werpen.

Daer is een constapel uijt die stadt over gecomen, die boven uit deze quartieren derwaerts was overgeloopen, doch is nu gepardonneert; die seit, dat daer meer dan seventich tonnen pulvers solden zijn.

Op Ued. schrijven heb ick voort tot Harderwijck geschreeven in conformité van Ued. last, doch aan den heer Huijgens sal ick met het eerste convoij schrijven.

Hierbij gaen door sulke brieven der gecommiteerden alhier.

Mijne heeren bidde ik Godt Ued. tnemen in sijne heilige protectie.

Uwe Dienstwillige,

E. van Essen

In gelijke brief van drie dagen later lezen wij:

Seedert mijne laetste hebben wij geprofitteerd, dat niet alleen de quartieren en scansen gemaakt sijn, maer selfs die der liniën aan den anderen getrocken. Ook loopt men met die approachen seer voort, soodat eenige meenen dat men morgen avond in die gracht sal connen sijn; alhoewel vele daer aan twijfelen; mogelijk sal desen avond een batterij verdich sijn, die ook met den eersten sal spelen. Alle nachten wordt met 3000 mans gearbeid.

Wagenaar, J., Vaderlandsche Historie, Elfde Deel (Amsterdam 1793)

Pagina 53-55.

‘t Liet zich in den Voorzomer deezes jaars aanzien dat de vyand wederom, gelyk voorleden jaar, weinig geweld te lande zou doen, ‘t welk de Staaten en vooral Prins Fredrik Henrik deedt volharden by het besluit, om den kryg aanvullenderwyze te voeren, en met het beleg van Grol te beginnen.

Hagchelyk was nogtans deeze onderneeming, overmids de Stad door Spinola sterk gemaakt was leggende zy daarenboven vyf uren gaans van de stroomen: waarom de vyand den toevoer derwaerts ligtelyk zou connen bekommeren, of de onzen noodzaaken tot een gevegt, waarvan de uitslag onzeker was. Men bleef egter by ‘t genomen besluit. De De Staaten achtduizend Waardgelders geligt hebbende, om bezetting te houden in de grenssteden deedt de Prins het Leger van den Staat sterk eenhonderdagtzenstegig vendelen knegten en vyfenvyftig kornetten paarden, omtrent Emmerik byentrekken. Terwyl hy zig gereed maakte, om in persoon derwaerts te gaan, ontving hy uit handen van den Engelschen Gezant Carleton van wege Koning Karel I de Ridderorde van den Kouseband, die Maurits ook gedragen hadt. Zy werdt hem in de Vergadering der algemeene Staaten omgehangen, ten overstaan van den Koning van Boheeme, Ridder der zelfde orde, en in de tegenwoordigheid der gezanten van Frankrijk en Venetie, met dezelfde plegtigheden als eertyds, omtrent Prinse Maurits, gebruikt waren. Onder anderen werdt van wege de Staaten wel uitdrukkelyk bedongen dat de Prins by het aanneemen deezer orde zig, door geenen byzonderen eed aan den Koning van Groot Britanje zou mogen verbinden. ‘t Geschut in den Haage werdt gelost, terwyl de plegtigheid verrigt werdt. Ook was de Haagsche Schutterij in de wapenen. Men ontstak vuurwerken: doch daer werdt geene maalyd gegeven omdat er tusschen de uithoemseche gezanten eenig verschil viel onder den rang.

Terstond hierop begaf /de Prins naar ‘t Leger, verzeld, volgens gewoonte, door eenige Gemagtigden der Algemeene Staaten. De Staaten van Holland deeden hem voor zyn vertrek begroeten: ‘t welk ook, op zyne terugkomst, geschiedde en sedert by elken veldtogt in gebruik gebleeven is. Hy kwam zo dra niet in ‘t Leger of hy deedt het opbreken van by Emmerik, en, onaangezien Graaf Henrik van den Berge, met zyn volk, by Wezel lag, kwam hy er op den derden dag mede voor Grol, welk op den negentienden van Hooimaand, door den Graave van Styrum, berend was.

Terstond werden de drie voornaamste toegangen bezet door den Prins zelve, door Graave Ernst, en door den Heer van de Lek. Men viel aan ‘t omgraven der Legerplaatsen, en aan ‘t opwerpen van drie schansen, die derzelve dekten: toen aan ‘t delven der loopgraven, ‘t welk ook aan drie oorden geschiedde. Doch terwyl men hiermede bezig was, brak de Graaf van den Berge op van by Wezel en sloeg zig neer tusschen Vrede in Munsterland en de Legerplaats van Graave Ernst. Op zekeren nagt deedt hy hier, een aanval op een hoornwerk welk nog niet voltooid was: doch hy werdt na een hevige gevecht afgeslagen. De belegeraars, eindelyk, genaderd zynde tot aan de graft, begon men dezelve te dempen en twee gaanderyen te maaken, tegen twee der zes bolwerken, die de Plaats omringenden. Doch de belegerden vernielden door geweldig schieten by dage, ‘t gene, by nagt, gemaakt was. Ten laatste voltrok men de gaanderyen tot aan de walgang (faussebraya) en viel toen aan ‘t ondermynen der Bolwerken. De Engelschen, die hiertoe, onder anderen, gebruikt werden waren de eersten gereed met hunne myne. Zo dra zy gesprongen was, liep men storm op de breuke. De belegerden, onverhoeds

overvallen, booden in 't eerst, kleinen tegenstand, en men meent dat de Plaats gewonnen zou zyn geweest, zo de aanval door meerder manschap, ondersteund geweest ware. Nu herstelden die van binnen zig spoediglyk, en dreeven de onzen naar beneden. De Heer van de Lek, oudste natuurlijke Zoon van Prins Maurits, liet, by deeze gelegenheid, het leeven. Midlerwyl waren er nog twee andere mynen gereed gemaakt. Maar eer menze springen liet deedt de Prins de Stad vermaanen tot de overgaave. Men gaf rustig antwoord. Doch toen den belegerden een onderschepte brief van den Graave van den Berge getoond werdt, waarby hy hun berigte dat zy op geen ontzet te hoopen hadden, maar zig ten beste mogelyk verdraagen moesten gavenze de moed op. De Stad werd overgegeven by verdrag, op den negentienden van Oogstmaand getekend, waarby der bezetting alle krygseer toegestaan werdt.

De bevelhebber Matthys Dulken die de Stad wakkerlyk verdedigd hadt, doch, eenige daagen te voeren, gekwetst geworden was, vertrok in eene koets, naar Wezel, werwaards ook de bezetting begeleid werdt.

De Aartsbisschop van Filippis, Filips Rovenius, 's Pausen Stedehouder in de Nederlanden? die zig, ten deezen tyde binnen Grol bevondt, hadt twee maanden tyds bedongen om te vertrekken. De Prins bleef nog eene maand in de stad, om op alles orde te stellen. Toen liet hy het bevel over de bezetting aan Herman Otto Graave van Styrum, en trok zelf naar Zutphen, met het Leger, welk hy verneemende dat de Graaf van den Berge ook opgetrokken was, de winterlegeringen betrekken deedt, alzo het jaargetyde te verre verloopen was, om een nieuw beleg te onderneemen.

Wassenaar, Nic van, Historisch verhael alder ghedenckweerdichste geschiedenissen die van den beginne des jaeres 1621 [tot 1632] voorgevallen sijn (Den Haag/ Amsterdam 1622 – 1635).

Boeken 1 tot 17 door van Wassenaar, boeken 18 t/m 21 door B. Lampe

13° verhaal: april 1627 tot oktober 1627

Julius 1627

Optocht van den Prince van Orangien den 6. deses

De welstandt der volckeren is 't hoogste noodich in een republycke. De Prince van Orangien, d'ordre van de farter ontfangende, heeft niet langhe sijn tijd met onnoodige festeringen doorgebracht, maer nadien alles tot de optocht noodigh gereedt gemaectt, ende de Vriesche regimenten met sijn genade Graef Ernst Casimir, Gouverneur van Vrieslandt ende Groeningen, al in Ghelderlandt ghearriveert waren, is hij uyt 's Graven-Hage over Utrecht na Arnhem vertrocken, alwaer veel schepen den Rhijn ende de Wael opwaerts varende, bevonden wierden met alle ghereedschap als amonitie, vivres, brouketelen, meulens ende backovens ende menigte van ghemalen kooren in vaten ghepackt.

Vertreck den 14. deses.

De Prince op alles ordre tot Arnhem gestelt hebbende vertrock van daer na Emmerick, alwaer de gantsche trayn van 't leger lagh, ende tusschen de stadt ende 's Gravenweert of Schenckenschans, de meeste macht der H.H. Staten Generael, dies aldaer vry legher vercondight wiert, opdat de soetelaers haer derwaerts vervoeghen souden als oock geschiede. Den negenthienden wierden alle de passagien ge-effent ende alle de ponten met 't geschut ende de bruggen hoogher aengevoert so dat een yeder in verwachtinghe stont, dat het voor Wezel ghelden soude, maer sijn ghenade Graef Ernst wiert met een parthije van de cavallerye ende eenige regimenten te voet ghelastet den pas op Grol te nemen.

Voor Grol den 19. deses.

In seer corten tijdt quam de voorszegde Grave voor de Stadt ende dat op het onversienste dat de Gouverneur Dulken, zijnde een seer oudt man, 't selfde niet en vermoedede, want als hem de bootschap ghebracht wierdt, dat d'avantgarde van de Prince van Orangien van den toorenblaser gesien wierde sat hij ter tafel ten huuse van den ontfanger ende bestrafte de aengevers van sulcke valsche tijdinghe voorghevende, dat het een convoy was, dat hij uyt Wezel verwachtete, 't welck al in Boeckholt ghevlucht was. De glasemaker van Ghoor, die hem ter tafel diendede sulcx hoorende, verliet sijn tafelheer ende liep ter stadt uyt, hem in de vryheyt begevende. Middeltijdt quam tusschen den 18. ende 19. 's nachts sijn Ghenade daer voor, ende den 20. deses sijn Princel. Excell. met het gantsche leger, bestaende in 106 compagnien te voet, ende 55 cornetten ontrent 's Gravenweert 40 compagnien latende, onder 't commandement van den heer Pinse. In 't voorszegde legher bevondt men over de tachtentigh stucken gheschuts, soo groot als cleyne, onder dewelcke vijftien mortieren waren. Men deylde terstont 't gantsche heyr in drie quartieren, het eene voor sijn Excell., het tweede voor

Graef Ernst, het derde voor Joncker Willem van Nassau, Luytenant Admiraal.

De staet van Grol.

De stad Grol was met d'omweydende beesten ende 't ghewas daer ontrent wel versien onder 't commandement van den Gouverneur voorszegd. Hadde in seshien stucken met eenige cleynen, 12 compagnien te voet ende een cornet. De wallen breet datter wel drie waghene bij een connen wenden. Oock soo hoogh dat men geen huysen van buyten sien conde dan alleen de kerck en 's Gouverneurs huys, so dat de plaets t'zedert den laetsten oorlogh seer ghesterckt is, meest van d'onwillighe lantluyden daer buyten also te weghe gebracht. 't Was de vyant seer dienstigh tot excursien op den IJselstroom ende d'omlegghende plaetsen.

Vasteldach den 21. deses.

Daerentusschen verscheen den vasteldach bij der H.H. Staten Generael door de Vereenichde Nederlanden gelastet op dewelcke de leeraers der ghemeenten haer voorhielden den eersten oorsaek van alle onheylen dese landen 'tzedert 't bestant overghecomen ende gaven te kennen hoe die best van onse halsen ghekeert condon werden welcke voorslaghen wij verhoopen dat ghevolcht sullen werden soo sij van die ghene die die ghehoort hebben in't werck gheleydt zijn. Op dien dagh deden die van binnen twee treffelijcke uytvallen. De pioniers in haer besoigne molesterende ende van meyninghe zijnde de paerden uyt te brengen 'twelck van de Statichen belettet wiert met groot verlies van de haren ende eenighe des vyants.

Frontieren versorgt.

Het volck dat bij 's Gravenweert ghebleven was wiert ghecommandeert den 20. te trecken na Nymmeghen, alwaer twee compagnien soldaten haer bijghevoecht waren ende voorts op een plaets haer te legeren beneden Grave, ontrent een t'samenvloeyinghe van twee wateren, dewelcke men wiste dat de vyandt wilde bemachtighen om alsoo den pas op de Grave te sluyten, maer de voorsichticheyt ende wackerheyt van de Prince van Orangien quam sulcx te voren, die aldaer een schantse door de boeren dede legghen tot bescherminghe van die contreye. Een parthye van dat volck wierdt met suffisante provisie oock na de Grave, Ravesteyn ende Gennep ghesonden om de frontieren te versekeren.

Bevorderingh den 22.

Daerentusschen gingh men in alle quartieren dapper voort om met de loopgraven te naerderen, bysonder in 't quartier van Graef Ernst. Het quartier van de Prince wierde met dubbele retrenchementen gesterckt. Die van binnen schoten dapper. 's Daechs daer na wierden alle de batteryen ghereedt gemaect. Op den 25. schoten die van binnen seer heftich in 't quartier van Graef Willem, met cleynen schade van vijf en t'seventich kogels ende 's daechs daer na niet weynich op de loopgraven.

Uytval den 28.

Daer op deden sij een uytval met groote furie. De jonghe heer van Famas dreef haer weder in met schade aen weder-zijden. Ten selfden dage wiert die van de stad de water-meulen ontnomen ende afgebroken. Op de vestinghe stondt een windt-meulen; die wiert uyt last van den gouverneur afghelicht. 's Daechs daer na (29) approcheerden de belegeraers seer, dies vele soldaten gelt verdiendeden met schantskorven op te setten ende wiert dapper geschoten met musquetten. 's Daechs daer na (30^e) toondeden die van binnen veel moets met canon op de Statichen heftich treffende.

Batterye ghereedt den 29.

Middelertijt wierden de batteryen in 't quartier van de Prince ghevordert ende men brocht ses halve cartouwen daer op. Ter selfder tijdt quamen de ruyteren van de Grave van Styrum weder in 't legher, die het dorp Altenburch verbrant hadden. d'Occasie was dese: Sij hadden vernomen datter een rijck convoy van Westphalen Oldenburgerlandt, ende Osenbrugh vergadert op Wezel quam ende dat het ontrent dit dorp vernachten soude. Sij begaven haer daer ontrent. De capiteyn van de haneveren Hendrick Schrijver sulcks vernemende valt haer op 't lijf en slater eenighe van die. Die van Munster sulcks verstaende conde wel gissinge legghen, dat de Prince sulcks niet wel nemen soude, sonden eenighe voederen wijn ende andere presenten, maer hij wilde die niet ontfanghen, eyschende eenighe van de haneveren tot recompensie deses daets, op de krijchse wijze, maer sulcks niet gheschiedende dede hij het dorp aen brant steken, tot groote schade van de boeren, die nochtans de Statichen goet tractement ghedaen hadden, maer dese haneveren onthielden haer noch daer binnen na dat sij desen overval aen de Statichen bedreven hadden, dien sij niet behoorden te doen, omdat die van Munster en de Statichen gheen parthye en zijn.

Handel der haneveren.

Soo veel als het stuck of doens van de haneveren aengaet, dat is heel seltsaem. Sij houden haer selven als onpartijdich. Als die van Wezel of Orsoy in Westphalen comen wert haer van alles bestelt ende sijn als vrienden gehandelt. Als die van Reez, Emmerick ende andere Statische plaetsen daer in comen, werden sij datelijck beschuldicht, dat sij boven haer commissie brantschatten of yet anders doen ende dan werden sij van de haneveren, boeren ende burghers avervallen als onlancks de Graef gheschiede ende nu mede. Waer mede sij ghenoechsaem betoonen dat sij vijanden sijn.

Actie den 30. dito.

Als de batarije van 't quartier van de Prince gereedt was ende die van de stadt daer in schoten, dede de Prince haer oock dapper antwoorden, d'eersten koghel door 't clooster sendende ende d'ander door de kerck. De rest conden niet ghesien werden, omdat de wallen, die seer hooch waren, dat beletteden. Die van binnen dat vernemende hielden haer gheruster.

Ondersoeck.

Ter selfder tijdt wiert er een dochterken voor de poort wechgehaelt, die bij de Prince alleen in een secreet vertreck ghe-examineert zijnde verclaerde, dat haer vader een ruyter was van Deventer overgelopen, omdat hij een neerlaghe ghedaen hadde. Daer op de Prince haer animeerde om haer vader uyt de stadt te locken ende bij hem te brenghen. Hij wilde hem sijn vryheyt vergunnen, daer op sij schrift versocht. De Prince sulcks weygherende zeyde: mijn woordt is mijn schrift, daer op sij ghedimiteert wiert, maer quam noyt weder uyt.

Uytval

De volghende nacht vielen de belegerden uyt ende sloegen eenighe in de loopgraven die sluymmerigh waren. De capiteyn Tromwel wierdt ghequetst ende stierf daer na. Dies hij op de krijghsche wijze in 't velt, met een statigh gevolgh van oversten, ja de Prince selfs, ter aerde bestelt wiert.

Vervolge vande belegeringh van Grolle.

Die sijn vijant soeckt afbreuck te doen laet niet na sijn devoir tot sulcks stedich in 't werck te legghen. De Prince van Orangien hem voor de stadt Grol gheleghert hebbende om dien te veroveren, dede den 5. deses als vorens, continuerende in 't avanceren van de loopgraven na de stadt. Alle gereedtschappen als biesbrugghen, mortiers, vyerwercken, sausijssen, rijbsossen, granaden, balcken, delen ende andere noodtwendicheden ter behoorlijcke tijt bestellende, alle sijne bateryen voltoyende, alle de backovens, brouketelen ende meelsolderingh ten bequame plaets ordinerende op datter niet ontbreken soude, 't legher rontsom met trencheen ende d'avenues met 't canon wel besettende.

'sVijandts optocht.

Daerentusschen dede graef Henderick van den Berghe uyt vele quartieren volck vergaderen. Die van Wezel leverden hem thien hondert mannen. De gouverneur van Lingen, Lucas Cayro, sondt hem twee cornetten toe. Paulo Baglioni brocht het vergadert volck in Vlaenderen mede bij hem, dat hij van thien tot twaelf duysent mannen te voet ende van vijf-en-vijftich compagnien te paert bij een creech. De cornetten waren cleyn, zijnde sulcks bij de vijant een wijse, dertich, veertich of vijftich paerden voor een cornet te houden. Met dese begaf hij hem over Rhijns ende versamelde tot Borcken, Vreeden ende d'omliggende plaetsen.

Agustus 1627

Vyeringhe de 2. deses.

Als bij de belegherden een wijse, als sij haer vrienden yets willen doen weten, bestellen sij sulcx door eenighe vyeringhen op haer thorens, die bij nacht gheschieden. 'tSelfde wiert bij die van Grolle tusschen den tweeden ende derden 'snachts ghedaen.

Schietinghe den 3. deses.

Die van binnen merckende dat sij met loopgraven ghenadert wierden, schoten veel met 't grof canon ende musquetten. 'sDaechs daer na hielden sij haer poorten toe, die met stercke paelwercken besettende. Doens wierden der eenighe granaden uyt het legher in de stadt ghesonden, die 160 ende meer ponden swaer zijnde ende van sonderlinge stoffe, deden een grouwelijcke operatie eenighe huysen wech slaende. Tusschen den vierden ende vijften 'snachts wierden der vele alsulcke overghestiert met groote ellende der belegherden.

Versekeringh den 5. deses.

De Prince van Orangien, d'aencomst sijnder vijanden vernemende dede alle wercken verhoogen ende grachten dieper maken ende noch eenighe retrenchementen delven om sijn vijant alle middelen van te redouteren voor te

werpen, ghelijck oock gheschiet is blijckende bij 'tvervolch.

Lochem versekert den 6. deses.

Tot afbreuck van de vijant wiert om de bescherminghe halven de gedemanteleerde ende neutrale stadt Lochem, met thien compagnien volcks besettet ende op d'avenuen halve manen gheleyt. Alle de ruyters die haer quartier tot Winterswijk ghehadt hadden ende aldaer alles rontsom op gheeteert was, retireerden in 'tlegher, alsoo aldaer beter provisie was. Door de continuele reghen wierden de passagien diep, dies alle sware lasten met platboomde schuyten op Borkelo ghevoert mosten zijn ende so voorts in 't legher.

Dempinge den 7. deses.

Des volgenden daechs wierter door 't gansche legher de wete gedaen also men tot aen de stadtsgrachten met de loopgraven gecomen was, dat een yder hem om groot loon derwaerts begeven soude so dat op dien nacht het werck van te dempen begonnen wiert. Een Engels capiteyn Ram wiert in de loopgraven in 't hooft ghetroffen. Die van buyten schoten dapper daer teghens, haer binnen de wallen houdende. Doens quam de gouverneur Pinse, met drie-en-twintich compagnien voetvolck van de Grave door Aernhem na 't legher om dat te stijven.

Vervolch den 8. deses.

Daerentusschen begost men de rijsbossen in de gracht te brengen ende dat bij nacht, in 't quartier van de Prince op twee plaetsen; in 't quartier van Graef Ernst op een plaats, dies die van binnen dapper schoten. Men bevondt in 't quartier van de Prince een kogel die rontsom met loot vergroot was. De vijant quam dien dach tot Stadtlou ende Zuytloo tot Wessen ende Wulpen, alsmede tot Vreden. Men was op twee roeden met de galerij gheavanceert.

De vijant nadert den 9. deses.

'sDaechs daerna quam de vijant tot Yborch, dies het leger van de Statischen gheheel in de wapenen gheraecte eenighe so te voete als te paerde, onthielden met den Prince haer buyten 't legher om op der Spaenschen aenslaghe te passen. Het schieten ginck desen dach aen weder zijden voort ende 'snachts wierter met een koghel van 24 pondt in de galerye twee roeden groot aen 't Prince quartier geschoten, dies niemant daer wercken wilde. 't Selfde was met een stuck gheschiet dat eerst gheplant was.

In den dagheraet wierden der op de batterije van het Prince quartier met vijf stucken op het stuck, dat 'snachts te voren ghebruyckt was teghens de galerye, ghespeelt, doen begosten de arbeytslyuden weder aen 't werck te geraken om 'tselfde te bevorderen, begaf hem d'ingenieur Oom Kees daer binnen. De Prince was met 7. duysent mannen den gantschen nacht buyten 't legher in bataille, maer de vijant bleef achter.

Vertreck den 10. deses.

Ten selfden daghe vertrock de vijandt van 't legher na Recke ende op de vorighe plaetsen also daer gheen voedder meer ende alles van de Statische ruyteren verteert was.

Vordering den 11. dito.

Alsoo men weder aen de galerye vlijtich arbeydede schoten die van binnen dapper uyt de fausebraye langs de grachten waterpas ende troffen vele arbeyders, die dicht bij de fausebraye quamen met het rijswerck, vele door donckerheyt prospererende. De reghen was de soldaten seer schadelijck ende gingen de wercken tragher voort. Evenwel wierter ten selfden daghe vele amunitie ende vyerwercken in 't legher ghebrocht om datter ghemerckt wiert, dat die van binnen haer tot dapper teghenweer stelleden. Daerentusschen wierden der op de voet van de stadts gracht op de conterscharpen vijf bateryen gemaect, daer vijfthien stucken op stonden om de vijant uyt de fausebraye te drijven ende dat de galerijen met rust aen de fausebrayen ghebrocht mochten werden. Desen dach verthoondede hem de vijant tusschen Eyburgh ende 't quartier van Graef Ernst, een uyre van 't leger met ses stucken geschuts, meynende op 't quartier aen te comen. Sijn Genade trock met sijn volck te paert ende te voet uyt het quartier op een vierendeel uys bij de vijandt, stelledede hem daer in bataille ende leyde 2000 mannen tot hinderlage, alle musquettiers. De vijandt lostede ses stucken op hem, sonder schade. Vijftigh van de sijnen wierden der ghevanghen.

Op de 12. dito.

'sDaechs daer na hebben d'Engelschen uyt het quartier van sijn Excellent., die op de kant van de gracht laghen, vele granaden in de stadt gheschoten, drie huysen gheraecte aen brandt, die in de nacht gheduyrde. Daer wiert een groote belooninge op gheset die sijn galerije eerste over brocht. Tusschen den elfden ende den twaelfden stont sijn Excell. weder met acht duysent mannen 'snachts op de heyde, den vijandt verwachtede. Welcke van de drie galerijen eerst over was soude drie duysent guldens hebben. Tusschen den 12. ende 13.

stont sijn Excell. weder 'snachts met een grooten hoop volcks buyten sijn quartier, maer de vijandt quam niet aen.

Den 13. dito.

De Franschen vlijtich arbeydende quamen desen nacht over de gracht met haer galerije tot aen de fausebraye, wierpen de vijant met granaden. Dese verleden nacht vyerdeden die van binnen op den tooren met twee vyeren. Op den selfden dach quam de gouverneur van Rees, de heer Pinse, in 't legher met 20 compagnien. De vijandt maeckte de tusschen den 13. ende 14. 'snachts een alarm, daer op het legher van de Staten in de wapenen gheraecte ende trock de Prince weder buyten 't legher, maer de vijandt quam niet aen ende ginck met sijn vorghste troupen op Vreden, alwaer hij sijn spijs uyt Westphalen bequam.

Den 14.

'sDaeghs daerna wierter aen wederzijden gheschoten, maer uyt de stadt weynich. Men vorderde aen alle quartieren de dempinghe van de gracht ende t'avanceren met de galerijen. Die van binnen deden groot tegenweer uyt haer fausebraye, beyde de galerijen door ende weder door schietende ende met peckcranssen tweemaal aen brant brengende, datter vijf bijnten uytghebrant zijn. De volghende nacht hebben sij uyt de tooren op twee plaetsen ghevyert. Die van buyten schoten dapper op de fausebrayen om den vijant daer uyt te drijven. Desen dagh quam d'overste Kraft met duysent mannen binnen Wezel, bij hem hebbende 27 tonnekens met ghelt, dat hij 'sdaeghs daer na met het selfde convoy na 't legher brocht. Daer gecomen zijnde ontfongh elcke soldaet een halve maent gagie zijnde noch eenighe maenden ten achteren. De kanne vyers golt in 'svijants leger ses stuyvers ende alles was naer advenant seer dier.

Den 15. deses wierdender vele paerden van den vijant ghehaelt ende tot Vreden ghebracht. De Statischen bequamen oock eenighe ghevanghenen, die op rantsoen gheset wierden.

Aenval.

Inder nacht die heel duyster was, ontrent te twee uyren, quam Graef Hendrick van den Berghe op alle de quartieren heymelijck aen ende maeckte een loosen alarm ende viel daerna ernstelijck op 't quartier van Graef Ernst, aen het hoornwerck daer een cleyne schantse lach, in dewelcke de Schotten de wacht hadden, die datelijck op haer hoede waren ende treffelijck haer weer deden, bijzonder als sij van andere ghesecondeert waren. De Spaenschen gaende door de buyten gracht twee 2½ voet diep ende acht breed vielen dapper aen, seven palissaden uyttreckende ende afcappende. Voorts met ladders opclimmende, de spaden ende schoppen in 't werck legghende ende quamen tot boven op de trenchen. Middelertijt gheraecte het gantsche leger ende bijzonder dit quartier in de wapenen. De Prince van Orangien d'alarm vernemende begaf hem uyt sijn tente ende wacker te paert met al d'adel ende bijwesende officieren, bij flambeaux gheleydet, na 't voorszegde quartier alwaer hij goede ordre vont ende een yeder op sijn ghedestineerde plaetse ende men vocht heftigh. Die van de baterije in 't selfde hoornwerck losteden dapper het canon. Die van buyten vielen evenwel met een groot gheschrey aen ende wierden van de ruyteren van achteren aen ghedreven. Als dese actie vijf-vierendeel uys ghespeelt was, begosten de Spaenschen af te trecken achterlatende van tsestigh tot tachtentigh haerder dooden ende vele instrumenten, die haer in dese assault dienstigh waren gheweest. Men vont er eenighe die haer bijlen, doot leggende, noch in de handt hadden ende wierden met waghnen wechgevoert.

Uytval.

Die van binnen vernemende, dat haer ontset voorhanden was, toondeden groote vreught met alderleye krijghs-instrumenten, daer op sy oock uyt vielen, van meyninghe 't quartier van achteren op te slaen, maer de voorsichticheydt van sijn Excell. hadde sulcks verhindert, dies sy met schade retireerden.

Provisie.

Daerentussche waren der minder of meer dan ses hondert mannen van de Spaenschen met cruyt en loot versien tusschen 't quartier van Joncker Willem ende Graef Ernst gesonden om door te boren ende de stadt te provideren, maer alsoo op sulcke voorvallen al ordre ghestelt was is het belettet.

Gequetsten den 16. dito.

In 't leger bevondt men van ses tot seven doodt ende eenighe gequetsten. Als de vyant vertrocken was begost men in den dageraet dapper aen alle kanten op de stadt te schieten. Die van binnen antwoordeden weynich ende als men haer looden bevont sach men die van tinne schotelen ende lepelen ghemaect.

Invasie.

De Franschen geraeckteden desen dach aen de fausebraye, dies sy datelijck aen 't mijnere in de fausebraye

vielen. Haer wiert duysent rijcxdaelders van de Prince ghetelt ende van de H.H. Staten Generael daer boven vier hondert guldens vereert.

Den 17. dito.

De volgende nacht zijn d'Engelschen mede aen de fausebraye ghecomen door haer galeryen, die tweemaal vernielt was, daer op sy datelijck aenvielen ende dreven die van binnen uyt de fausebraye. Uyt het leggher wiert uyt alle quartieren soo dapper met canon ende musquetten desen dach geschoten als oyt. D'Engelchen vielen terstondt aen 't mijneren, dies sy van de H.H. Staten een vereeringhe bequaemen. De Spaenschen bleven evenwel tot Vreden ligghen, houdende het Statische leggher in geduyrige verwachtinghe van haer comste. Tusschen den 17. ende 18. 'snachts waren de Franschen besich om haer mijnen in de fausebraye te vorderen. Eenige waeghhalsen begaven haer op de wal ende saghen datter van binnen kisten in haer bolwercken waren, om teghens de statischen te mijnen, die nu thien nachten in bataille gestaen hadden, haer vyant verwachtende.

Advijns duyve van buyten.

Ter selfder tijt sach een adelborst van de compagnie van den heer Chastillon. ghe-naemt Monsr. de Peres van Guyenne, een duyve in de lucht vliegghen die hij met sijn roer na schoot ende treftede, wel in die conste ervaren zijnde, ende de duyve viel neder. Men bevondt onder de ghetroffen vleughel een briefken van Graef Hendrick van den Berghe aen de gouverneur schrijvende, dat hij teecken en met vyer gheven most hoe veel daghen hij het noch houden conde, dat hij gram en bedroeft was, dat hij gheen koghels hadde, dat hij sijn beste doen soude om die te krijgen, dat hij hem niet helpen conde alwaer 't met grooter macht, de vyant so wel ghetrencheert legghende, dat die met ghewelt niet aen te tasten was, als bij hem beproeft was, daer op de gouverneur sijn vyeringhen uyt stack cleynen tijdt beduydende. Die de duyve ghehandelt ende 't briefken ghelesen hebben deden ons sulck rapport, waer uyt blijkt wat een yver bij ghevanghenen ende belegerden ghebruyckt wert om advijns te gheven ende dat alle oude inventien noch in swanck zijn alst van nooden is.

Den 18. deses.

In den morghenstont des volghenden daechs wierden der twee granaden van buyten in de stadt gesonden, die vallende veel gekarms veroorsaecteden, daer op heftich na de stadt uyt alle de quartieren gheschoten wiert.

Joncker Willem van Nassau gheschoten.

Daerentusschen quam Joncker Willem van Nassau, heer van der Leck, luytenant Admirael van Hollandt, nadat de mijne in d'approches van de Francoysen ghespronghen was, uyt het quartier van sijn Excellentie, legghende aen de zuydtzijde van de stadt ende ginck na de groote baterye van dewelcke men soo wel na de Fransche approches als d'Engelsche conde gaen. Daer hadden ses halve cartouwen op gestaen, maer die waren doens op de grachten ghebracht. Daer zijnde tradt hij de rechterzijde op door de Fransche approche gaende tot in de gaelderij die hij besichtede. Wederkeerende door de sortypoort hoorde hij rumoer in de stadt, niet wetende wat het beduydede, maer comende aen de courtegarde, op dewelcke een Prince vaendel stont, als men sien kan in d'afteyckeninghe bij Disscher ghedruckt, stondt hij in 't ghesicht van die van de stadt oversiende ende wiert gheschoten, dat hij in de loopgrave neder stortede. Na dese schoot wordender geen drie meer uyt de stadt gheschoten, maer van buyten wierdender een sergeant in de stadt ghetroffen, die het bestierf. Een uyre te voren was aldaer mede een Enghelsch capiteyn Trout, luytenant colonel van de colonel Horatio Veer gheschoten ende wierden gelijkelijc in haer quartier gebracht, wesende op den middagh te 12. uyren.

Parlementeren den 19. deses.

Middelertijt vernamen de belegerden, dat de Franschen ghereet waren om een mijne die sij in de fausebraye hadden, te laten springhen ende die sijn werckingen ghedaen hebbende te stormen. Men dede een mijne springhen, die sijn werckinge niet na begeeren wrocht, evenwel leyden eenighen een planck uyt de galerye in de fausebraye ende liepen seventhien sterck over, bevonden geen van de partije, maer die van boven wierpen so heftich met tichelsteenen, dat sij daer weder uyt mosten, 't welck nochtans bij die van binnen onbekent was, evenwel het springhen van de tweede mijne niet verwachtende riepen eenighe van 't bolwerck aen de belegeraers.

Een Fransche colonel riep uyt de galerye aen die van de stadt of sij geen officiers bij haer op de wal hadden. Hem wiert gheantwoort datter een capiteyn was, daer op de colonel Hauterive geboodt, dat hij hem bloot geven soude. Men wilde van schieten ophouden, 't welck gheschiede ende hij riedt die capiteyn, soo de belegherden haer leven wilden salveren, dat het tijt ware, mits alles veerdich was tot d'ontstekinghe van de mijne ende dan te stormen. Soo sij het verwachten wilden, dat niemant 't leven behouden soude. Daer op de capiteyn van de stadt sulcks de gouverneur aendiendede. Ondertusschen wiert er van beyde zijden niet geschoten. Doens quamen mannen, vrouwen ende kinderen op de wallen ghenade begeerende. De gouverneur versocht drie dagen

beraet, 't welck de colonel voorsz. sijn Excellentie niet derfde aendienen. Dies 't canon weder begost te spelen van wederzijden. D'Engelschen wrochten terstont weder aen om voordeel te doen. Cort daarna quam een capiteyn met de major uyt de stadt bij sijn Excell. versoeckende twee daghen respijts ende haer wierden twee uyren vergunt. Daer op soude met haer als krijghsluyden gehandelt werden.

Terstont wierden gijselaers aen wederzijden gestelt ende men heeft dese artikulen besloten:

Artijculen voor die van Grolle.

1. Dat de gouverneur, capiteynen, officieren ende soldaten van wat natie dat die waren, souden met al haer bagagie uyt trecken ter plaetse daer sij wilden, het voetvolck met vlieghende vaendelen, slaende trommels met volle gheweer, koghelen in de mondt ende brandende lonten. Het paerdevolck met blasende trompetten ende vlieghende cornet.
 2. Twee veldtstucken, vijf tonnen cruys, vijftich ijsere koghels ende vier tonnen lonten souden sij mede nemen.
 3. Alle d'officieren van 't guarnisoen souden twee maenden hebben om hier ende daer ten platten lande middelertijt van haer middelen te disponeren op conditie, dat het krijghsvolck daer in niet begrepen soude zijn.
 4. Dat de gheoordeerde burgers ende inwoonders met de krijghsluyden uytgaende vrij 't selfde mochten doen met alles dat haer toebehoorde, binnen de tijt van twee maenden.
 5. Alle ghevanghenen aen wederzijden van 't guarnisoen ende 't legher souden met de betalinghe van de costen vrij zijn.
 6. Alle amunitie van oorloghe ende vivres, de coningh van Spangien toehoorende, souden sijn Excellent. ter goeder trouwen ghelevert werden onder de handt die alsulcke commissie krijghen soude, de vivres in 't particulier van de gouverneur uytghesondert zijnde.
 7. Twee hondert waghens souden de belegherden tot vertreck ghelevert worden om haer bagagie wech te voeren op Wezel, of na 't legher van Graef Hendrick van den Berghe, tot retour derselfder souden der ostagiers blijven.
 8. De stadt soude den 20. deses ghelevert worden, midts 't vertreck van den gouverneur, capiteynen ende soldaten
 9. Vrij gheleyde ter plaets daer 't de belegherden gheliefde.
 10. Siecken ende ghequetsten souden blijven ter tijt haerder cure.
 11. Alle paerden ende t'achterhaelde soude blijven bij dieghene die t'achterhaelt hadde.
- So veel als d'overloopers aen ginck staende in de genade van den Prince wierden alle veschoont.

Uyttreck den 20. deses.

Daer op zijn des anderen daechs vele wagens uyt het legher in de stadt ghesonden om de goederen te laden. Middelertijt trock Joncker Lodewijck van Nassau, met de garde van sijn Excellentie in de stadt om de wachten te besetten. Ontrent de middach quamen de gheorderden yerst uyt ende daarna de soldaten, sterck 832. coppen, te weynich om alle de bolwercken te besetten ende eenighe ghequetsten, latende vele op de straten legghen, marcherende door de statischen, die alle van den morghenstondt ontrent de trencheen in de wapen stonden. Doens volchdeden de paerden zijnde een compagnie, alle luyden die dapper op den buyt onthouden hadden, verseeckert met twee veldtstuckjens ende ses tonnen cruys.

Staet van de stadt.

Men vont in de stadt bij de twee hondert tonnen cruys, weynighe cleyne musquetkogelen, maer vele groote tot 't canon dienstigh, 12. metale stucken, eenighe gotelingen met een mortier. Alle wooningen waren meest beschadigt, bysonder door de nieuwe granaden, die soo swaer waren, dat sij door de daken tot op de gront van de huysen, alle solderinghen passerende, vielen ende dan eerst haer werckinghen deden, de grondt ende 't gansche ghebou wech nemende, altemet oock wel de nagebuyren of ten minsten die in de brant brengende.

Prudentie.

Ten selfden daghe is in de groote kerck, die meest gheraseert was ende bij de belegherden van alle beelden ontlast, d'eertse predicatie ghedaen bij de hofpredicant van sijn Excellentie, ghenaemt Conradus, met een seer groote toeloop van alle menschen die de nieu ghewonnen stadt besichtichden. Daarna wierden alle de loopgraven ende trencheen geslecht, alsmede de grachten bestedighet om 't rijswerck daer uyt te lossen ende de galeryen af te breken, die dapper van de vijant gheraseert waren door de stucken die sij in de fausebrayen hadden laten sincken ende deden waterpas schieten waer door 't meeste volck aldear geschoten wiert. Alle 12. 'svijants stucken waren meest alle de monden ontrampeneert, de schietgaten verlopen, maer meest geteyckent met de wapenen der H.H. Staten, in voortijden bij d'oorloghe ghenomen.

Lof van de Prince.

Alsoo de vijanden dickwils vermeerders zijn van d'eere van haer overwinniners, soo is alhier Graef Hendrick van den Berghede mede, die voor eerst met den assault op 't legher gedaen, betoont heeft dat hij een vailliant Prince voor hadde, die hem vele nachten buyten 't legher met sijn troupen verwacht heeft ende ten laetsten doen retireren. Daerenboven streckt d'overwinninghe van de stadt grootelijcks ter eere van de Prince, alsoo die bij een Italiaensche schrijver ende plaetsnijder ghestelt is tot lof van d'overwinninghen van den marquiz Spinola, so sterck ende groot als 't casteel van Antwerpen met vele buytenwercken, conterscherpen, dubbele wallen, tusschen moraschen aen alle kanten gelegen ende die was in soo corten tijt van hem veroverd, 't welck bij d'onbekenden hem groote eere ghebaert heeft, maer met onwaerachticheden verladet, weynich denckende dat sulcke lof eyndelijck soude strecken tot prijs van sijn partye, die deselfde nu weder hem ontnomen heeft in 't ghesicht van een partijdich maer malecontent legher.

Dancksegginghe.

Alle beminders van 't vaderlandt ende de Prince hebben den Heere te dancken, dat hij onse gebede heeft verhoort ende gegunt dat wij op andere sacen met veel biddens niet hebben connen vercrijghen, die wij daer continueren moeten tot grooter meerder victorien onser vijanden.

Ordre den 21. deses.

Na dat bij sijn Excellentie de capiteynen van oorloghe ende d'ingenieurs op de gheleghentheydt van de stadt wel ghelettet is, heeft men de grachten van de stadt bestedighet dieper ende breeder te maken ende alle ghedane schade met 't canon te verbeteren. Drie hoornwercken wierden der mede aenghevanghen soo dat bij de vorighe vijf bolwercken dese sterckten ghevoecht sullen werden. Daer bij een treffelijck guarnisoen waer toe doens een machtighe provisie van victualie ende nieuw gheschut daer in gebrocht wiert. De naestgheleghene plaetsen wierden met ghelijcke voorraet besocht om den vijant alle gheleghentheydt af te snijden ende op die te letten. De Grave Harman Otto van Styrum, aldaer inghelant wiert gouverneur ghestelt.

Voorsichtigheydt.

Op dat sijn Excellentie niet en soude schijnen sijn vijant, die noch daer teghenwoordich lach, cleyn te achten, heeft hij evenwel gecontinueert in 't stercken van de buytenwercken of sijn partije yets noch attenteren wilde, dat die grooter teghenstant vinden soude. Die sulcks vernemende trock ten selfden dage op, stekende alle de hutten aen brant ende nam sijn pas na Boeckholt, verlatende sijn plaets gantsch uytghehongert.

'T getal der dooden.

In dese beleggeringhe zijn geen 100. mannen van de belegherden ghetroffen, also 't gebreck van musquetkolen bij haer groot was ende ghespaert wierden op de advenuen in de grachten ende de galeryen, daer oock 't meeste volck inder nacht bleef, bysonder dat d'aerde op de galerye voerde.

Vertreck van schepen.

De meeste macht van oorloghschepen tot de beleggeringhe, de jachten van den Prince, pleyten ende alle d'amunitieschepen bij Zutphen legghende, wierden ghecommandeert een partije na 's-Gravenweert, om aldaer naerder commissie te krijghen.

Van volck den 22.

Desgelijcks wiert de gouverneur van Reez, de heer Pinse, ghecommandeert met een stercke macht tusschen de 20. ende 30 compagnien, na den Rhijn te trecken. Een partije volcks terstondt na de veroveringh na Zwol gesonden, wiert mede nederwaerts ghevoert om op 'svijants doens te letten so dat op alles goede achttinghe ghenomen wiert.

Advertentie.

Drie notable dinghen zijn in dese beleggeringh voorghevallen, grootelijcks streckende ter eeren van den Prince. Eerstelijck de nette ende curieuse afstekinge ende besettinghe van 't legher. Ten anderen vermaent zijnde hem wat te wachten van hem gheantwoort die vervaert was most t'huys trecken. Ten derden op d'eysch van een brief van een geexamineert dochterken uyt de stadt ghecome, dat sijn woordt een brief was. De heer gheve, dat hij voorts alsoo avancere in vrome daden ende treffelijcke woorden.

Lof der H.H. Staten ende des Princes.

Als de loflijkke veroveringhe van dese stadt in de nabuyrige coninckrijcken vernomen wierdt isser bij een yeder wijtlustigh afgesproken bysonder van den hooghgeleerden ende vromen Deenschen edelman Stheno Bille, sijn residentie houdende in 't coninckrijck Denemarcken, op 't slot Billifholm in Schonen, siende die billijcke artijculen de besettede ende d'overgewonnene vijanden vergunt, exclameerde over de moderatie der H.H. Staten ende van den Prince;

Fortior est qui se, quam qui tutissima vincit

Maenia

Maer considerende daerna door sijne onuytsprekelijcke wijsheydt, dat de regenten van de Vereenighde Provintien ende den Prince niet anders bevlijten dan haer Vrijheyte ende dat haer vijanden daer selfs ghetuygen mochten van zijn voeghdede hij daer bij;

Nec Virtus altius ire potest.

Desen hooghgeachten heer, tredende van de verwonderinghe, viel in consideratie van het hooghste uit der H.H. Staten ende Princes, dat sij niet treffelijcker doen conden dan in teghenwoordigheyte van de vijandtljcke armee, de ghedwonghene vijanden vrij geleyde te schenken.

Vervoeringhe.

Nadien men een wijle tijds met het lijck van Joncker Willem van Nassau vertoeft hadde om uyt 't legher te voeren door ghebreck van cruyderen om te balssemen, soo is het desen dagh te bare bestelt ende wiert van den doorl. Prince van Orangien, alle de inlandtsche ende uitheemsche vorsten, capiteynen, officieren ende bevelhebberen ende duysent soldaten op de krijghstreure wijse na de waghene gheconvoyeert om na Zutphen, ende voorts op 's-Gravenhage ghevoert te werden, d'uytvaert aldaer in 't vervolge.

Consideratien.

Dese doot van dien krijghsheldt wiert seer beclaeght, midts in hem gespeurt wierden de voncken van wackerheyte ende scherpsinnigheyte sijns heer vaders, dapper yverigh in al 't ghene dat hij voornam. Sijne vlijt in de bewaeringhe van de Vlaemsche cust is in onse vorighe schriften verhaelt. Dit dient hier bij ghevoeght, dat eenighe schippers 't verleden jaer binnen Duynkercken ghevanghen legghende aldaer vernamen dat de gantsche tijdt als hij op de cust lach vier schepen binnen de stadt zeylrede lagen, maer om sijn presentie haer niet dorsten ter zee begheven. De capiteynen hielt hij stedigh op de wacht also hij selfs altoos present was, niet toelatende de capiteynen in havenen en revieren sonder dienst te doen, lagen, maer in haer rendezvousplaets haer t'onthielden, die de vijant gheen occasie ghegeven wiert om over onse schepen te triumpheren.